

Osanottajat

Arkkipiispa John Vikström	Turku
Piispa Olavi Rimpiläinen	Oulu
Biskop Erik Vikström	Borgå
Piispa Eero Huovinen	Helsinki
Piispa Voitto Huotari	Mikkeli
Piispa Jorma Laulaja	Lapua
Piispa Wille Riekkinen	Kuopio
Piispa Juha Pihkala	Tampere
Piispa Ilkka Kantola	Turku
Kenttäpiispa Hannu Niskanen	
Aessori Kari Mäkinen	Turku
Aessori Erkki Ranta	Tampere
Aessori Timo Määttä	Oulu
Aessori Matti Perälä	Mikkeli
Assessor Allan Franzén	Borgå
Aessori Pertti Voutilainen	Kuopio
Aessori Heikki Sariola	Lapua
Aessori Helena Haataja	Helsinki
Kirkkoneuvos Heikki Mäkeläinen	
Piispainkokouksen sihteeri Hannu Juntunen	
Arkkipiispan sihteeri Heikki Jääskeläinen	

VALMISTUSVALIOKUNTA

Valmistusvaliokunta kokoontui Helsingissä
4.6. ja 11.8.1998 sekä Tampereella 18.6.1998.

Jäsenet

Piispa Juha Pihkala, puheenjohtaja
Aessori Kari Mäkinen
Aessori Timo Määttä
Aessori Pertti Voutilainen
Teol. toht. Hannu Juntunen, sihteeri

1 §

Piispainkokouksen istunnon avaus

Piispainkokouksen istunto Kotkassa, Kotkan seurakuntakeskuksessa, Mikkelin hiippakunnassa alkoi tiistaina 25.8.1998 klo 9.00.

Istunnon aluksi toimitettiin *arkkipiispa John Vikströmin* johdolla aamurukous (laudes). Tämän jälkeen Mikkelin hiippakunnan *piispa Voitto Huotari* piti seuraavan puheen:

MODERNISMIN JÄLKEINEN ETSINTÄ KAIPAA PUHETTA JUMALASTA

Suuret kertomukset ovat kuolleet. Tämä on postmodernismin, nykyajan aatteellisen muotivirtauksen, iskulause. Usko suuriin aatteisiin on siis kadonnut.

Luonnontieteen ja teknologian kehitys on tuonut mukanaan paljon hyvää sen vuoksi, että niiden pohjana oleva moderni ajattelu on nähnyt maailman loogisena ja johdonmukaisena systeeminä. Mutta olemme yhä tietoisempia myös siitä, mikä ei kulje logiikan ja järjen sääntöjen mukaan. On olemassa suunnaton määrä ristiriitoja ja kärsimystä, moraalittomuutta, piittaamattomuutta toisista ihmisistä ja ympäristöstä. Tapahtumien kulku velloo hallitsemattomasti käsittämiskyvyn ulkopuolella. Yksityinen ihminen tuntee itsensä voimattomaksi vaikuttamaan edes oman lähiympäristönsä saati yhteiskuntansa asioihin. Siksi moderni ajattelu on kyvytön antamaan riittävää maailmanselitystä.

Ihminen itsensä mittana

Postmodernismin ratkaisu on, että johdonmukaisuuden ja yhtenäisyyden sijasta onkin olemassa vain erilaisia käsityksiä ja mielipiteitä asioista. Maailma on palapeli tai mosaiikki, jolla ei ole kokonaisuutta. Yhteisten arvojen löytämisen kanssa ei kannata kamppailla. Niinpä postmodernismin rinnalla kulkee uusliberalismi, joka antaa kullekin oikeuden selviytyä taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti yksilöllisin avuin omalla tavallaan.

Postmodernismin tarjoama ratkaisu ei ole kuitenkaan kaikkia tyydyttänyt. Onhan vaikea elää maailmassa, jossa ei havaitse johdonmukaisuutta eikä voi hahmottaa oman elämänsä tavoitteita laajempiin kokonaisuuksiin. Monet ovat väsyneet olemaan itse itsensä, toimintansa ja ympäröivän todellisuutensa mitta. Uskonnonkin piiristä etsitään nykyisin uudella intohimolla elämän syvyysulottuvuutta postmodernin hajaannuksen, sitoutumattomuuden, hetkellisyyden ja pintaliidon vastapainoksi.

Mitä kirkko sitten tarjoaa elämänsä mielekkyyttä etsivälle ihmiselle? Miten kirkossa reagoimme siihen yllättävään avoimuuteen ja runsaisiin odotuksiin, jotka nyt tänne suuntautuvat? Ne voi nähdä tunnustuksena kirkon tekemälle työlle. Voisi siis kiittää kauniisti ja jatkaa entiseen malliin. Mielestäni tämä ei riitä. Modernismin jälkeinen etsintä velvoittaa entistä syvempään keskustelukumppanuuteen kirkon omista lähtökohdista käsin.

Eettistä keskustelua ja lohdutusta kaivataan

Kirkon usko pohjautuu siihen käsitykseen, että totuus on enemmän kuin yksityisiä mielipiteitä. Kirkon opettamat eettiset periaatteet kantavat mukanaan ihmiskunnan yhteistä, vuosituhantista moraalitajua. Samalla kun Raamattu, Jumalan sana, sitä ilmentää, se myös syventää sitä ja antaa sille uutta sisältöä.

Kenenkään ei ole syytä pitää omia mielipiteitään tai edes tällä hetkellä vallitsevia yleisiä käsityksiä niin ainutlaatuisina, etteikö - olisi halukas arvioimaan niitä kirkon eettisen opetuksen valossa.

Mutta jos kirkko on pelkästään vaikeasti saavutettavien hyvän elämän ihanteiden opettaja, silloin sen ydinsanoma ei ole mennyt perille. Kirkonhan tulisi olla merkittävä erityisesti silloin, kun emme hyvän elämän ihanteisiin yllä. Elämä on myös kovin uuvuttavaa niin työssä kuin työelämän ulkopuolella. Henkiset tukirakenteet ovat tiukoilla, eikä kuuntelijaa ole helppo löytää. Kirkon tarkoitus toteutuu silloin, kun se koetaan "lohdutuksen lempeäksi syliksi". Tämä on kirkon tapa saada aikaan elämisen rohkeutta, henkistä vapautta ja luovuutta.

Kirkko, joka on eettinen opettaja ja ihmisten lohduttaja, vastaa jo merkittävästi aikamme odotuksiin. Tällainen kirkko kelpaa monille, myös kirkon ydinsanomaa vierastaville. Mutta vaikka kirkko olisi arvokeskustelussa aktiivinen ja aloitteellinen ja se koettaisiin lohduttajana, silloinkaan se ei ole vielä riittävällä tavalla vastannut modernismin jälkeiseen etsintään.

On aika puhua enemmän Jumalasta

Nyt on tarve puhua myös enemmän Jumalasta. Suorin ja selvin sanoin. Samalla avoimesti ja julkisuudessa keskustellen sekä pohdinnoille ja vastakysymyksille tilaa antaen. Elämän suuren salaisuuden edessä yhdessä viipyen.

Kyselytutkimusten mukaan suurin osa suomalaisista uskoo Jumalaan, mutta toisin kuin kirkko opettaa. Ensiksi kysyn, kuinka hyvin tiedetään se, mitä kirkko todella opettaa Jumalasta. Toiseksi oletan, että myös sanotulla tavalla kyselyyn vastanneet tarvitsevat sellaista Jumalaa, joka on enemmän kuin henkilökohtaiset mielipiteet hänestä.

Kirkkona voimme nyt rohkeasti tuoda esille sellaista maailmankuvaa, jolla on kokonaishahmo. Se on tietoisuuden vahvistamista siitä, että ihmisen oma pieni elämäntarina on osa Jumalan suurta kertomusta.

Kirkon opetus mielipiteiden vastapainoksi

Piispainkokouksen asialistalla on mm. uusi katekismus sekä jumalanpalvelusuudistus. Katekismus on väline oppia tuntemaan Jumalaa ja uskon sisältöä. Voimme odottaa, että se tuo Jumalakeskustelun entistä laajemmaksi ja julkisemmaksi.

Mielipiteiden Jumala on monesti ihmisen mittainen. Kristinuskon on opettanut, että Jumala on myös pyhä, salattu ja suuri. Hänen olemustaan ja tahtoaan ei voi tavoittaa yksinomaan elämän pintakerrosta havainnoimalla, ei edes järkeillen. Jumalanpalvelus, liturgia, musiikki, taide, arkkitehtuuri ja juhlat puhuvat Jumalasta vertausten kielellä koko ihmistä, hänen ajatteluaan, tunnettaan ja tahtoaan koskettaen.

Jumalanpalveluksesta tulee henkiä pyhän ja suuren salaisuuden läheisyys. Saarnakaan ei täytyä tarkoitustaan, jos se on pelkästään ihmisten uskonnollisten kokemusten ja mielipiteiden esittelyä. Jumalanpalveluksessa kirkko ylistää kolmiyhteistä Jumalaa. Siinä voi samalla olla turvallisesti rukoilevan kirkon lempeässä sylissä.

Jumalanpalvelusuudistuksen suuri vaikeus ja haaste on, miten luoda ilmaisu Jumalan kiehtovuuden ja kauhistavuuden, läheisyyden ja pyhyden, samanaikaiselle läsnäololle.

Arkkipiispa Vikström kiitti piispainkokouksen puolesta piispa Voitto Huotaria, joka analysoi osuvasti oman aikamme haasteita kirkolle. "Juuri tämän piispainko-

kouksen istunnon asialistalla on varsin suuria asioita kirkon elämässä, ja käsittelemme toimenpiteitä, joilla pyrimme vastaamaan ajan haasteisiin. On ilolla todettava, että piispainkokous kokoontuu nyt Kotkassa ja tiloissa, jotka antavat hyvät edellytykset työlle." Arkkipiispa Vikström toivotti piispainkokouksen istunnon jäsenet tervetulleiksi, erityisesti ensimmäistä kertaa istuntoon osallistuvat piispa Ilkka Kantolan, asessori Kari Mäkisen, assessor Allan Franzénin ja asessori Helena Haatajan, ja julisti istunnon avatuksi.

2 §

Nimihuuto

Toimitetussa nimihuudossa todettiin kaikkien piispainkokouksen jäsenten olevan läsnä. Todettiin, että kirkkoneuvos Heikki Mäkeläinen osallistuu istuntoon 25.8.1998 klo 12 alkaen.

3 §

Työjärjestyksen hyväksyminen

Työjärjestykseksi hyväksyttiin kokouksen esityslista.

4 §

Pöytäkirjan tarkistajat

Piispainkokous päätti

valita piispainkokouksen istunnon pöytäkirjan tarkistajiksi asessori Kari Mäkisen ja asessori Pertti Voutilaisen.

5 §

Käsikirjakomitean mietintö

Tämän asian käsittelyyn osallistui puheenjohtajan kutsutuna asiantuntijana käsikirjakomitean sihteeri, pastori *Pentti Miettinen*.

Kirkolliskokouksen vuonna 1988 asettama käsikirjakomitea (puh.joht. piispa Yrjö Sariola) jätti 14.8.1997 kirkolliskokoukselle mietintönsä, johon perusteluosan (Sarja A 1997:5) lisäksi liittyivät ehdotukset Jumalanpalvelusten kirjaksi ja Evankeliumikirjaksi (Sarja A 1997:2) sekä jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineistoksi. Ehdotukset Jumalanpalvelusten kirjaksi ja Evankeliumikirjaksi on julkaistu myös ruotsin kielellä.

Piispainkokouksen istunnossa 11.-12.2.1997 (5 ja 18 §) asetettiin kaksi työryhmää, toinen suomenkielistä ja toinen ruotsinkielistä aineistoa varten, valmistelemaan piispainkokouksen lausuntoa uudesta kirkkokäsikirjasta. Suo-

menkielisen työryhmän puheenjohtajana toimi piispa Juha Pihkala, jäseninä past., fil. toht. Päivi Jussila, asessori Pekka Panula ja asessori Kalervo Salo sekä sihteerinä kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskuksen vs. johtava sihteeri Pentti Miettinen.

Ruotsinkielisen työryhmän puheenjohtajana toimi asessori Gunnar Weckström, jäseninä kirkkoherra Lars-Erik Björkstrand, asessori Allan Franzén ja lehtori, kanttori Birgitta Sarelin sekä sihteerinä pastori Jockum Krokfors.

Piispainkokous kävi istunnossaan 10.-11.2.1998 (6 §) keskustelua käsikirjakomitean mietinnöstä annettavasta lausunnosta. Piispainkokouksen sihteerin keskustelusta kokoama muistio oli toimitettu työryhmien käyttöön. Työryhmien laatimat lausuntoehdotukset oli erikseen toimitettu piispainkokouksen jäsenille.

Valmistusvaliokunta esitti, että piispainkokouksen kanta pohjautuisi suomenkielisen työryhmän lausuntoehdotukseen eräin tarkistuksin. Ruotsinkielisen työryhmän muistio toimitettaisiin lausunnon liitteenä kirkolliskokouksen käsikirjavaliokunnalle. Tällöin voitaisiin tarkoituksenmukaisimmin ottaa huomioon ruotsinkielisen aineiston erityispiirteet, esimerkiksi ruotsinkieliseen raamatunkäännökseen liittyvät kielelliset kysymykset, jotka ovat erilaisia kuin uudessa suomennoksessa. Musiikin osalta aineisto poikkeaa niin paljon vastaavasta suomenkielisestä, että arviointia ei piispainkokouksen lausunnossa voida suorittaa samoin perustein.

Laajassa yleiskeskustelussa käytti ensimmäisen puheenvuoron Pihkala, joka oli toiminut suomenkielistä lausuntoluonnosta valmistelleen työryhmän samoin kuin valmistusvaliokunnan puheenjohtajana. Työryhmä oli pyrkinyt tarkasti ottamaan huomioon piispainkokouksen edellisessä istunnossa käydyin keskustelun näkökohdat. Kysymyksessä on lausunto käsikirjakomitean mietinnöstä eikä piispainkokouksen jumalanpalvelusteologian systemaattinen esitys. Työryhmä on pyrkinyt kriittisyyteen, vaikka sen mielestä käsikirjaehdotus on suurimmaksi osaksi hyväksyttävissä.

Jatkokeskustelussa käyttivät puheenvuoroja lähes kaikki piispainkokouksen jäsenet. Keskustelussa kiinnitettiin huomiota mm. vaihtoehtojen liiallisuuteen, jumalanpalveluksen pituuteen ja musiikkivaihtoehtojen ongelmiin. Yleisenä teemana oli messun selkeän perusrakenteen vaatiminen.

Franzénin mielestä lausuntoehdotus on liian laaja, ja keskittyminen kriittisiin kohtiin riittäisi. Hän ilmaisi olevansa eräistä asioista eri mieltä, muttei kuitenkaan laatinut vastaehdotusta.

Niskanen epäili, että saamme messun, joka on aivan liian pitkä. Syntymässä on hengellisen eliitin juhla, joka vieraannuttaa harvoin jumalanpalvelukseen osallistuvia. Onko esimerkiksi eukaristinen rukous pakko rakentaa niin pitkäksi, ettei sitä tahdo millään jaksaa seurata, ja asetussanat hukkuvat sanatulvaan. Musiikkivaihtoehdot ovat vaikeita, ja seurakuntalaiset sekoittavat sävelmäsarjat varmasti. Niskasen kritiikkiin yhtyi mm. Ranta, joka totesi

liiallisen monimuotoisuuden haittaavan jo nyt jumalanpalvelusuudistusta. Kuitenkin uudistus lienee tarkoitettu tavallista ihmistä varten eikä vaihteluksi sisäpiirille. Saarna on joutumassa moninaisuuden jalkoihin, ja ääritapauksissa virsiä voi olla vain yksi. Kaiken kaikkiaan uudistus ei saisi johtaa jumalanpalveluksen pirstoutumiseen. Laulaja yhtyi vaihtoehtojen liiallista runsautta koskevaan kritiikkiin ja vaati lyhyempää toteutusta. Voidaan tietysti väittää, että lyhyempi toteutus on ohjeiden mukaan mahdollinen, mutta kuitenkin se voi jäädä jalkoihin. Siirtymävaiheessa tietysti on teknistä hapuilua, mutta jumalanpalvelusuudistuksen keskeinen ajatus eli hengellinen uudistus tulee nostaa voimakkaammin esille.

Perälä otti esille kysymyksen ruotsinkielisen lausuntoehdotuksen asemasta. Pihkala totesi ruotsinkielisen aineiston ja myös lausuntoehdotuksen valmistuneen niin myöhään, ettei valmistusvaliokunta ehtinyt harmonisoida lausuntoehdotuksia keskenään. Lausuntoehdotuksissa on yhteisiä näkökohtia, mutta myös erilaisia asioita. Kirkolliskokouksen valiokunta voinee ottaa huomioon ruotsinkielisen lausuntoehdotuksen sisältämät näkökohdat työssään.

Puheenjohtaja totesi, että on annettava piispainkokouksen virallinen lausunto, joka koskee myös ruotsinkielistä käsikirjaa. Tämä puolestaan ei ole pelkkä käänös vaan itsenäinen osa komitean ehdotusta. Päätettiin tässä vaiheessa, että annetaan piispainkokouksen lausunto, joka sisältää arviointia myös ruotsinkielisestä aineistosta. Lausunnon suomenkielinen osa koskee sekä suomen- että

ruotsinkielistä käsikirjaa niiltä osin, kuin ne ovat yhdenmukaisia. Erik Vikströmiä pyydettiin työskentelyn aikana viimeistelemään lausunnon ruotsinkielistä osuutta.

Huotari halusi selvennettäväksi, millaisia linjauksia piispainkokouksen lausunnossa painotetaan kirkolliskokouksen valiokunnan huomioon otettavaksi. Lausunnon loppuun olisi lisättävä johtopäätöksiä sisältävä jakso. Lausunto ei ehkä tällaisena ota tarpeeksi kriittistä etäisyyttä komitean ehdotukseen. Linjauksia voisivat olla tietyt teologiset linjat (trinitaarisuus, sanan asema) ja jumalanpalveluselämän kokonaisrakenne. Piispainkokouksen asiana on arvioida myös, kenelle tällainen jumalanpalvelus on tarkoitettu. Lausunnossa olisi keskeistä korostaa, että tarvitaan yksi selkeä jumalanpalveluksen perusrakenne. Erityisenä huolen aiheena on Huotarin mukaan se, ettei kokeilukausi ole lisännyt sunnuntaiseen jumalanpalvelukseen osallistuvien määrää. Voidaan jopa epäillä, että tämä saattaa olla pysyvä ilmiö. Vaikka lausuntoluonnoksessa kehutaan uudistuksen valmistelua vuorovaikutuksessa seurakuntalaisten kanssa, kriittinen palaute ei juuri tule esille kyselytutkimusten analyysissä. Ei voida vielä väittää seurakuntalaisten antaneen selkeää valtakirjaa tälle uudistukselle. Kun siis palaute on ollut jonkin verran ristiriitainen, on edetty niin kuin on haluttu.

Rimpiläisen mielestä lausuntoehdotus on hyvä, eikä sitä juuri tule lyhentää. Osa palautteesta on ollut vaikeaselkoista.

Eräissä puheenvuoroissa arvosteltiin messusävelmistön vaikeutta tavallisen seurakuntalaisen kannalta. On tuotettu liian monia samantyyppisiä sävelmistöjä, jotka menevät sekaisin keskenään.

Sariola ehdotti, että esitettäisiin materiaalin jakamista niteisiin jonkin verran toisin. Nyt on vaarana, että alttarille on kannettava korkea kasa niteitä, joiden takaa ei tahdo nähdä. Myös typografista asua tulee vielä kehittää. Myös Sariola painotti, että tulee olla selkeä yksi messun peruskaava, jota seurakunnassa muokataan. Vaihtoehtojen liiallinen runsaus johtaa helposti ylipitkään jumalanpalvelukseen.

Huovinen arvosteli jumalanpalvelusuudistuksen liturgiakeskeistä ajatustapaa. Saarnan kehittäminen on vaarassa jäädä syrjään, kuten edellisessä istunnossa todettiin. Nyt lausuntoehdotuksessa on joitakin mainintoja saarnakoulutuksesta ja saarnan liturgisesta luonteesta, mutta tarvittaisiin laaja näkökulma saarnaan Jumalan sanana. Perinteellisesti on sanottu, että mennään "sanan kuuloon". Jumalan sanan puhuttelevuus on korvautumassa postmodernilla kokemuslähtöisyydellä. Jumalanpalvelus mielletään liturgiakeskeisesti, mutta saarna edustaa individualistista jumalakokemusta. Jos Jumalan sana "revalvoidaan", koko jumalanpalvelus joutuu kriisiin.

Puheenjohtaja totesi kokoavasti, että saadaksemme aikaan lausunnon emme voi tuottaa radikaalisti uutta tekstiä näinä päivinä. Kritiikkiä esittäneiden tulee miettiä yksityiskohtaista käsittelyä varten, miten kritiikki saadaan näkyviin lausunnossa. Käsittelyä helpottaisi, jos jo tässä

vaiheessa päätämme liittää lausuntoon yhteenvedon piispainkokouksen keskeisistä painotuksista. Tällainen yhteenvedo auttaisi myös kirkolliskokouksen valiokuntaa.

Haataja piti lausunnon pääasiana piispainkokouksen viestiä: yleisesti uudistus on hyvä ja välttämätön. Prosessi tulee kuitenkin olemaan pitkä, ennen kuin opitaan mm. uudet sävelmät.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä käytiin otsikoittain ja sivuttain läpi valmistusvaliokunnan lausuntoehdotus. Lausunnon jaksoa 1 (Käsikirjakomitean työskentely ja palaute) muokattiin keskustelussa esitetyn kritiikin mukaiseksi. Jaksossa 2 (Yleisperustelut) osa aineistosta järjesteltiin uudelleen ja eräitä sanontoja hiottiin. Jaksoon 3 (Jumalanpalvelusten kirjan uudistaminen) tehtiin useita tarkennuksia. Jakson 4 (Evankeliumikirjan uudistaminen) yhteydessä päätettiin äänin 11-4 liittyä valmistusvaliokunnan lausuntoehdotukseen siltä osin, että piispainkokous hyväksyy komitean ehdotuksen, jonka mukaan kirkkovuoden tietyt sunnuntait lasketaan helluntaista eikä kolminaisuuden päivästä. Nykyisen käytännön säilyttämistä ehdotti Huotari mm. Rannan ja Perälän kannattamana.

Valmistusvaliokunta oli ehdottanut, että lausunnossa kannatetaan pyhäpäivien aiheotsikoista luopumista. Aiheotsikoiden säilyttämistä esitettiin useissa puheenvuoroissa. Äänin 12-5 lausunnon kannanotto päätettiin kirjoittaa aiheotsikoiden säilyttämistä puoltavaksi.

Lausuntoon päätettiin liittää uusi jakso 5, joka koskee käsikirjan rakennetta eli lähinnä materiaalin jakamista niteisiin. Edelleen päätettiin liittää lausuntoon jakso 6, johon tulee ruotsinkielinen teksti ruotsinkielisestä käsikirjaehdotuksesta. Tähän jaksoon liitetään ruotsinkielisestä lausuntoehdotuksesta ne huomautukset, jotka eivät jo sisälly lausunnon muuhun tekstiin. Edelleen lausunnon loppuun kirjoitetaan uusi jakso 7 eli tiivistelmä piispainkokouksen keskeisistä kannanotoista. Asiantuntijana toiminutta pastori Pentti Miettistä pyydettiin yhteistyössä valmistusvaliokunnan kanssa laatimaan lausuntoluonnoksen uusi versio nyt päätettyjen tarkistusten mukaisesti. Lausunto otetaan lopullisesti käsiteltäväksi 27.8.1998.

(Jatkokäsittely 21 §:ssä)

— — — — —

Piispainkokouksen istunto keskeytettiin 25.8.1998 klo 17.00.

Istuntoa jatkettiin 26.8.1998 klo 9.30 Kymin kirkossa toimitetun ehtoollismessun jälkeen.

Läsnäoleviksi merkittiin samat kuin edellisenä istuntopäivänä.

— — — — —

6 §

Diakonaattikomitean mietintö

Kirkolliskokouksen vuonna 1994 asettama diakonaattikomitea (puh.joht. piispa Olavi Rimpiläinen) jätti 23.9.1997 mietintönsä "Yhdessä kirkon virassa" (Sarja A 1997:9).

Piispainkokous asetti istunnossaan 16.-17.9.1997 (5 §) työryhmän valmistelemaan ehdotusta piispainkokouksen lausunnoksi kirkolliskokoukselle diakonaattikomitean mietinnöstä. Työryhmän puheenjohtajana toimi kenttäpiispa Hannu Niskanen, jäsenenä asessori Heikki Sariola, diakonissa Helena Tuominen ja asessori Gunnar Weckström sekä sihteerinä koulutusyksikön johtaja Olli Holmström. Työryhmä jätti 31.12.1997 lausuntoehdotuksensa piispainkokoukselle. Valmistusvaliokunta oli 31.12.1997 mennessä saanut myös tuomiokapituleilta lausunnot ko. mietinnöstä.

Piispainkokous kävi istunnossaan 10.-11.2.1998 (5 ja 21 §) keskustelun em. työryhmän laatimasta lausuntoluonnoksesta ja asetti uuden työryhmän jatkamaan lausunnon valmistelua. Työryhmän tuli ottaa huomioon sekä aikaisempi lausuntoehdotus että asiasta piispainkokouksen istunnossa esitetyt näkökohdat. Työryhmän puheenjohtajana toimi kenttäpiispa Hannu Niskanen sekä jäsenenä asessori Erkki Ranta, asessori Samuel Salmi ja asessori Heikki Sariola. Työryhmän sihteerinä toimi koulutusyksikön johtaja Olli Holmström. Piispainkokouksen sihteerin laatima muistio istunnossa käydystä

keskustelusta oli toimitettu työryhmän käyttöön.

Valmistusvaliokunta yhtyi eräin tarkistuksin työryhmän lausuntoehdotukseen, joka oli erikseen toimitettu piispainkokouksen jäsenille.

Piispainkokouksen lausunnon mukana kirkolliskokoukselle lähetetään tuomiokapitulien lausunnot.

Keskustelussa käyttivät puheenvuoroja Niskanen, Pihkala, Huovinen, Erik Vikström, Huotari, Ranta, John Vikström, Sariola, Riekkinen, Laulaja ja Perälä.

Molempien lausuntotyöryhmien puheenjohtajana toiminut Niskanen selosti lausuntoehdotuksen valmistelun viimeistä vaihetta. Jälkimmäinen työryhmä on edellisessä istunnossa annettujen evästysten pohjalta työstänyt aikaisempaa lausuntoehdotusta. Teologiselta kannalta on kiinnitetty erityistä huomiota uskon ja rakkauden suhteeseen, sekä muutoin arvioitu komitean toimenpide-ehdotuksia.

Huovinen käytti laajan puheenvuoron viitaten aluksi Erik Vikströmin johtamaan piispainkokouksen virkarakennetyöryhmään, jonka mietintöön työryhmän puheenjohtaja jätti eriävän mielipiteen esittäen diakonaatin säilyttämistä maallikkovirkana. Huovinen totesi, että vaihtoehtoina on 1970-luvulta alkaen olleet kolmisäikeinen virka tai diakonaatti maallikkovirkana. Virkarakennetyöryhmä lukkiutui tähän samaan asetelmaan. Piispainkokouksen ratkaisuna oli luopua esittämästä koko virkarakenteen uudistamista kolmisäikeisen

ratkaisun puitteissa ja sen sijaan esittää diakonian viran uudistamista. Kysymyksen asettelu koski rakkauden ja palvelun merkitystä kirkon uskon kokonaisuudessa. Sana ei ole vain verbaalista julistamista. Näin piispainkokous etsi uutta lähestymistapaa diakonian viran ja sen ongelmien tarkasteluun. Tähän lähestymistapaan kirkolliskokous tarttui ja asetti ko. komitean. Meillä on perinteellisesti vallinnut "matalakirkollinen" saarnavirkaa korostava linja, jonka rinnalle on kasvanut "vanhakirkollinen" kolmisäikeisyyttä puoltava linja. Löytyykö näille yhteinen hengellinen motivaatio? Komitea on työskennellyt tällä linjalla.

Huovinen analysoi tuomiokapitulien lausunnoissa esitettyjä kannanottoja komitean teologisesta peruslinjasta. Kaikki tuomiokapitulit esittävät ratkaisun suhteen varauksia. Teologista peruslinjaa kannattaa 5 ja kritikoit 3 tuomiokapitulia. Turun tuomiokapitulin mukaan usko ja rakkaus ovat seuraussuhteessa siten, että rakkaus kuuluu yhteisen pappeuden virkaan. Tampereen tuomiokapitulin mukaan sananpalvelus voidaan ymmärtää laajasti. Oulun tuomiokapitulin mielestä komitean mietintö on hyvä pohja jatkotyöskentelylle. Mikkelin tuomiokapituli näkee luterilaisen saarnaviran yksisäikeisenä, ja karitatiivinen diakonaatti on maallikkovirka. Porvoon tuomiokapitulin mukaan komitean ehdotus kolmisäikeisestä virasta on meille vieras malli. Kuopion tuomiokapitulin mielestä laaja-alainen diakonaatti on mahdollinen, mutta ao. pykälien kirjoittamisessa on vielä paljon jatkotyötä. Lapuan tuomiokapitulin mukaan teologiset perustelut ovat kohdallaan, mutta niitä ei vielä ole viety tarpeeksi konkreettisen toteutuksen asteelle. Helsingin tuo-

miokapitulin mielestä diakonaatti voi olla osa kirkon erityistä virkaa, mutta asiaan liittyy vielä ratkaistavia kysymyksiä.

Itse lausuntoehdotus oli Huovisen mielestä epäselvä vaatiessaan useita lisäselvityksiä. Lausuntoehdotus tasapainoilee uskon ja rakkauden suhteella, joka jää kuitenkin epäselväksi. Jos piispainkokouksen lausunto olisi luonnoksen mukainen, tämä merkitsisi, ettei piispainkokous osaa sanoa mitään. Mitä siis tässä tilanteessa tulisi tehdä? Lausunnon antamista voitaisiin vieläkin lykätä tai sitten voitaisiin yrittää ottaa kantaa kolmisäikeisyyden tai yksisäikeisyyden puolesta. Teologisten perustelujen tarve ei ensisijaisesti koske virkarakenekysymystä, vaan diakonian viran hengellistä kutsumusta, sitoutumista ja asemaa kirkon uskon kokonaisuudessa. Nykyinen tilanne siis riittäisi muutoin, mutta diakonian vihkimyksen kokonaisuus tulisi selvittää. Lausuntoluonnos ei kuitenkaan anna oikeaa kuvaa komitean työstä. Komitea on selvittänyt monia kysymyksiä. Jos edelleenkin vaaditaan lisäselvityksiä, Suomesta loppuvat teologiset aivot. Virkateologiaa on yritetty liian johdonmukaisesti rakentaa "matemaattisesti" eli säikeiden lukumäärän varaan.

Erik Vikström tarkensi, että hänen mielestään kolmisäikeinen virka ei ole mahdoton, mutta jos siihen päädytään, diakonian viran luonne muuttuu olennaisesti.

Pihkala piti mietinnössä esitettyjä teologisia perusteluja riittävinä periaateratkaisun perustaksi. Käytännön ongelmat ovat eri asia. Kun tällä alueella on ristivetoa,

yritetään ottaa lisäaikaa vaatimalla lisää teologisia perusteluja. Tämän asemesta voitaisiin reilusti todeta, että käytännön syistä emme ole kypsiä tähän ratkaisuun. Lausuntoa ei ehkä tässäkään istunnossa saada valmiiksi, joten asia tulee palauttaa valmistusvaliokunnalle uudelleen valmisteltavaksi helmikuun 1999 istuntoa varten.

Huotari painotti, että lausuntoa annettaessa on muistettava, mihin suuntaan jatkotyöskentelyä halutaan johtaa. Kirkolliskokous joutunee joka tapauksessa asettamaan uuden komitean tai vastaavan käytännön asioita ratkaisemaan. Kiirehtiminen ei kuitenkaan ole hyväksi, koska välttämättä teologinen periaateratkaisu ei ole kirkastunut eikä voida syrjäyttää kysymyksiä, jotka elävät joka tapauksessa. Vaikka teologiset perusteet olisivatkin selviä, se ei merkitse, että olisi välttämättä mentävä tähän ratkaisuun. Uskon ja rakkauden rinnastaminen on tärkeä perustelu, mutta se ei välttämättä tässä muodossa elä kirkon jäsenten mielissä. Periaatteellisia perusteluja on vielä syytä kirkastaa.

Erik Vikströmin mielestä lausuntoehdotuksen pohjalta voitaisiin jo antaa lausunto. Pihkala yhtyi kuitenkin Huotarin näkemykseen lisäajan ottamisesta. Jos perustelut eivät kaikkien mielestä ole vakuuttavia, on selvittelyä jatkettava. Jos piispainkokous haluaa, nyt esitetty lausuntoehdotus voi olla jatkotyön pohjana.

Ranta näki tilanteessa vaikeimpana sen, ettemme voi lähteä liikkeelle puhtaalta pöydältä. On olemassa tiettyjä virkoja ja monensuuntaisia suhtautumistapoja ao. ryhmien

keskuudessa. On siis edettävä maltillisesti, mutta edistettävä hengellistä motivaatiota ja sitoutumista. Voitaisiko esimerkiksi ajatella kaikille kirkon tehtäviin tuleville yhteistä peruskurssia Ruotsin mallin mukaan?

John Vikströmin hahmotuksen mukaan taustalla on ensinnäkin melko käytännöllisiä kysymyksiä (nuoriso-työnohjaajien ammatti-identiteetti, palkkaus ja asema, diakoniavihkimyksen ongelmallisuus, diakonaatin ja liturgian suhde jumalanpalvelusuudistuksessa sekä karitatiivisen diakonaatin saavutusten säilyttäminen). Toiseksi on teologinen kysymys diakonaatin asemasta kirkossa ja mm. Porvoon prosessin yhteydessä esitetty kysymys diakonaatin kehittämisestä. Kun nyt yritetään ratkaista käytännön ongelmia vyöryttämällä esiin koko laaja teologinen problematiikka, törmätään luterilaisten kirkkojen yhteisiin diakonaattiin liittyviin ongelmiin, emmekä pääse eteenpäin, vaan käytännön kysymykset jäävät odottamaan. Eikö käytännön asioita voitaisi ratkaista ilman koko teologisen problematiikan avaamista? Nämä ratkaisut koskisivat diakonaatin mahdollista laajentamista ja vihkimyksen asemaa. Huovinen liittyi näihin ajatuksiin toteamalla, että etsimme yksinkertaisille asioille teologisia perusteluja. Diakonian vihkimys on kipeä kysymys. Näitä kysymyksiä ei kuitenkaan saa lakaista maton alle. Nykyinen vihkimys ei ole ordinaatio vaan ainoastaan näyttää sellaiselta.

Sariola kertoi, että molempien lausuntotyöryhmien jäsenenä tuli tuntu pään lyömisestä seinään liian monien asioiden kanssa. Osaratkaisut voisivat lopultakin olla parempia. Nämä voisivat koskea ordinaatiota,

nuorisotyönohjaajien asemaa sekä hengellisten työntekijöiden koulutuksen integrointia.

Huotari piti John Vikströmin esittämää periaate- ja käytännön kysymysten erottelua mielenkiintoisena ja piti mahdollisena tällaista etenemistä. Loogista olisi ensin ratkaista periaatteet ja sitten tehdä käytännön johtopäätökset, mutta elämä toimii usein päinvastoin. Käytännön toimenpiteistä voi olla vaikea sopia, ellei periaatteista olla selvillä, mutta tässä tapauksessa ei tule kiirehtiä suurta periaateratkaisua. Diakonian vihkimys on kiistämätön ongelma. Nuorisotyön kannalta on ongelmallista, ellei sitä arvosteta sen itsensä perusteella vaan vasta liturgiassa toimimisen kautta.

Pihkalan mielestä pitävä periaateratkaisu ei välttämättä ratkaise kaikkea. Jos diakonaatin katsotaan olevan osa kirkon virkaa, periaateratkaisun on oltava selvä. Enemmän käytännön kysymys on, mitä kaikkea diakonaatti voi sisältää. Kuitenkaan ei ole mahdollista jatkaa ilman periaateratkaisua mm. ordinaatiokäytännön selventämisestä. Onko siis olemassa konsensus: karitatiivinen diakonaatti on osa kirkon virkaa? Jos tällainen konsensus on, voidaan toimia kuten komitea ehdottaa. Toinen kysymys on, keitä liitetään diakonaattiin.

Erik Vikströmin mielestä on olemassa karitatiivinen diakoniavirka. Käytännön tarve koskee ammattikorkeakoulun kasvatuksen linjan liittämistä tähän virkaan eli nuorisodiakonaatin muodostamista. Vihkiminen on "sändingsvigning" eli lähettäminen palvelemaan kirkossa ja yhteiskunnassa. Tällainen ratkaisu on mahdollinen

nykyisellä linjalla ilman uusia teologisia periaateratkaisuja, ja tämä olisi vastaus nykyisiin pakottaviin ongelmiin. Silti voidaan jatkaa periaatteellista selvitystyötä.

Riekkinen huomautti, että tälle joukolle teologiset perustelut ovat tärkeitä, mutta käytäntö elää omaa elämäänsä. Kysymys diakonaatista on paljolta motivaatiokysymys eli tunnustetaanko sen paikka kirkon työssä. Diakoniavihkimys ei lopultakaan ole kovin ongelmallinen, vihittävät lähetetään kirkon antaman koulutuksen saatuaan kirkolliseen työhön. Näyttää siltä, että nyt tyydyttäisiin vain osaratkaisuihin ja otettaisiin lisää aikaa, mutta pelkän palkkakuopan takia ei pidäkään tehdä hätiköityä perusratkaisua. Komitean esittämä suunta on sellaisenaan kannatettava. Laulaja piti komitean ratkaisua teologisesti mahdollisena, mutta asiaa vaikeana. Mieliopide näyttää nyt kääntyvän osatavoitteiden ja osaratkaisujen suuntaan. Tämän mukaisesti asia tulee palauttaa valmistusvaliokunnalle maltillisemmän lausunnon valmistelua varten.

Keskustelun tässä vaiheessa puheenjohtaja totesi, että asia palautettaneen valmistusvaliokunnalle lausuntoehdotuksen uudelleen valmistelua varten siten, että annetaan lausunto komitean mietinnöstä ja samalla kirkolliskokoukselle esitetään, mihin osaratkaisuihin voitaisiin edetä ilman, että yritetään vastata kaikkiin teologisiin kysymyksiin. Nämä osaratkaisut voisivat olla diakonaatin laajentaminen katekeettis-pedagogiseen suuntaan, diakoniavihkimyksen selventäminen sekä diakonaatin ja liturgian suhteen selvittäminen. Huotari toivoi em. näkökohtien lisäksi

sisällöllistä informaatiota ja vertailua Suomen kirkon ja muiden kirkkojen diakonaatista, selvitystä uskonpuhdistuksen ajasta ja luterilaisista lähtökohdista sekä luterilaisuuden kehityksen myöhemmistä kerroksista, viran ja maallikkouden suhteen selvittämistä erityisesti ottaen huomioon, mikä paikka maallikoille jää kirkon työssä. Sariola liitti tähän luetteloön vielä koulutus-kysymykset. Perälä totesi, että lausuntoehdotuksessa on jo viitattu edellä puheena olleisiin kysymyksiin. Vihkimystä on tarkasteltava kirkon eikä vain yksilön kannalta. Ekumeenisessa kehityksessä on varottava erkaantumasta eri raiteelle.

Puheenjohtaja totesi lopuksi, että komitea on onnistunut viemään keskustelua eteenpäin kirkossamme osoittamalla tietyn perusratkaisun puitteissa mihin tällainen ratkaisu johtaa. Tämä auttaa myös näkemään, missä nyt olemme.

Piispainkokous päätti

palauttaa asian valmistusvaliokunnalle uudelleen valmisteltavaksi käydyn keskustelun pohjalta helmikuun 1999 istuntoa varten.

7 §

Kristinopin uudistaminen

Asian käsittelyyn osallistui puheenjohtajan kutsumana asiantuntijana katekismuksen valmistelutyöryhmien sihteerinä toiminut teol. lis. *Matti Poutiainen*.

Kirkolliskokous päätti 7.5.1993 käsitellessään Lapuan hiippakuntakokousaloitetta (nro 5/1993) pyytää piispainkokousta ryhtymään toimenpiteisiin uuden kirkolliskokouksessa hyväksyttävän kristinopin laatimiseksi.

Piispainkokous asetti istunnossaan 14.-15.9.1993 (23 §) työryhmän (puh.joht. piispa Eero Huovinen) laatimaan yksityiskohtaisen suunnitelman kristinopin sisällöstä ja sen tekemisessä huomioon otettavista seikoista. Istunnossaan 14.-15.2.1995 (8 ja 18 §) piispainkokous hyväksyi työryhmän esittämän kristinoppisuunnitelman perusratkaisun sekä suunnitelman kristinopin rakenteesta ja sisällöstä. Perusratkaisu on kristinopin rakentaminen Lutherin Vähän katekismuksen pohjalle siten, että Lutherin tekstin lisäksi kuhunkin Vähän katekismuksen kohtaan liittyy tämän päivän kontekstiin sovellettu selitys.

Piispainkokous valitsi em. istunnossaan kristinopin kirjoittajaksi piispa *Eero Huovisen* sekä nimesi hänelle palauteryhmän. Työskentelyn aikana on uuden kristinopin nimikkeeksi vakiintunut *Katekismus*.

Piispa Eero Huovisen laatima ehdotus uudeksi katekismukseksi julkistettiin 21.1.1998. Piispainkokous asetti istunnossaan 10.-11.2.1998 (7 §) työryhmän valmistelemaan Huovisen laatiman tekstin pohjalta piispainkokouksen esityksen kirkolliskokoukselle uudeksi kristinopiksi. Samalla todettiin, että piispa Erik Vikström laatii katekismuksen ruotsinkielisen version. Työryhmän puheenjohtajana toimi piispa Wille Riekkinen, jäsenenä asessori Matti Perälä ja asessori Heikki Sariola sekä sihteerinä teol. lis. Matti Poutiainen. Piispainkokouksen

sihteerin istunnossa käydystä keskustelusta laatima muistio oli toimitettu työryhmän käyttöön.

Työryhmä oli laatinut mietinnön tarkennuksista (178 kpl), joita se ehdotti tehtäväksi Huovisen tekstiin. Työryhmän ehdotus katekismuksen tekstiksi oli laadittu erillisenä kokonaisuutena. Työryhmä oli myös valmistanut luonnoksen piispainkokouksen kirjeeksi, jonka mukana kirkolliskokoukselle lähetettäisiin esitys kirkkomme uudeksi Katekismus-nimiseksi kristinopiksi.

Valmistusvaliokunta ehdotti, että piispainkokous tekisi kirkolliskokoukselle esityksen kirkkomme uudeksi Katekismus-nimiseksi kristinopiksi. Valmistusvaliokunta ilmoitti esittävänsä mahdolliset yksityiskohtia koskevat tarkistusehdotuksensa asiasta käytävän keskustelun yhteydessä.

Yleiskeskustelussa käyttivät puheenvuoron Riekkinen, Laulaja, Pihkala, Mäkeläinen ja John Vikström. Todettiin, että Riekkisen johtama työryhmä oli tehnyt tarkkaa työtä piispa Eero Huovisen katekismustekstin viimeistelyksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä tehtiin eräitä lisätarkennuksia Riekkisen työryhmän ehdottamaan katekismustekstiin. Laajin keskustelu käytiin Huovisen tekstin virkkeestä: "Myös historian raskaina aikoina ja ihmiselämän vaikeissa kohtaloissa kaikki tapahtuu hänen tahdostaan ja sallimuksestaan." Tämä sivulla 32 oleva virke oli Riekkisen työryhmän ehdotuksessa toistettu samanlaisena. Keskustelussa pohdittiin kysymystä, voidaanko sanoa kaiken tapahtuvan Jumalan *tahdosta*.

Tähän ongelmaan ei ole ratkaisua. Jos kuitenkin kielletään Jumalan tahdon mukanaolo kaikessa, madalletaan jumalakäsitystä ja sivuutetaan Jumalan salatut tarkoitukset historian tuomioissa. Kyseinen ilmaisu on toisaalta tässä yhteydessä ongelmallinen, ja eräissä puheenvuoroissa esitettiin sanojen "tahdostaan ja" poistamista. Ongelman ilmaisemista ei kuitenkaan tule kiertää, vaikka siitä ei selvittäisi laajemmalla selityksellä. Päädyttiin ehdottamaan sanontaa "tahdostaan tai sallimuksestaan".

Keskustelua käytiin myös sanan "katolinen" käyttämisestä ja suomentamisesta. Erityisesti meillä sana on altis väärinkäsityksille. Sivulla 42 päädyttiin sanontaan "Kristillinen kirkko on yksi, pyhä, yhteinen ja apostolinen." Vähän myöhemmin (s. 42) päätettiin käyttää sanontaa "kirkko on yhteinen ja yleinen eli katolinen".

Eräiden muiden tarkistusten jälkeen päätettiin varsinaisen katekismustekstin sanamuodosta. Kirkolliskokouksen perustevaliokunnalle toimitetaan käyttöön erillinen luettelo Riekkisen työryhmän Huovisen katekismustekstiin tekemistä muutoksista sekä piispainkokouksen tässä istunnossa tekemistä lopullisista muutoksista.

Ryhdyttiin käsittelemään valmistusvaliokunnan ehdotusta kirkolliskokoukselle lähetettäväksi piispainkokouksen esitystekstiksi, jonka liitteenä on esitys kirkkomme uudeksi Katekismus-nimiseksi kristinopiksi. Tekstiin haluttiin lisättäväksi jakso, joka sisältää piispainkokouksen lopullisen ehdotuksen eräitä pääperusteluja.

Puheenjohtaja totesi, että piispainkokouksen esityksen tulee sisältää ehdotus myös ruotsinkieliseksi kristinopiksi hyväksyttäväksi kirkolliskokouksessa. Erik Vikström oli laatinut Huovisen katekismustekstin ruotsinnoksen, joka oli toimitettu piispainkokouksen jäsenille edellisen istunnon yhteydessä. Piispainkokouksen pyynnön mukaisesti hän oli ottanut huomioon suomenkieliseen tekstiin tehdyt tarkistukset ruotsinnosta viimeistellessään. Päätettiin, että näin syntynyt ruotsinnos on piispainkokouksen esitys kirkkomme ruotsinkieliseksi kristinopiksi.

Asian käsittelyssä asiantuntijana mukana ollutta Matti Poutiaista pyydettiin laatimaan yhteistyössä valmistusvaliokunnan kanssa tarvittava lisäteksi kirkolliskokoukselle lähetettävään esitykseen. Asia palautettiin esitystekstin viimeistelyä varten valmistusvaliokunnalle käsiteltäväksi 27.8.1998.

(Jatkokäsittely 22 §:ssä)

8 §

Hiippakuntahallintokomitean mietintö

Kirkolliskokous asetti 8.11.1995 komitean, jonka tehtävänä oli syyskuun 1997 loppuun mennessä valmistella esitys hiippakuntahallinnon uudistamiseksi. Komitean puheenjohtajaksi valittiin piispa Voitto Huotari sekä jäseniksi sosiaalikeskuksen johtaja Ulla-Stina Henricson, hiippakuntasihteri Vesa Junttila, kirkkoherra Petri

Karttunen, käräjätuomari Kaija Luhanko, kirkkoneuvos Heikki Mäkeläinen ja oikeustieteen lisensiaatti Eeva-Kaarina Nurmira. Komitean sihteerinä toimi keskusrekisterin johtaja Oiva Voutilainen.

Kirkolliskokous myönsi 15.5.1997 hiippakuntahallintokomitealle lisää aikaa tammikuun 1998 loppuun saakka. Kirkolliskokous oli pyytänyt mietinnöstä piispainkokouksen, kirkkohallituksen, tuomiokapitulien ja hiippakuntakokousten lausunnot elokuun 1998 loppuun mennessä.

Komitean mietintö (Sarja A 1998:1) luovutettiin 27.1.1998. Piispainkokouksen helmikuun 1998 istunnossa käytiin lähetekeskustelu kirkolliskokoukselle annettavaa lausuntoa varten. Piispainkokouksen lausunnon antaminen siirtyi elokuun 1998 istuntoon.

Piispainkokous asetti istunnossaan 10.-11.2.1998 (8 §) työryhmän valmistelemaan piispainkokouksen lausuntoa hiippakuntahallintokomitean mietinnöstä. Työryhmän puheenjohtajana toimi piispa Erik Vikström sekä jäseninä asessori Tuija Alatalo, pääsihteerinä Paavo Kettunen, asessori Matti Perälä ja tuomiorovasti Voitto Silfverhuth. Työryhmän sihteerinä toimi asessori Jussi Lilja. Piispainkokouksen sihteerin laatima muistio istunnossa käydystä keskustelusta oli toimitettu työryhmän käyttöön.

Valmistusvaliokunta yhtyi erään tarkistukseen työryhmän lausuntoehdotukseen, joka oli erikseen toimitettu piispainkokouksen jäsenille.

Yleiskeskustelussa käyttivät puheenvuoroja Erik Vikström, Pihkala, John Vikström, Laulaja, Huovinen ja Riekkinen. Erik Vikström kertoi lausuntoa valmistelleen työryhmän pitäneen mietintöä yleisesti ottaen hyvänä. Työryhmä yhtyi perusratkaisun toiseen vaihtoehtoon. Pihkala kertoi myös valmistusvaliokunnan pitävän mietintöä suurin piirtein toteuttamiskelpoisena ja työryhmän laatimaa lausuntoehdotusta hyvänä. John Vikström totesi, että kirkkohallituksen lausunnossa esitetään oletettavasti kritiikkiä eräisiin yksityiskohtiin. Laulajan ym. mukaan myös piispainkokouksen on kiinnitettävä huomiota muutamiin yksityiskohtiin, joita yleiskeskustelussa tarkasteltiin alustavasti.

Lausuntoehdotuksen yksityiskohtaisessa käsittelyssä päätettiin Huovisen ehdotuksesta lisätä ensimmäiseen jaksoon (piispanvirka ja hiippakunta) tekstiä piispuuden ja pappeuden luonteesta suhteessa kirkon jäseniin sekä piispan itsenäisestä asemasta. Jaksoon 2. (hiippakuntahallinto) ja 3. (hiippakunnan talous) tehtiin eräitä tarkennuksia. Jakson 4. (tuomiokapitulin työskentelytapa ja kokoonpano) yhteydessä keskusteltiin lakimies-aseessorin ja hiippakunnan pääsihteerin asemasta tuomiokapitulin päätöksenteossa. Molemmat voisivat olla joko jäseniä tai esittelijöitä tai jokin kombinaatio tältä väliltä. Päädyttiin yhtymään komitean esittämään ratkaisuun eli nykyiseen järjestelmään.

Edelleen keskusteltiin pääsihteerin nimikkeestä, ja hyväksyttiin valmistusvaliokunnan ehdotus eli *hiippakuntadekaanin* nimike piispainkokouksen ehdotukseksi.

Jaksossa 5. (tuomiokapitulin lainkäyttötehtävät, erityisistunto) lyhennettiin tekstiä muutamalla virkkeellä. Hiippakuntajakoa koskevassa jaksossa 10. muotoiltiin osa tekstiä uudestaan sillä tavoin, että lausunnossa viitataan olemassa olevien hiippakuntien voimavarojen lisäämiseen hiippakuntajaon asemesta. Synodaalikokousta koskeva lyhyt jakso 11.2. poistettiin ja pappisasessorin vaalia koskeva jakso 11.1. sijoitettiin tekstissä jaksoon 4.

Käsittelyn pohjalta lausuntoehdotus hyväksyttiin muutoin, mutta asia palautettiin valmistusvaliokunnalle Huovisen ehdottaman lisätekstin laatimista varten käsiteltäväksi seuraavana istuntopäivänä.

(Jatkokäsittely 23 §:ssä)

9 §

Pappisasessorien työmäärä ja tehtävien vaatiman työajan korvaaminen seurakunnalle

Pappisasessori Matti Perälä oli tehnyt aloitteen pappisasessorien tehtävien vaatiman työajan korvaamisesta seurakunnalle ja pappisasessorien työajan inhimillistämistä. Aloite pohjautui pappisasessorien tapaamisessa 18.-19.5.1998 Haapaniemen hiippakuntakartanossa Kuortaneella käytyihin keskusteluihin.

Asessori Perälä toteaa aloitteessaan, että hiippakuntien käytännöt poikkeavat toisistaan ja myös asessorien työtavoissa on eroja. Hän toteaa pyrkineensä tekemänsä

aloitteen kuvauksessa keskimääräisen tehtäväkuvan antamiseen. Hän jakaa tehtävät 1) tuomiokapitulin istuntoihin, 2) ordinaatiokoulutukseen ja pastoraalitutkintoihin, 3) hiippakunnalliseen toimintaan, 4) piispan-tarkastuksiin, 5) piispainkokoukseen ja 6) muihin, muun muassa kirkon yhteisiin hankkeisiin liittyviin tehtäviin.

Tuomiokapitulin istuntoja on keskimäärin kahden kolmen viikon väliajoin. Pappisasessori valmistelee ja kirjoittaa esittelyjä, jotka liittyvät esimerkiksi vaali- ja virkaehdotuksiin, sakraalitulojen ja hautausmaiden rakennushankkeisiin, ohje- ja johtosäntöihin, kirkkohallitukselle annettaviin lausuntoihin, järjestöjen rippikouluihin, uskonnonopetuksen erivapausanomuksiin, kanteluihin, erilaisiin avustusanomuksiin tai hiippakunnallisista toimikunnista istuntoon tuleviin asioihin. Asessorin on myös perehdyttävä muihin tuomiokapitulin käsittelemiin asioihin.

Ordinaatiokoulutuksen ja pastoraalitutkintojen osalta pappisasessorin on osallistuttava valmisteluun ja perehdyttävä vaatimuksiin. Hän vastaanottaa tenttejä sekä opetus- ja saarnanäytteitä, pitää ylemmän pastoraalitutkinnon seminaareja ja toimii mahdollisesti opponenttina, suorittaa soveltuvuuskeskusteluja ja osallistuu pappistutkinnon publiikkeihin ja pappisvihkimyksiin.

Hiippakunnallisen toiminnan tehtävät liittyvät valmisteluun ja läsnäoloon hiippakunta-, synodaali-, kirkkoherrojen ja lääninrovastien kokouksissa sekä hiippakunnan toimikunnissa ja koulutustilaisuuksissa.

Piispantarkastuksia on yhtä pappisasessoria kohti neljästä viiteen vuodessa ja yksi tarkastus edellyttää valmistelu- ja kirjoitusajan lisäksi kolmesta viiteen työpäivää. Pappisasessorilla on vastuu talouden, hallinnon ja kiinteistöjen tarkastuksesta ja siihen liittyvän lausunnon tai pöytäkirjan kirjoittamisesta. Varsinainen tarkastus voi edellyttää asessorilta paneutumista työyhteisökysymyksiin ynnä esitelmän, puheen ja hartauden pitämistä.

Piispainkokoukseen osallistuva asessori joutuu valmistautumaan ja perehtymään istunnon asioihin. Vuorollaan kolme asessoria on myös valmistusvaliokunnan jäsenenä. Piispainkokous asettaa myös työryhmiä ja antaa valmistelutehtäviä.

Muita tehtäviä ovat piispan määräämät tehtävät, joita ovat esimerkiksi seurakunnissa suoritettavat esitutkinnat ja ylimääräiset tarkastukset, erilaiset edustustehtävät ja varallaolo.

Asessori Perälä toteaa aloitteessaan, että pappisasessorien toimenkuva kaipa selkeyttämistä. Keskeisin korjattava asia on kuitenkin asessorin tehtävien vaatiman työajan korvaaminen seurakunnalle ja asessorin oman kokonaistyöajan kohtuullistaminen. Pappisasessorien yhteinen arvio on, että asessorin tehtävät vaativat keskimäärin noin 20 tuntia viikossa. Kun kokonaistyöajan keskiarvo nousee noin 60 tuntiin viikossa, merkitsee tämä monien kohdalla sitä, ettei vapaapäiviä voi pitää. Korvaavan työvoiman saaminen on kirkolliskokouksen / kirkkohallituksen / tuomiokapitulin raha- ja virkamääräyskysymys. Seurakuntaa kohtaan olisi oikein saada

pappisasessorin toimikaudeksi osa-aikainen pappi. Tämä kohtuullistaisi myös pappisasessorin omaa työtilannetta.

Valmistusvaliokunta yhtyi aloitteessa esitettyyn näkemykseen, että pappisasessorin tehtäväkuva kaipa selkiinnyttämistä ja että pappisasessorin tehtävien vaatiman työajan korvaaminen seurakunnalle on kohtuullista. Pappisasessorien tehtävät ovat lisääntyneet ja niihin käytetty aika on kasvanut.

Pappisasessori hoitaa tehtävänsä oman seurakuntavirkansa tehtävien ohella. Periaatteessa pappisasessorin seurakunta antaa osan pappinsa työajasta hiippakunnan käyttöön, käytännössä pappisasessori hoitaa työtehtävänsä osaksi seurakunnan työajalla ja osaksi vapaa-aikanaan. Jottei yhtä seurakuntaa rasitettaisi liikaa, pappi voidaan valita asessoriksi samasta seurakunnasta vain kahdeksi kolmivuotiskaudeksi (KJ 19:2,2). Pappisasessorien kokemukset ja Haapaniemen kokouksessa tehty kartoitus kuitenkin osoittavat, että asessorin tehtävien hoitaminen vie papilta suuren osan seurakunnan työajasta.

Pappisasessorin tehtäväkuvan tutkiminen ja mahdollisten muutosten tekeminen liittyvät vireillä olevaan hiippakuntahallinnon uudistushankkeeseen.

Pappisasessorin tehtävien vaatiman työajan korvaaminen seurakunnalle voitaisiin toteuttaa niin, että kirkon talousarvioon kaikkien kahdeksan hiippakunnan määrärahoihin lisättäisiin yhden seurakuntapastorin (H 35) palkkaukseen tarvittavat varat. Tästä määrärahasta pappisasessorien seurakunnat voisivat anoa korvausta, jos ne palkkaisivat

osa-aikaisen papin seurakuntaan pappisasessorin virkakauden ajaksi. Enimmillään korvaus voisi olla 50% kokoaikaisen papin palkkauksesta.

Valmistusvaliokunta ehdotti, että piispainkokous käy jatkovalmistelua varten keskustelun aloitteen pohjalta.

Keskustelussa käyttivät puheenvuoroja Rimpiläinen, Pihkala, Ranta, Huotari, John Vikström, Erik Vikström, Huovinen, Perälä ja Mäkeläinen. Keskustelussa asetuttiin yleisesti tukemaan aloitteessa esitettyä ja valmistusvaliokunnan edelleen kehittelemää ajatusta pappisasessorien tehtävien vaatiman työajan korvaamisesta ao. seurakunnalle. Asessoreita tarvittaisiin yhä enemmän hiippakunnallisessa toiminnassa. Puheenjohtaja totesi, että on hyvä tämän tärkeän asian tulla vihdoin esille piispainkokouksessa. Keskustelussa todettiin myös, että hiippakunnallisen toiminnan budjetointi on jossain määrin hankalampaa kuin seurakunnassa ja kirkkohallituksessa. Tarvittaisiin siis konkreettinen ohjelma, miten lisääntyvät tarpeet argumentoidaan päättäjille. Kirkkoneuvos Mäkeläinen totesi, että tämä asia voidaan suoraan esittää kirkkohallitukselle talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä tai tehdä raha-asia-aloite.

Keskustelun perusteella piispainkokous päätti

pyytää valmistusvaliokuntaa jatkamaan valmisteluja ja tuomaan asian uusintakäsittelyyn kevään 1999 istuntoon.

10 §

Kirkkoherran oikeus myöntää lupa avustaa ehtoollisessa

Kirkolliskokous oli toukokuussa 1997 lähettänyt yleisvaliokunnalle hiippakuntakokouksesityksen 7/1997, joka koskee kirkkoherran oikeutta myöntää lupa ehtoollisessa avustamiseen oman seurakuntansa työ-, virka- ja harjoittelusuhteisille henkilöille määrääjäksi. Koska aloitteella on kosketuskohtia myös kirkon uskoon ja oppiin liittyviin periaatteisiin ja koska piispainkokous vuonna 1995 otti kantaa lähes samanlaiseen aloitteeseen, yleisvaliokunnan I osasto oli kokouksessaan 14.5.1997 päättänyt pyytää aloitteesta piispainkokouksen lausunnon.

Aloitteessa todetaan: "Kirkkojärjestyksen mukaan piispa voi kirkkoherran esityksestä myöntää seurakunnan viranhaltijalle tai luottamushenkilölle tai seurakuntaneuvoston esittämälle muulle jäsenelle oikeuden avustaa ehtoollisen jakamisessa. Järjestely on selkeä, mutta varsin kankea kausiluontoisissa työsuhteissa olevien työntekijöiden osalta. Etenkin rippikoulutyössä joudutaan usein tilanteeseen, että työhön tarvitaan lyhyellä varoitusaajalla kirkon virkaan opiskelevia kausityöntekijöitä".

Piispainkokous on aikaisemmin käsitellyt lähes samanlaista aloitetta. Kirkolliskokous päätti marraskuussa 1994 pyytää piispainkokousta tutkimaan kysymystä luvan myöntämisestä ehtoollisavustajille (edustaja-aloite 4/1994). Aloitteessa esitettiin, että kirkkoherra voisi

myöntää seurakunnan viranhaltijalle, luottamushenkilölle tai muulle henkilölle oikeuden avustaa ehtoollisen jakamisessa. Piispainkokous käsitteli asiaa kokouksissaan 14.-15.2.1995 (10 §) ja 12.-13.9.1995 (10 §) ja päätti, ettei aloite anna aiheutta toimenpiteisiin.

Nyt esillä olevassa aloitteessa puhutaan tilapäisistä tai kausiluonteisista mahdollisuuksista toimia ehtoollisen jaossa avustajana. Kysymyksiä herättää aloitteessa mainittu kirkon virkaan opiskeleva kausityöntekijä. Tulisiko tässä tehdä ero pappisvirkaan valmistuvan ja esimerkiksi nuorisotyönohjaajaksi valmistuvan välillä? Nykyisin voimassa olevan kirkkojärjestyksen mukaisesti on todettava, että kirkkomme ymmärtää ehtoollisen jaossa avustamisen kuuluvan kirkon pappisviran tehtäviin, muttei pelkästään pappisviran (lehtorit) eikä myöskään vain viran tehtäviin (piispan antama lupa). Kysymys on siis poikkeustapauksista ja hienosäädöstä. Keskustelu suuntautuu pääasiassa kahteen kysymykseen: kuka antaa luvan (piispa vai kirkkoherra) ja kenelle lupa annetaan (muu kuin papinviran haltija, luottamushenkilö, seurakunnan jäsen vai mahdollisesti muun seurakunnan jäsen, mutta tässä seurakunnassa kausiluontoisesti työskentelevä kirkon virkaan opiskeleva työntekijä).

Piispainkokouksen istunnossa 16.-17.9.1997 (7 §) asiasta käydyssä keskustelussa kävi ilmi, että piispainkokouksen kanta asiassa oli oleellisesti muuttunut siten, että nyt oli valmiutta edetä pidemmälle kuin mitä kirkolliskokouksen aloite edellytti. Kysymys oli kirkkoherran oikeudesta antaa tehtävään sopivalle henkilölle lupa avustaa ehtoollisen jakamisessa. Asian eteenpäin vieminen

edellytti uutta, piispainkokouksen tekemää esitystä. Valmistusvaliokunta sai tehtäväkseen laatia sekä yleisvaliokunnan pyytämän lausunnon että erillisen esityksen kirkolliskokoukselle ottaen huomioon istunnossa käydyt keskustelut sillä tavoin, että yksittäistapauksessa annettava lupa saarnata päiväjumalanpalveluksessa (6 §) ja kirkkoherran oikeus myöntää lupa avustaa ehtoollisessa (7 §) olisivat linjassa keskenään.

Piispainkokouksen istunnossa 10.-11.2.1998 (10 §) valmistusvaliokunnan lausunto- ja esitysluonnoksista keskusteltaessa kävi ilmi, että piispainkokous halusi kuitenkin tehdä esityksen menettelystä, miten myönnetään pysyvä lupa avustaa ehtoollisen jakamisessa. Keskustelussa pohdittiin mm., tulisiko kirkkoherran kuulla kirkkoneuvostoa/seurakuntaneuvostoa ennen luvan myöntämistä tietyille henkilölle. Piispainkokouksen kannan muututtua ja kirkolliskokoukselle tehtävän esityksen sekä mahdollisesti myös kirkolliskokouksen yleisvaliokunnalle annettavan lausunnon sanamuotojen tarkistamiseksi asia palautettiin valmistusvaliokunnalle uudelleen käsiteltäväksi.

Valmistusvaliokunta totesi kirkon uskoon ja oppiin liittyen seuraavan. Kirkossa on olemassa evankeliumin opettamisen ja sakramenttien jakamisen virka vanhurskauttavan uskon saamista varten (Augsburgin tunnustus, V). Erityisen viran haltija on Jumalan pelastavan työn väline ja palvelija. Hän ei persoonassaan kanna mitään erityistä, muista kastetuista poikkeavaa jumalallista armoa. Papeilla on erityinen vastuu ehtoollisen sakramentin asianmukaisesta toimittamisesta. Reformaation

perinteiden mukaisesti kukaan ei saanut ilman vokaatiota ja ordinaatiota ryhtyä toimimaan erityisessä virassa julkisesti, ei edes perhepiirissä. Erityisen viran olemassaololla on pyritty turvaamaan ehtoollisen lahjaluonne.

Ehtoollisen valmistaminen ja antaminen toteutuvat erityisen viran palvelustoimen kautta (per), mutta ei kuitenkaan sen ansiosta (propter). Kirkossa kukaan ei saa julkisesti opettaa eikä hoitaa sakramentteja ilman asianmukaista kutsumista (Augsburgin tunnustus, XIV). Luterilaista ehtoollista ei voi viettää ilman yhteiseen pappeteen vihittyjä kristittyjä, mutta ei myöskään ilman erityiseen virkaan vihittyjä sanan- ja sakramenttien palvelijoita (Jolkkonen & Peura, Teologinen Aikakauskirja 1996, 426-429).

Usko syntyy ja vahvistuu synninpäästöstä, evankeliumin sanan kuulosta ja sakramenttien käytöstä. Ehtoollisen sakramenttiin sisältyy koko evankeliumi ja koko kolmas uskonkohta (Augsburgin tunnustuksen puolustus, XII, 42; Iso katekismus V, 32).

Kirkkojärjestyksen mukaan piispa valvoo, että sakramentteja oikein jaetaan Kristuksen asetuksen mukaan (KJ 18:1,2). Valmistusvaliokunta totesi, että kirkkojärjestyksen 6:34,2 mukaan kirkkoherra on vastuussa pyhien sakramenttien oikeasta hoitamisesta seurakunnassa. Kirkkoherra toimii seurakunnassa virkavastuulla ja myös piispan edustajana. Tämä on piispainkokouksessa jo aikaisemmin todettu. Näin ollen sekä käytännön syistä pysyvän luvan antaminen ehtoollisavustajana toimimiseen voitaisiin antaa kirkkoherran vastuulle. Voimassa olevan

käytännön mukaisesti lupa voitaisiin myöntää seurakunnan viranhaltijalle tai luottamushenkilölle, mutta myös seurakunnan muulle jäsenelle. Viimeksimainitussa tapauksessa kirkkoherran olisi kuultava kirkkoneuvostoa tai seurakuntaneuvostoa. Myönnetyt luvat tulisivat kirjatuiksi kirkkoherran päätöspöytäkirjaan sekä kirkkoneuvoston/seurakuntaneuvoston pöytäkirjaan.

Valmistusvaliokunta oli laatinut ehdotukset kirkolliskokouksen yleisvaliokunnalle annettavaksi lausunnoksi sekä kirkolliskokoukselle tehtäväksi esitykseksi kirkkoherran oikeudesta myöntää lupa avustaa ehtoollisessa.

Keskustelussa käyttivät puheenvuoroja Erik Vikström, Niskanen, Perälä, Mäkeläinen, Huotari ja Pihkala. Keskustelussa päätettiin eräistä tarkennuksista valmistusvaliokunnan ehdotuksiin.

Piispainkokous päätti

- 1. antaa kirkolliskokouksen yleisvaliokunnalle liitteenä 1 olevan lausunnon; ja*
- 2. tehdä kirkolliskokoukselle liitteenä 2 olevan esityksen.*

*Liite 1***Piispainkokouksen lausunto
kirkolliskokouksen yleisvaliokunnalle****KIRKKOHERRAN OIKEUS MYÖNTÄÄ LUPA
AVUSTAA EHTOOLLISESSA**

Kirkolliskokous on toukokuussa 1997 lähettänyt yleisvaliokunnalle hiippakuntakokouksesityksen 7/1997, joka koskee kirkkoherran oikeutta myöntää lupa ehtoollisessa avustamiseen oman seurakuntansa työ-, virka- ja harjoittelusuhteisille henkilöille määrääjäksi. Koska aloitteella on kosketuskohtia myös kirkon uskoon ja oppiin liittyviin periaatteisiin ja koska piispainkokous vuonna 1995 otti kantaa lähes samanlaiseen aloitteeseen, yleisvaliokunnan I osasto oli kokouksessaan 14.05.1997 päättänyt pyytää aloitteesta piispainkokouksen lausunnon.

Aloitteessa todetaan: "Kirkkojärjestyksen mukaan piispa voi kirkkoherran esityksestä myöntää seurakunnan viranhaltijalle tai luottamushenkilölle tai seurakuntaneuvoston esittämälle muulle jäsenelle oikeuden avustaa ehtoollisen jakamisessa. Järjestely on selkeä, mutta varsin kankea kausiluontoisissa työsuhteissa olevien työntekijöiden osalta. Etenkin rippikoulutyössä joudutaan usein tilanteeseen, että työhön tarvitaan lyhyellä varoitusaajalla kirkon virkaan opiskelevia kausityöntekijöitä".

Piispainkokous esittää kunnioittaen lausuntonaan seuraavan.

Aloitteen kosketuskohdista kirkon uskoon ja oppiin voidaan lyhyesti todeta seuraava. Kirkossa on olemassa evankeliumin opettamisen ja sakramenttien jakamisen virka vanhurskauttavan uskon saamista varten (Augsburgin tunnustus, V). Erityisen viran

haltija on Jumalan pelastavan työn palvelija. Papeilla on erityinen vastuu ehtoollisen sakramentin asianmukaisesta toimittamisesta. Reformaation perinteiden mukaisesti kukaan ei saanut ilman vokaatiota ja ordinaatiota ryhtyä toimimaan erityisessä virassa julkisesti, ei edes perhepiirissä.

Usko syntyy ja vahvistuu synninpäästöstä, evankeliumin sanan kuulosta ja sakramenttien käytöstä. Ehtoollisen sakramenttiin sisältyy koko evankeliumi ja koko kolmas uskonkohta (Augsburgin tunnustuksen puolustus, XII, 42; Iso katekismus V, 32).

Kirkkojärjestyksen mukaan piispa valvoo, että sakramentteja oikein jaetaan Kristuksen asetuksen mukaan (KJ 18:1,2). Kirkkoherra on vastuussa pyhien sakramenttien oikeasta hoitamisesta (KJ 6:34,2).

Piispainkokous on aikaisemmin käsitellyt lähes samanlaista aloitetta. Kirkolliskokous päätti marraskuussa 1994 pyytää piispainkokousta tutkimaan kysymystä luvan myöntämisestä ehtoollisavustajille (edustaja-aloite 4/1994). Aloitteessa esitettiin, että kirkkoherra voisi myöntää seurakunnan viranhaltijalle, luottamushenkilölle tai muulle henkilölle oikeuden avustaa ehtoollisen jakamisessa. Piispainkokous käsitteli asiaa kokouksissaan 14.-15.2.1995 (10 §) ja 12.-13.9.1995 (10 §) ja päätti, ettei aloite anna aihetta toimenpiteisiin.

Nyt esillä olevassa aloitteessa puhutaan tilapäisistä tai kausiluonteisista mahdollisuuksista toimia ehtoollisen jaossa avustajana. Kysymyksiä herättää aloitteessa mainittu kirkon virkaan opiskeleva kausityöntekijä. Tulisiko tässä tehdä ero pappisvirkaan valmistuvan ja esimerkiksi nuorisotyönohjaajaksi valmistuvan välillä? Nykyisin voimassa olevan kirkkojärjestyksen mukaisesti on todettava, että kirkkomme ymmärtää ehtoollisen jaossa avustamisen kirkon pappisviran tehtäviin, muttei pelkästään pappisviran (lehtorit) eikä myöskään vain viran tehtäviin (piispan antama lupa). Kysymys on siis poikkeusta-

pauksista ja hienosäädöstä. Keskustelu suuntautuu pääasiassa kahteen kysymykseen: kuka antaa luvan (piispa vai kirkkoherra) ja kenelle lupa annetaan (muu viranhaltija kuin pappi, luottamushenkilö, seurakunnan jäsen vai mahdollisesti muun seurakunnan jäsen, mutta tässä seurakunnassa kausiluontoisesti työskentelevä kirkon virkaan opiskeleva työntekijä).

Käytäntö olisi rinnasteinen päiväjumalanpalveluksen saarnan kanssa. Kirkkojärjestyksen 2. luvun 12 §:n 2. momenttiin voitaisiin lisätä kirkolliskokouksen päätöksellä ohje luvan myöntämisestä: "Kirkkoherra voi yksittäistapauksessa antaa teologiaa yliopistossa opiskelevalle luvan avustaa ehtoollisen jakamisessa".

Piispainkokouksen istunnoissa 16.-17.9.1997 (7 §) sekä 10.-11.2.1998 (10 §) on käynyt kuitenkin ilmi, että piispainkokouksen käsityksen mukaan asiassa voitaisiin edetä pitemmälle kuin kirkolliskokouksen aloitteessa esitetään. Tämän katsottiin kuitenkin edellyttävän uutta, piispainkokouksen tekemää esitystä kirkolliskokoukselle. Tällaisen esityksen (nro 3/1998) piispainkokous on erikseen tehnyt nyt pidetyssä istunnossaan.

Kotkassa 26 päivänä elokuuta 1998

Arkkipiispa

John Vikström

Piispainkokouksen sihteeri

Hannu Juntunen

*Liite 2***Piispainkokouksen esitys nro 3/1998 kirkolliskokoukselle****KIRKKOHERRAN OIKEUS MYÖNTÄÄ LUPA
AVUSTAA EHTOOLLISESSA**

Piispainkokous on antanut kirkolliskokouksen yleisvaliokunnalle lausunnon kirkkoherran oikeudesta myöntää lupa avustaa ehtoollisen jaossa. Aloitteessa tarkoitettiin joustomahdollisuuksien lisäämistä siten, että esimerkiksi kausiluonteisissa työsuhteissa nuorisotyössä toimivat voisivat avustaa ehtoollisen jakamisessa. Aloitteessa todettiin, että nykyinen lupakäytäntö on selkeä mutta liian jäykkä etenkin rippikoulutyössä.

Lausunnosta keskusteltaessa on käynyt ilmi, että piispainkokouksella on valmius esitykseen, jonka mukaan kirkkoherralla olisi oikeus myöntää pysyvä lupa avustaa ehtoollisen jakamisessa.

Nykyisin voimassa olevan KJ 2:12,2 mukaan piispa voi kirkkoherran esityksestä myöntää seurakunnan viranhaltijalle tai luottamushenkilölle taikka kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston ehdottamalle seurakunnan muulle jäsenelle oikeuden avustaa ehtoollisen jakamisessa. Voimassa oleva lupa on antanut liturgille mahdollisuuden kutsua avustajia luvan saaneiden henkilöiden joukosta. Asiasta käydyissä keskusteluissa on piispainkokouksessa tuotu esille näkökohtia, joiden mukaan oikeus myöntää lupa ehtoollisessa avustamiseen voitaisiin uskoa kirkkoherran vastuulle. Kirkkojärjestyksen 6:34,2 mukaan kirkkoherra on vastuussa pyhien sakramenttien oikeasta hoitamisesta. Kirkkoherra toimii seurakunnassa virkavastuulla ja myös piispan edustajana. Tämä on piispainkokouksessa jo aikaisemmin todettu. Voimassa olevan käytännön mukaisesti lupa voitaisiin

myöntää seurakunnan viranhaltijalle tai luottamushenkilölle, mutta myös seurakunnan muulle jäsenelle. Kirkkoherran olisi kaikissa tapauksissa kuultava kirkkoneuvostoa tai seurakuntaneuvostoa. Myönnetyt luvat tulisivat kirjatuiksi kirkkoherran päätöspöytäkirjaan sekä kirkkoneuvoston/seurakuntaneuvoston pöytäkirjaan. Kirkkoherra voi myös peruuttaa antamansa luvan.

Avustajien tehtävänä on ollut viinin jakaminen. Ehtoollista jaettaessa voidaan ajatella, että liturgin tai avustavan papin tulee tarvittaessa ratkaista ehtoolliselle päästäminen (admissio). Leipää jakaessaan hän voi sen tehdä. Näin meneteltäessä jakoparissa olisi leipää jakamassa pappi. Vaikka varsinaista estettä ei ole sille, että jakoparissa molemmat ovat maallikoita, on perinteinen käytäntö hyvä ottaa huomioon.

Erityisen viran, papin tehtävänä jumalanpalveluksessa on ehtoollisen asetussanojen lukeminen ja siunauksen pyytäminen (konsekrointi). Konsekroitujen ehtoollisaineiden jakamisessa (distribuutio) voi tehtävään sopiva henkilö kirkkoherran luvalla toimia avustajana.

Piispainkokous esittää kunnioittavasti, että

kirkolliskokous muuttaisi kirkkojärjestyksen 2 luvun 12 §:n 2 momentin kuulumaan seuraavasti:

Kirkkoherra voi kirkkoneuvostoa tai seurakuntaneuvostoa kuultuaan myöntää seurakunnan viranhaltijalle, työntekijälle, luottamushenkilölle tai seurakunnan muulle jäsenelle oikeuden avustaa ehtoollisen jakamisessa.

Kotkassa 26 päivänä elokuuta 1998

Arkipiispa

John Vikström

Piispainkokouksen sihteeri

Hannu Juntunen

11 §

Urnahautoihin liittyvien muistolaattojen säilyttäminen ja muistolehtoihin anonyyminä hautaaminen

Tampereen hiippakunnan tuomiokapituli oli 24.9.1997 tehnyt piispainkokoukselle aloitteen, joka koskee urnahautoihin liittyvien muistolaattojen säilyttämistä ja muistolehtoihin anonyyminä hautaamista. Kirkon hautausmaa-asiain neuvottelukunta oli 19.12.1997 antanut asiasta lausuntonsa piispainkokoukselle.

Asia oli esillä piispainkokouksen istunnossa 10.-11.2.1998 (11 §). Silloisen valmistusvaliokunnan ehdotus oli, että piispainkokous kävisi jatkovalmistelua varten keskustelun aloitteen pohjalta. Ajan puutteen takia asian käsittely kuitenkin siirrettiin seuraavaan istuntoon.

Valmistusvaliokunta viittasi aikaisemman istunnon yhteydessä esitettyihin näkökohtiin sekä totesi omasta puolestaan, että ns. anonyymihautaus ei sinänsä ole uutta kristikunnankaan historiassa. Varhaiskirkon aikana se oikeastaan oli protesti antiikin vainajienpalvontaa vastaan. Muistomerkit kuuluivat alunperin vain merkkihenkilöille, ja hautausmaiden puistomainen hoitaminen sekä henkilökohtaiset hautamuistomerkit ovat vasta muutamia vuosisatoja vanha traditio. Nykyinen kristillinen hautausmaakulttuuri on kuitenkin puolustettavissa niillä näkökohdilla, joita aikaisempi valmistusvaliokunta on esittänyt. On syytä painottaa hautausmaan yhteisöllistä merkitystä jälkeensijäville ja koko seurakunnalle sekä tuhkan

anonyymiin sirotteluun mahdollisesti liittyvän, kristinuskolle vieraan panteismin torjumista.

Valmistusvaliokunta ehdotti, että piispainkokous käy jatkovalmistelua varten keskustelun aloitteen pohjalta.

Asiasta käyttivät puheenvuoron Ranta ja Mäkeläinen.

Piispainkokous päätti

pyytää valmistusvaliokuntaa jatkamaan valmisteluja yhteistyössä alan asiantuntijoiden kanssa ja tuomaan asian uusintakäsittelyyn kevään 1999 istuntoon.

12 §

Kirkkoherralta vaadittava seurakuntatyön johtamisen tutkinto

Piispainkokous päätti istunnossaan 16.-17.9.1997 (9 §) tehdä kirkolliskokoukselle esityksen kirkkoherralta vaadittavasta soveltuvuustutkinnasta ja johtamistaidon koulutuksesta. Piispainkokous esitti, että kirkkoherran virkaan vaadittaisiin kelpoisuusehtona soveltuvuustutkinta, mutta johtamistaidon koulutus suoritettaisiin vasta virkaan valitsemisen jälkeen. Kirkolliskokous päätti kuitenkin 8.5.1998 hylätä piispainkokouksen esityksen. Tämä merkitsee, että kirkkojärjestyksen 6 luvun 18 §:n 1 momentin säännös pysyy voimassa nykyisessä muodossaan:

"Kirkkoherran tai kappalaisen virkaa hakevan tulee olla pastoraalitutkinnon suorittanut pappi. Kirkkoherran virkaan vaaditaan lisäksi seurakuntatyön johtamisen tutkinto."

Samoin pysyy voimassa kirkkojärjestyksen 6 luvun 20 §:n säännös:

"Pastoraalitutkinto ja ylempi pastoraalitutkinto suoritetaan tuomiokapitulissa. Piispainkokous antaa tarkemmat määräykset pastoraalitutkinnoista ja seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta."

Kirkolliskokous oli kirjeellään nro 8/15.5.1998 piispainkokoukselle ilmoittanut hylänneensä piispainkokouksen esityksen nro 2/1997 sisältämät ehdotukset kirkkojärjestyksen muuttamiseksi. Samalla kirkolliskokous oli lähettänyt piispainkokoukselle hallintovaliokunnan mietinnön nro 1/1998 ja lakivaliokunnan lausunnon nro 1/1998 otettavaksi huomioon pastoraalitutkintoa, seurakuntatyön johtamisen tutkintoa ja kirkkoherroilta vaadittavaa johtamiskoulutusta kehitettäessä.

Edellä mainittua esitystä tehdessään piispainkokous varautui myös siihen mahdollisuuteen, että kirkolliskokous hylkää esityksen, ja pyysi aikaisemmin asettamaansa työryhmää valmistelemaan tarvittavat määräykset. Työryhmän puheenjohtajana on toiminut kirkkoherra Pekka Panula, jäsenenä kouluttaja Timo Totto, kirkkoherra Alpo Valkeavaara ja kirkkoherra Lasse Östring sekä sihteerinä piispa Juha Pihkala. Työryhmä on jatkanut työtään ja valmistelee esityksensä käsiteltäväksi helmikuun 1999 piispainkokouksen istunnossa.

Asiaan liittyvä erityinen ongelma on valmistelulle aiheutunut kiire. Kirkolliskokouksen päätöksen mukaisesti seurakuntatyön johtamisen tutkintoa kirkkoherran kelpoisuusehtona aletaan vaatia niiden kirkkoherran virkojen täyttämässä, jotka julistetaan haettavaksi 1.1.2001 alkaen. Kirkolliskokouksen hallintovaliokunnan mietinnössä nro 1/1998 viitataan mahdollisuuteen, että säännöksen voimaantulon ajankohtaa myöhennetään.

Valmistusvaliokunta ehdotti, että kirkolliskokoukselle tehtäisiin esitys kirkkoherralta edellytettävän seurakuntatyön johtamisen tutkinnon täytäntöönpanon siirtämisestä kahdella vuodella.

Keskustelussa käyttivät puheenvuoroja John Vikström, Pihkala, Erik Vikström, Kantola, Huotari, Laulaja, Ranta, Mäkeläinen ja Huovinen. Keskustelussa pohdittiin alustavasti seuraavassa istunnossa varsinaisesti käsittelyyn tulevaa seurakuntatyön johtamisen tutkinnon suunnitelmaa, koulutuksen laajuutta ja siihen kenties sisällytettävää soveltuvuustutkintaa.

Valmistusvaliokunnan ehdotus kirkolliskokoukselle nyt tehtäväksi esitykseksi hyväksyttiin muutoksitta.

Piispainkokous päätti

tehdä kirkolliskokoukselle liitteenä olevan esityksen.

*Liite***Piispainkokouksen esitys nro 4/1998 kirkolliskokoukselle****KIRKKOHERRALTA VAADITTAVA
SEURAKUNTATYÖN JOHTAMISEN TUTKINTO**

Kirkolliskokous muutti 10.11.1994 kirkkojärjestyksen 6 luvun 18 §:n 1 momentin siten, että kirkkoherran virkaan vaaditaan pastoraalitutkinnon lisäksi seurakuntatyön johtamisen tutkinto. Samassa yhteydessä kirkkojärjestyksen 6 luvun 20 § muutettiin siten, että piispainkokous antaa tarkemmat määräykset pastoraalitutkinnon lisäksi myös kyseisestä seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta. Kirkkojärjestyksen muutosten voimaantulosäännöksen mukaan "seurakuntatyön johtamisen tutkinto vaaditaan ensimmäisen kerran niiden kirkkoherran virkojen täyttämässä, jotka julistetaan haettavaksi viiden vuoden kuluttua päätöksen voimaantulosta". Kirkkojärjestyksen muutokset tulivat voimaan samanaikaisesti eräiden niihin liittyvien kirkkolain muutosten kanssa 1.1.1996. Vaatimusta seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta sovelletaan siis niiden kirkkoherran virkojen täyttämässä, jotka julistetaan haettavaksi 1.1.2001 alkaen.

Piispainkokouksessa on valmistumassa suunnitelma kirkkoherralta vaadittavasta seurakuntatyön johtamisen tutkinnosta, ja kirkkojärjestyksen mukaiset tarkemmat määräykset voitaneen antaa piispainkokouksen istunnossa helmikuussa 1999. Tätä ns. kirkkoherratutkintoa valmisteltaessa on pohdittu kirkon koulutusresurssien riittävyyttä kyseisen kelpoisuusehdon voimaantulon ajankohtaan mennessä. Kirkolliskokouksen hallintovaliokunta on mietinnössään nro 1/1998 viitannut tähän asiaan sekä todennut: "Mikäli kirkon tämänhetkiset koulutusresurssit eivät riitä kattamaan lähivuosien tarpeita, olisi voimavaroja lisättävä tai kirkolliskokouksen 10.11.1994 antaman päätöksen tarkoittamaa

viiden vuoden siirtymäaika pidennettävä." Piispainkokouksen käsityksen mukaan viiden vuoden siirtymäaika on joka tapauksessa syytä pidentää, jotta kirkkoherroilta vaadittavan seurakuntatyön johtamisen tutkinnon koulutus voidaan käynnistää tarkoituksenmukaisella tavalla.

Edellä olevan perusteella piispainkokous esittää kunnioittavasti, että

kirkolliskokous muuttaisi kirkkojärjestyksen 6 luvun 18 §:n 1 momentin voimaantulosäännöksen kuulumaan seuraavasti:

Seurakuntatyön johtamisen tutkinto vaaditaan ensimmäisen kerran niiden kirkkoherran virkojen täyttämässä, jotka julistetaan haettavaksi 1.1.2003 lukien.

Kotkassa 26 päivänä elokuuta 1998

Arkkipiispa

John Vikström

Piispainkokouksen sihteeri

Hannu Juntunen

13 §

Alimman asteen kanttorin tutkinto ammattikorkeakoulussa

Piispainkokouksen istunnossa 16.-17.9.1997 (10 §) oli esillä kanttorikoulutustoimikunnan alustava luonnos piispainkokouksen päätökseksi, jossa määriteltäisiin alinta tutkintoa edellyttäviin kanttorin virkoihin kelpoistava ammattikorkeakoulututkinto. Piispainkokous päätti tuolloin kehottaa kanttorikoulutustoimikunta jatkamaan luonnostelemansa päätöksen valmistelua ottaen huomioon erinäiset näkökohdat. Samassa istunnossa päätettiin (11 §) toistaiseksi hyväksyä Svenska Yrkeshögskolan -nimisen oppilaitoksen muusikon ammattikorkeakoulututkinnon kirkkomuusikon suuntautumisvaihtoehto tutkinnoiksi, joka antaa kelpoisuuden alinta tutkintoa edellyttäviin kanttorin virkoihin.

Piispainkokouksen asettama kanttorikoulutustoimikunta oli jatkanut ammattikorkeakoulututkintoa koskevan yleispäätöksen valmistelua, ja oli 15.5.1998 tehnyt asiasta esityksen piispainkokoukselle. Samanaikaisesti kanttorikoulutustoimikunnassa on piispainkokouksen istunnon 10.-11.2.1998 (13 §) toimeksiannon mukaisesti valmisteilla piispainkokouksen uusi kattava päätös kanttorin virkaan vaadittavista tutkinnoista.

Turun konservatorio on liittynyt osaksi Turun ammattikorkeakoulua, Tampereen konservatorio kuuluu Pirkanmaan väliaikaiseen ammattikorkeakouluun ja Oulun kaupungin konservatorio liittyy Oulun seudun ammatti-

korkeakouluun 1.8.1999. Näiden ammattikorkeakoulujen musiikin koulutusohjelmiin ei tällä hetkellä sisälly kirkkomusiikin opintolinjaa, koska kirkkomuusikon tutkinto konservatorioissa on toisen asteen tutkinto (120 ov), eikä sellaisena voi olla ammattikorkeakoulussa suoritettava tutkinto.

Kanttorikoulutustoimikunta oli valmistellut luonnoksen ammattikorkeakoulun musiikin koulutusohjelman kirkkomusiikin opintolinjan opetussuunnitelmaksi, jonka puitteet tutkinnon tulee täyttää antaakseen alimman asteen kanttorin kelpoisuuden. Opetussuunnitelma sisältää 160 opintoviikkoa, joista 90 ov on pakollisia ammattiopintoja ja 20 ov harjoittelua. Loput 50 ov koostuu kaikille koulutusohjelmille yhteisistä perusopinnoista, valinnaisista opinnoista ja opinnäytetyöstä. Opintoviikkomäärät voisivat oppilaitoksittain eri oppiaineiden osalta hieman vaihdella, mutta sisältö ja opintoviikkojen kokonaismäärä pysyisivät suunnitelman mukaan kaikissa ammattikorkeakouluissa samana. Opetussuunnitelmaehdotus on laadittu kanttorikoulutustoimikunnan aloitteesta yhteistyössä konservatorioiden kanssa.

Ammattikorkeakoulujen kannalta on tärkeää tietää, millä ehdoilla piispainkokous hyväksyy kirkkomusiikin opintolinjan tutkinnon kelpoistavaksi alinta tutkintoa edellyttäviin kanttorin virkoihin.

Valmistusvaliokunta yhtyi kanttorikoulutustoimikunnan esityksen sisältöön, mutta jäsensi sen hieman toisin. Samalla valmistusvaliokunta totesi, että ammattikorkeakoulututkintoa koskevat säännökset sisällytetään

valmisteilla olevaan piispainkokouksen päätökseen kanttorin virkaan vaadittavista tutkinnoista. Tämän takia nyt tehtävä päätös on määritelty tehtäväksi "toistaiseksi".

Asiasta ei muutoin syntynyt keskustelua, mutta John Vikström totesi C-kanttorikoulutuksen alkuperäisen idean unohtuneen, jos kyseinen koulutus käsittää 160 opintoviikkoa.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

kirkkojärjestyksen 6 luvun 41 §:n 1 momentin nojalla toistaiseksi hyväksyä tutkinnoksi, joka antaa kelpoisuuden alinta tutkintoa edellyttäviin kanttorin virkoihin, ammattikorkeakoulututkinnon (160 opintoviikkoa), joka täyttää seuraavat ehdot:

Kelpoisuuden alinta tutkintoa edellyttäviin kanttorin virkoihin antaa ammattikorkeakoulun musiikin koulutusohjelman kirkkomusiikin opintolinjalla suoritettu tutkinto, joka sisällöllisesti jakautuu seuraavasti:

- yhteiset perusopinnot 30 opintoviikkoa,
- pakolliset ammattiopinnot 90 opintoviikkoa,
- harjoittelu 20 opintoviikkoa,
- valinnaiset opinnot 10 opintoviikkoa, ja
- opinnäytetyö 10 opintoviikkoa.

Pakollisista ammattiopinnoista (90 ov) on oltava yksi C-tutkinto (22 ov) ja kaksi D-tutkintoa (10 ov) seuraavista:

- urkujensoitto 10 tai 22 ov,
- laulu 10 tai 22 ov, ja
- musiikinjohto 10 tai 22 ov.

Pakollisiin ammattiopintoihin sisältyvät lisäksi seuraavat suoritettavat opintoviikot:

- *pianonsoitto* 10 ov,
- *kuorolaulu* 4 ov,
- *kitaransoitto* 2 ov,
- *vapaa säestys* 2 ov,
- *urkuoppi* 1 ov, ja
- *kirkkomusiikin historia* 1 ov.

Liturgisista aineista kuuluvat pakollisiin ammattiopintoihin seuraavat:

- *liturginen musiikki* 10 ov, joka koostuu liturgisesta laulusta, soitosta ja urkuimprovisaatiosta, sekä
- *liturgiikka* 2 ov, ja
- *hymnologia* 2 ov.

Lisäksi pakollisiin ammattiopintoihin on sisällytettävä pedagogisia opintoja 10 ov, jotka koostuvat musiikin varhaiskasvatuksesta, lasten ja nuorten musiikista, musiikin aikuispedagogiikasta ja seurakunnan musiikkikasvatuksesta.

Pakollisiin ammattiopintoihin sisältyy lisäksi teologisia opintoja 4 ov, jotka koostuvat raamattutiedosta, uskosta ja etiikasta, kirkkotiedosta ja musiikin teologiasta.

Tutkinnon edellyttämä 20 opintoviikon harjoittelu koostuu soveltavista opinnoista, seurakuntaharjoittelusta ja pedagogisesta harjoittelusta.

14 §

Ammattikorkeakoulua koskevan päätöksen täydentäminen

Piispainkokous käsitteli 10.-11.2.1998 (12 §) Lahden ammattikorkeakoulun eräitä koulutussuunnitelmia ja otti samassa yhteydessä kantaa eräisiin muihin kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskuksen diakoniakoulutuksen seurantaryhmän esityksiin. Piispainkokous päätti täsmentää 17.-18.9.1996 tekemäänsä päätöstä (9 ja 21 §) ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteista toteamalla, että

- kelpoisuuden kirkon diakonian virkaan antaa piispainkokouksen määrittelemien ehdoin sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto,
- kelpoisuuden kirkon nuorisotyön ohjaajan virkaan antaa piispainkokouksen määrittelemien ehdoin nuorisotyön tai vapaa-aikatoiminnan ammattikorkeakoulututkinto.

Diakonia-ammattikorkeakoulun (DIAK) taholta oli kuitenkin otettu yhteyttä todeten, että neuvotteluissa opetusministeriön (OPM) edustajien kanssa kyseinen piispainkokouksen päätös aiheuttaa ongelmia. OPM katsoo olevansa velvoitettu lukemaan piispainkokouksen kirkollista koulutusta koskevia päätöksiä hyvin tarkasti. Ministeriö ei voi tehdä päätösten tarkasta sanamuodosta poikkeavia koulutusohjelmapäätöksiä.

DIAK:n sosiaali- ja terveystieteiden sijoittuvan diakonisen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelman

tarkoituksena on tuottaa kirkollinen kelpoisuus silloin, kun se sisältää piispainkokouksen määrittelemät 60 opintoviikon kirkollisen työn opinnot. Koulutusohjelmassa kirkollinen kelpoisuus a) diakoniatyöhön voi yhdistyä joko sairaanhoitajan tai sosiaalialan kelpoisuuteen ja b) kelpoisuus nuorisotyöhön yhdistyy sosiaalialan kelpoisuuteen. Tässä DIAK:n koulutusohjelmassa kaikki suoritettavat tutkintonimikkeistä riippumatta sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon. Kirkollinen kelpoisuus merkitään tutkintotodistukseen omana mainintanaan.

Mikäli DIAK pitää kiinni omista tutkintonimikkeistään ja OPM puolestaan lukee piispainkokouksen päätöstä kirjaimellisesti, ongelma olisi ratkaistavissa päättämällä piispainkokouksessa, että diakonian tai kirkon nuorisotyönohjaajan virkaan kelpoistavat

- sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto tai
  - terveysalan ammattikorkeakoulututkinto tai
  - sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
- silloin, kun niihin sisältyvät piispainkokouksen määrittelemät 60 opintoviikon kirkollisen työn opinnot.

DIAK ei tavoittele opiskelijoillensa yhteiskunnallista kelpoisuutta vapaa-aika- ja liikuntatoimen alalta. Kirkon nuorisotyöstä kiinnostuneet opiskelijat ovat orientoituneet vahvasti sosiaalialalle, jolle tulevaisuudessa on myös työpaikkoja vapaa-aika- ja liikunta-alaa huomattavasti paremmin.

Piispainkokouksen em. päätöstä valmisteltaessa pääideana oli yleisesti määritellä, mitä muuta kuin nimen-

omaisia kirkollisia sisältöjä edellytetään ammattikorkeakoulututkinnolta, joka pätevöittää diakonian tai kirkon nuorisotyön virkoihin. Pyrkimyksenä oli varmistaa ns. kaksoiskelpoisuus niin pitkälle, kuin se kirkon päätöksillä on mahdollista. Päätöstä valmisteltaessa ei tarkoitettukaan täsmällisesti nimetä yhteiskunnan tämän hetkisiä tutkintonimikkeitä, jotka muuttuvat jatkuvasti. Niinpä nyt esitettävää päätöstä valmisteltaessa on asetuksen muutoksella (437/18.6.1998) "vapaa-aika- ja liikunta-ala" muutettu termiksi "humanistinen ja opetusala". Sama tutkintonimike voi sisältää useampia eri tyyppisiä koulutuksia. Tarkoituksena on yleisesti luonnehtia, että nuorisotyöhön tai diakoniaan kelpoistavan tutkinnon tulee kirkollisen 60 opintoviikon "paketin" lisäksi muutenkin sisältää kyseiseen työhön liittyvää ainesta. Tämän perusidean kannalta DIAK:n tutkintojärjestelmä, joka oli tiedossa, ei aiheuta periaatteellisia ongelmia.

Valmistusvaliokunta ehdotti piispainkokouksen aikaisempien ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteita koskevien päätöksien täydentämistä.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

täydentää 17.-18.9.1996 (9 ja 21 §) ja 10.-11.2.1998 (12 §) tekemiänsä päätöksiä ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteista toteamalla, että

- kelpoisuuden kirkon diakonian virkaan antaa

- piispainkokouksen määrittelemän ehdoin sosi-
aali- ja/tai terveystieteiden ammattikorkeakoulu-
tutkinto (opetusministeriön nykyisessä koulu-
tusalajaottelussa sosiologi- ja terveystieteiden),*
- *kelpoisuuden kirkon nuorisotyön ohjaajan virkaan antaa piispainkokouksen määrittelemän ehdoin edellä mainittujen tutkintojen lisäksi myös nuorisotyön ja/tai vapaa-aikatoiminnan ammattikorkeakoulututkinto (opetusministeriön nykyisessä koulutusalajaottelussa humanistinen ja opetusala).*

15 §

Teologian maisterin tutkinto Joensuun yliopistossa

Piispainkokouksen istunnossa 10.-11.2.1998 (14 §) oli käsiteltävänä piispa Olavi Rimpiläisen 23.10.1997 tekemä esitys, että piispainkokous tekisi periaatepäätöksen, millä ehdoilla Joensuun yliopistossa suoritettu teologian maisterin tutkinto on pappisviran kelpoisuusvaatimukseksi hyväksyttävä tutkinto. Silloinen valmistusvaliokunta laati ehdotuksen piispainkokouksen päätökseksi, miten pappisvihkimystä tai lehtorin oikeuksia hakevan tulisi täydentää Joensuun yliopistossa suoritettua teologian maisterin tutkintoa. Piispainkokous ei tehnyt asiasta vielä päätöstä vaan päätti pyytää sekä Helsingin yliopiston että Åbo Akademin teologisilta tiedekunnilta lausunnon, miten Joensuun yliopistossa suoritettu teologian maisterin tutkinto vastaa mainituissa tiedekunnissa suoritettuja teologian maisterin tutkintoja.

Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta oli antanut asiasta pyydetyn lausuntonsa 25.5.1998. Tiedekunta ehdottaa, että kirkko ja tiedekunnat yhteistyössä tekisivät perusteellisen selvityksen eri tutkintojen eroista ja yhtäläisyyksistä sekä siitä, miten eri sisältöiset tutkinnot pätevöittävät kirkon virkaan. Selvityksen laadinnassa tulisi tiedekunnan mielestä olla sekä tiedekuntien että piispainkokouksen edustus, joten se sopinee parhaiten teologikoulutustoimikunnan ohjattavaksi. Työryhmä tarvitsisi suunnittelijan esimerkiksi 3-4 kuukauden ajaksi.

Åbo Akademin teologisen tiedekunnan lausuntoa ei saatu istuntoon mennessä.

Piispainkokouksen päätöstä on valmisteltu nimenomaan siinä mielessä, millä ehdoilla ortodoksisen teologian koulutusohjelman mukaan suoritettu teologian maisterin tutkinto voisi kelpoistaa pyrkimään luterilaisen kirkon pappisvirkaan. Joensuun yliopistossa annettavan teologisen opetuksen asema on aivan viime aikoina selkeytynyt sillä tavoin, että teologisia tutkintoja voidaan suorittaa sekä läntisen teologian että ortodoksisen teologian koulutusohjelman puitteissa. Läntisen teologian koulutusohjelma käsittää aineenopettajan ja yleisen suuntautumisvaihtoehdon, joista jälkimmäinen on tarkoitettu mm. pohjakoulutukseksi luterilaisen kirkon pappisvirkaan täydennettynä eräillä Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa suoritettavilla lisäopinnoilla.

Valmistusvaliokunnan saaman tiedon mukaan piispainkokouksen asettama pastoraalikoulutustyöryhmä (puh.-joht. piispa Olavi Rimpiläinen) suunnittelee esitystä,

jonka mukaan pappisvihkimystä ja lehtorin oikeuksia hakevalta tulee edellyttää mm. selonteko teologisista opinnoistaan. Tällöin tuomiokapitulit voisivat suoraan ottaa huomioon opintojen mahdollisen täydentämistarpeen tässä vaiheessa.

Valmistusvaliokunta piti Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan ehdottamaa selvitystyötä tarpeellisena. Selvitystyön tulee tapahtua kirkon teologikoulutustoimikunnan johdolla, koska toimikunnan tehtävänä on valmistella piispainkokoukselle teologisten tutkintojen -tuntemusta edellyttäviä asioita. Asiaa varten toimikunta voisi esimerkiksi asettaa pienen työryhmän, jossa on kyseisten tiedekuntien sekä piispainkokouksen edustus. Käytännön selvitystyön voisi tehdä esimerkiksi teologikoulutustoimikunnan sihteeri projektityöskentelyinä.

Asiasta käytti puheenvuoron Riekkinen, joka kertoi, että läntisen teologian opintoihin Joensuun yliopistoon oli 90 hakijaa ja näistä 10 hyväksyttiin opiskelijoiksi.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

- 1 .pyytää kirkon teologikoulutustoimikuntaa selvittämään Suomessa suoritettavien teologisten tutkintojen vastaavuudet ja erot sekä valmistelemaan piispainkokoukselle esityksen, miten eri sisältöiset tutkinnot pätevöittävät pappisvirkaan ja lehtorin virkaan; ja
2. ehdottaa, että teologikoulutustoimikunta asettaisi

selvitystä varten työryhmän sekä pyytäisi Helsingin yliopiston teologista tiedekuntaa, Åbo Akademin teologista tiedekuntaa sekä Joensuun yliopiston humanistista tiedekuntaa nimeämään työryhmään kukin yhden edustajan.

16 §

Luokanopettaja Reijo Leinon oikeus hakea pappisvihkimystä

Tampereen hiippakunnan tuomiokapituli oli kirjeellään 20.5.1998 puoltanut luokanopettaja, teologian ylioppilas Reijo Leinon oikeutta hakea pappisvihkimystä. Reijo Leino on suorittanut ylioppilastutkinnon 31.5.1976 ja peruskoulun luokanopettajan tutkinnon Turun yliopistossa 28.5.1987. Häneen sovelletaan kirkkojärjestyksen 5 luvun 3 §:n 2 momenttia ja piispainkokouksen 14.2.1996 antaman päätöksen 3 ja 4 §:ien määräyksiä. Hakemukseen liitetyn selonteon mukaan hänellä on vaadituista 160 opintoviikon laajuisista teologian opinnoista koossa yli 120 opintoviikkoa.

Valmistusvaliokunta yhtyi tuomiokapitulin esitykseen.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

myöntää kirkkojärjestyksen 5 luvun 3 §:n 2 momentin nojalla luokanopettaja Reijo Leinolle oikeuden hakea pappisvihkimystä edellyttäen, että hän esittää tuomiokapitulille vaadittavat todistukset teologisista opinnoistaan.

17 §

Viranhakuilmoitukset

Lapuan hiippakunnan tuomiokapituli oli 28.4.1998 tehnyt piispainkokoukselle aloitteen, että piispainkokous tekisi kirkolliskokoukselle esityksen kirkkojärjestyksen 6 luvun 21 §:n 1 momentin muuttamiseksi siten, että -tuomiokapituli julkaisee kirkkoherran, kappalaisen, kanttorin ja vakinaisen lehtorin viranhakuilmoitukset valitsemassaan ilmoituslehdessä.

Perusteluina Lapuan hiippakunnan tuomiokapituli toteaa, että Virallinen lehti, jossa viranhakuilmoitukset kirkkojärjestyksen mukaisesti julkaistaan, on huonosti tunnettu seurakuntien työntekijöiden keskuudessa. Tätä tärkeämpi ilmoituskanava on käytännössä ollut eri lehdissä julkaistavat hiippakuntauutiset. Hiippakuntauutisiin liittyy puolestaan se ongelma, että ne ovat maksutonta uutismateriaalia, jota lehdet julkaisevat toimittain ja lyhentäen itse valitsemanaan ajankohtana. Tuomiokapitulien viranhakuilmoitukset eivät enää aloitteen mukaan tavoita mahdollisia hakijoita lainsäätäjän tarkoittamassa laajuudessa.

Aloitteessa todetaan myös, että Virallisen lehden vaihtaminen tuomiokapitulin valitsemaan ilmoituslehteen tuo käytännön ongelmia, sillä lehden valinta on vaikeaa. Käytännön ongelmien ratkaisemiseksi on tarpeellista hiippakuntien yhteistyö ilmoitushintojen ja yhteisten vakioilmoitusten laatimiseksi.

Aloitteen esiin nostama kysymys koskee sitä, miten tuomiokapitulista haettaviin virkoihin on mahdollista saada kaikki mahdolliset kiinnostuneet hakijat. Ilmoitusmenettelyssä olennaista on silloin tarkoituksenmukaisuus. Tarkoituksenmukaisuuden kannalta tärkeää on hakuilmoitusten tavoitavuus. Koska ko. virkoihin mahdolliset hakijat ovat koko valtakunnan alueella, ilmoituskäytännön valtakunnallisuus on perusteltu tavoite. Virallinen lehti on valtakunnallinen julkaisu, mutta koska sen tavoitavuus on huono, se ei ole tarkoituksenmukainen. Mitään muuta yksittäistä ilmoitusvälinettä, joka itsestäänselvästi tavoittaisi tarkoitetun kohderyhmän valtakunnallisesti, ei ole.

Työvoiman liikkuvuus ja julkisuuden kehitys yhä enemmän siihen suuntaan, jossa Virallisen lehden kaltaiset viranomaisjulkaisut korvautuvat kaupallisilla mediavälineillä, edellyttävät viranhakuilmoituksissa sopeutumista uuteen tilanteeseen siitä huolimatta, että ongelmainta ratkaisua tuskin on mahdollista löytää.

Jotta työntekijöillä olisi tieto siitä, missä julkaisuissa avoinna olevat virat ilmoitetaan, edellyttää Virallisesta lehdestä luopuminen tuomiokapitulien kesken tiivistä yhteistyötä.

Käytännön ratkaisujen hakeminen kytkeytyy hiippakuntautuutisten kehittämiseen kaupallisen lehdistön tilanteessa, jossa luotettavaa on vain ostettu ilmoitustila. Aloitteen perusteluissa mainittu hiippakuntien yhteinen vakioilmoitus voisi sisältää myös tiedot täyttämättä olevista seurakuntapastorin viroista. Virkailmoitus olisi lehdissä sijoitettava vakiomuotoisena muiden viranhakuilmoitusten yhteyteen.

Käytännössä mahdollisista ilmoituslehdistä relevantein olisi tällä hetkellä Kotimaa, jossa jo nyt julkaistaan pääsääntöisesti muut seurakunnalliset ja kirkolliset viranhaku- ja työpaikkailmoitukset. Muina mahdollisina julkaisuina harkittavia olisivat esim. Sana, Sanansaattaja ja Helsingin Sanomat, joitten levikki nimenomaan kirkon työntekijöiden parissa ei tällä hetkellä ole samaa luokkaa kuin Kotimaan.

Peruskysymys on kuitenkin se, tyydytäänkö viranhakuilmoittelussa Viralliseen lehteen vai siirrytäänkö kaupalliseen mediaan sen ehdoilla. Jälkimmäisessä tapauksessa on huomioitava, että kaupallinen media on jatkuvassa muutostilassa, josta syystä kirkkojärjestyksen on taattava tuomiokapituleille joustava mahdollisuus tarkistaa säännöllisin väliajoin tarkoituksenmukaisimpia välineitä, ja toimia tässä asiassa elastisessa yhteistyössä.

Tulevaisuudessa ilmoitusvälineenä voi toimia myös sähköinen Kirkko-verkko. Toistaiseksi se on tavoitavuudeltaan rajallinen, mutta tavoitavuus paranee koko ajan, kun seurakuntien ja yksityisten työntekijöiden sähköiset tietoverkkoyhteydet lisääntyvät. Tästä syystä

kirkkojärjestyksessä ei ole mielekästä käyttää aloitteessa esitettyä ilmoituslehti-termiä, vaan puhua laajemmin ilmoitusvälineessä.

Valmistusvaliokunta yhtyi aloitteessa esitettyyn näkemykseen ja totesi, että kirkkoherran, kappalaisen, kanttorin ja vakinaisen lehtorin viranhakuilmoitusmenettelyssä on syytä etsiä nykyistä tarkoituksenmukaisempia ja työntekijöitä paremmin tavoitettavia käytäntöjä. Aloitteessa esitetyllä kirkkojärjestyksen muutoksella luodaan mahdollisuudet tähän, samalla kun se ongelmallisessa ja muuttuvassa tilanteessa antaa tuomiokapitulille mahdollisuuden halutessaan pysyttäytyä nykyisessä käytännössä.

Kirkkojärjestyksen 6 luvun 42 §:n mukaan vakinaisen lehtorin tai kanttorin viran täyttämistä on soveltuvin osin voimassa, mitä kappalaisen viran täyttämistä määrätään mm. 21 §:ssä. Täten tässä esitettävä täydennys vm. säännöksen (KJ 6:21 §) riittää aloitteen tarkoittaman ehdotuksen toteuttamiseksi.

Asiasta käytti puheenvuoron Sariola.

Valmistusvaliokunnan ehdotusta tarkistaen piispainkokous päätti

tehdä kirkolliskokoukselle liitteenä olevan esityksen.

*Liite***Piispainkokouksen esitys nro 5/1998 kirkolliskokoukselle****VIRANHAKUILMOITUKSET**

Lapuan hiippakunnan tuomiokapituli on 28.4.1998 tehnyt piispainkokoukselle aloitteen, että piispainkokous tekisi kirkolliskokoukselle esityksen kirkkojärjestyksen 6 luvun 21 §:n 1 momentin muuttamiseksi siten, että tuomiokapituli julkaisee kirkkoherran, kappalaisen, kanttorin ja vakinaisen lehtorin viranhakuilmoitukset valitsemassaan ilmoituslehdessä.

Aloitteen esiin nostama kysymys koskee sitä, miten tuomiokapitulista haettaviin virkoihin on mahdollista saada kaikki mahdolliset kiinnostuneet hakijat.

Virallinen lehti, jossa viranhakuilmoitukset kirkkojärjestyksen mukaisesti julkaistaan, on huonosti tunnettu seurakuntien työntekijöiden keskuudessa. Tätä tärkeämpi ilmoituskanava on käytännössä ollut eri lehdissä julkaistavat hiippakuntauutiset. Hiippakuntauutisiin liittyy puolestaan se ongelma, että ne ovat maksutonta uutismateriaalia, jota lehdet julkaisevat toimittaen ja lyhentäen itse valitsemanaan ajankohtana. Tuomiokapitulien viranhakuilmoitukset eivät enää aloitteen mukaan tavoita mahdollisia hakijoita lainsäätäjän tarkoittamassa laajuudessa.

Ilmoitusmenettelyssä olennaista on tarkoituksenmukaisuus. Tarkoituksenmukaisuuden kannalta tärkeää on hakuilmoitusten tavoitavuus. Koska ko. virkoihin mahdolliset hakijat ovat koko valtakunnan alueella, ilmoituskäytännön valtakunnallisuus on perusteltu tavoite. Virallinen lehti on valtakunnallinen julkaisu, mutta koska sen tavoitavuus on huono, se ei ole tarkoituksenmukainen. Mitään muuta yksittäistä ilmoitusvälinettä, joka itsestäänselvästi tavoittaisi tarkoitettun kohderyhmän valtakunnal-

lisesti, ei ole.

Työvoiman liikkuvuus ja julkisuuden kehitys yhä enemmän siihen suuntaan, jossa Virallisen lehden kaltaiset viranomaisjulkaisut korvautuvat kaupallisilla mediavälineillä, edellyttävät viranhakuilmoituksissa sopeutumista uuteen tilanteeseen siitä huolimatta, että ongelmattomaa ratkaisua tuskin on mahdollista löytää.

Käytännön ratkaisujen hakeminen kytkeytyy hiippakuntautisten kehittämiseen kaupallisen lehdistön tilanteessa, jossa luotettavaa on vain ostettu ilmoitustila. Hiippakuntien yhteinen vakioilmoitus voisi sisältää myös tiedot täyttämättä olevista seurakuntapastorin viroista. Virkailmoitus olisi lehdissä sijoitettava vakioimuotoisena muiden viranhakuilmoitusten yhteyteen.

Peruskysymys on kuitenkin se, tyydytäänkö viranhakuilmoittelussa Viralliseen lehteen vai siirrytäänkö kaupalliseen mediaan. Jälkimmäisessä tapauksessa mahdollisia ilmoitusvälineitä on useita. Niiden valinta on tehtävä tuomiokapitulien yhteistyönä, jotta työntekijöillä olisi valtakunnallisesti tietoa siitä, missä välineissä viranhakuilmoitukset ovat luettavissa. On kuitenkin otettava huomioon, että kaupallinen media on jatkuvassa muutostilassa, josta syystä kirkkojärjestyksen on taattava tuomiokapituleille joustava mahdollisuus tarkistaa säännöllisin väliajoin tarkoituksenmukaisimpia välineitä, ja toimia tässä asiassa elastisessa yhteistyössä.

Tulevaisuudessa ilmoitusvälineenä voi toimia myös sähköinen Kirkko-verkko. Toistaiseksi se on tavoittavuudeltaan rajallinen, mutta tavoittavuus paranee koko ajan, kun seurakuntien ja yksityisten työntekijöiden sähköiset tietoverkkoyhteydet lisääntyvät. Tästä syystä kirkkojärjestyksessä ei ole mielekäästä käyttää aloitteessa esitettyä ilmoituslehti-termiä, vaan puhua laajemmin tiedotusvälineestä.

Edellä olevan perusteella piispainkokous esittää kunnioittavasti, että

*kirkolliskokous muuttaisi kirkkojärjestyksen 6 luvun 21 §:n 1 momentin kuulumaan seuraavasti:
Seurakunnan kirkkoherran ja kappalaisen viran tultua avoimeksi on tuomiokapitulin julistettava virka haettavaksi kolmenkymmenen päivän kuluessa päätöksen tekemisestä lukien tuomiokapitulin ilmoitustaululla ja valitsemassaan laajalevikkisessä tiedotusvälineessä julkaistavalla ilmoituksella.*

Kotkassa 26 päivänä elokuuta 1998

Arkkipiispa

John Vikström

Piispainkokouksen sihteeri

Hannu Juntunen

18 §

Kirkon teologikoulutustoimikunnan kokoonpano vuosiksi 1999-2000

Piispainkokouksen asettama kirkon teologikoulutustoimikunta on valittu vuosiksi 1997-1998 piispainkokouksen istunnoissa 17.-18.9.1996 (13 §) ja 11.-12.2.1997 (16 §). Piispainkokouksen 11.2.1992 hyväksymän kirkon teologikoulutustoimikunnan työjärjestyksen mukaan ryhmän jäsenet nimeää kahdeksi vuodeksi kerrallaan piispainkokous. Toimikunnassa on toiminut piispainkokouksen nimeämänä puheenjohtajana piispa Juha Pihkala sekä jäsenenä asessori Kalervo Salo, pastori, teol. toht. Suvi-Päivi Koski sekä kirkon koulutuskeskuksen johtaja, dos. Simo Peura. Lisäksi toimikunnassa on kaksi Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan nimeämää jäsentä ja yksi Åbo Akademin teologisen tiedekunnan nimeämä jäsen ja molempien tiedekuntien opiskelijajärjestöjen nimeämä jäsen. Toimikunnan sihteerinä on toiminut teol. maist. Sirpa Mäkelä.

Valmistusvaliokunnan mielestä toimikunta voisi tässä vaiheessa jatkaa nykyisessä kokoonpanossaan piispainkokouksen nimeämien jäsenten osalta.

Koska piispainkokouksen on otettava huomioon myös Joensuun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa suoritettavat teologiset opinnot, kirkon teologikoulutustoimikuntaa on syytä täydentää kyseisen tiedekunnan sekä teologian opiskelijoiden edustajilla. Teologista koulutusta annetaan ortodoksisen teologian ja yleisen teologian

koulutusohjelmien puitteissa. Molempien koulutusohjelmien opiskelijoilla on oma opiskelijajärjestönsä, Pistis ortodoksisen teologian ja Fides ostiensis yleisen teologian opiskelijoita varten. Nämä järjestöt voinevat sopia keskenään, kumman edustaja nimetään kirkon teologikoulutustoimikuntaan.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

- 1. nimetä kirkon teologikoulutustoimikuntaan vuosiksi 1999-2000 puheenjohtajaksi piispa Juha Pihkalan sekä jäseniksi asessori Kalervo Salon, pastori, teol. toht. Suvi-Päivi Kosken sekä kirkon koulutuskeskuksen johtajan dos. Simo Peuran;*
- 2. pyytää Helsingin yliopiston teologista tiedekuntaa nimeämään toimikuntaan kaksi jäsentä sekä Åbo Akademin teologista tiedekuntaa ja Joensuun yliopiston humanistista tiedekuntaa kumpikin yhden jäsenen vuosiksi 1999-2000; ja*
- 3. pyytää edellä mainittujen tiedekuntien teologian opiskelijoita edustavia opiskelijajärjestöjä nimeämään toimikuntaan yhden jäsenen tiedekuntaa kohti vuosiksi 1999-2000 siten, että Joensuun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa ortodoksisen teologian ja yleisen teologian opiskelijajärjestöt sopivat keskenään, kumman edustaja nimetään kirkon teologikoulutustoimikuntaan.*

19 §

Kanttorikoulutustoimikunnan kokoonpano vuosiksi 1999-2000

Piispainkokouksen kanttorikoulutustoimikunta on viimeksi asetettu piispainkokouksen istunnossa 17.-18.9.1996 (14 §) vuosiksi 1997-1998. Piispainkokouksen 11.2.1992 hyväksymän kanttorikoulutustoimikunnan työjärjestyksen mukaan ryhmän jäsenet nimeää kahdeksi vuodeksi kerrallaan piispainkokous kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskuksen esityksen pohjalta.

Kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskus oli kirjeellään 22.7.1998 esittänyt piispainkokoukselle kanttorikoulutustoimikunnan jäseniksi vuosille 1999-2000. *Valmistusvaliokunta* yhtyi esitykseen.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

nimetä piispainkokouksen kanttorikoulutustoimikuntaan vuosiksi 1999-2000 puheenjohtajaksi kenttäpiispa Hannu Niskasen sekä varsinaisiksi ja varajäseniksi seuraavat:

varsinainen jäsen

Reijo Pajamo

apulaisprofessori

Sibeliuksen Akatemia

Helsinki

varajäsen

Juhani Haapasalo

kouluttaja

Kirkon koulutuskeskus

Järvenpää

Erkki Tuppurainen
apulaisprofessori
Sibelius-Akatemia
Kuopio

Juhani Marjokorpi
lehtori
Tampereen
konservatorio

Tuomo Nikkola
lehtori
Oulun konservatorio

Hannu Ilola
lehtori
Turun konservatorio

Dan Lönnqvist
Lektor
Svenska konservatoriet
i Jakobstad

Göran Blomqvist
stiftssekreterare
Stiftsrådet i Borgå
stift, Helsingfors

Marjatta Hannula
hiippakuntakanttori
Tampere

Timo Lehtonen
hiippakuntakanttori
Raahe

Sirkku Honkasalo
musiikinopiskelija
Helsinki

Miia Mätäsaho
musiikinopiskelija
Kuopio

Kanttorikoulutustoimikunnan sihteerinä toimii kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskuksen musiikkisihteerinä.

Piispainkokouksen sihteerinä Hannu Juntunen poistui istunnosta seuraavan pykälän käsittelyn ajaksi. Arkkipiispa kutsui tp. sihteeriksi arkkipiispan sihteerinä Heikki Jääskeläisen.

20 §

Piispainkokouksen sihteerin viransijainen

Piispainkokouksen sihteeri *Hannu Juntunen* on suunnitellut vuorotteluvapaalle jäämistä ajalle 1.11.1998-30.4.1999. Vuorotteluvapaan pitämisestä tehdään vuorottelusopimus työnantajan eli kirkkohallituksen kanssa, ja työvoimaviranomaiselle toimitetaan tämä sopimus sekä erinäiset selvitykset.

Vuorotteluvapaan yhtenä edellytyksenä on, että työnantaja palkkaa vastaavaksi ajaksi työvoimatoimistossa työttömänä työnhakijana olevan henkilön. Vuorotteluvapaalle jääneelle puolestaan KELA/työttömyyskassa maksaa työttömyyspäivärahaa. Työtöntä työnhakijaa ei ole välttämätöntä palkata samaan tehtävään, jota vuorotteluvapaalle jäävä on hoitanut, kunhan kyseessä on sama palkanmaksaja eli tässä tapauksessa kirkon keskusrahasto.

Piispainkokouksen sihteerin viransijaiseksi on alustavasti lupautunut hiippakuntasihteeri *Raimo Turunen* Kuopion tuomiokapitulista. Hänen sijaisekseen tuomiokapituli puolestaan ottanee pastori *Mirva Aholan*, joka toimii seurakuntapastorina Puolangan seurakunnassa elokuun 1998 loppuun ja joutuu sen jälkeen työttömäksi.

Kirkon erityistehtävissä olevien viranhaltijoiden virkasäännön (11.11.1993) 1 §:n 1 mom. mukaan virkasääntöä sovelletaan viran vakinaisen haltijan lisäksi mm. viransijaiseen. Virkasäännön 4 §:n 5 mom. 2 kohdan

mukaan virka saadaan täyttää haettavaksi julistamatta, kun kysymyksessä on tilapäisen viranhaltijan ottaminen, jos virkasuhde on tarkoitettu kestämaan enintään kuusi kuukautta.

Piispainkokouksen sihteerin viran täyttämistä on erityismääräys virkasäännön 11 §:ssä: piispainkokouksen sihteerin kirkkohallitus ottaa piispainkokouksen esityksestä, josta kirkkohallitus ei saa poiketa, ellei esitys ole lain, asetuksen taikka ohje- tai johtosäännön vastainen. Virkasäännön mukainen menettely tässä tapauksessa on ilmeisesti sellainen, että piispainkokous tekee viransijaisesta esityksen kirkkohallitukselle.

Asiasta ei syntynyt keskustelua.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti piispainkokous päätti

- 1. omasta puolestaan hyväksyä esittelytekstissä selostetun järjestelyn; ja*
- 2. esittää kirkkohallitukselle, että piispainkokouksen sihteerin viransijaiseksi otettaisiin pastori, hiippakuntasihteerin Raimo Turunen Kuopion tuomiokapitulista ajalle 1.11.1998-30.4.1999, mikäli kirkkohallitus tekee vuorottelusopimuksen piispainkokouksen sihteerin Hannu Juntusen kanssa mainituksi ajaksi.*

— — — — —

Piispainkokouksen istunto keskeytettiin 26.8.1998 klo 21.15.

Istuntoa jatkettiin 27.8.1998 klo 9.00.

Läsnäoleviksi merkittiin samat kuin edellisenä istuntopäivänä.

— — — — —

21 §

Käsikirjakomitean mietintö

(Jatkokäsittely 5 §:ään)

Valmistusvaliokunta oli käsikirjakomitean sihteerin, pastori Pentti Miettisen avustamana laatinut uuden version lausuntoehdotukseksi istunnossa 25.8.1998 käydyssä keskustelun pohjalta.

Uuteen lausuntoehdotukseen tehtiin yksityiskohtaisessa käsittelyssä erinäisiä tarkennuksia.

Käsittelyn pohjalta piispainkokous päätti

antaa kirkolliskokoukselle liitteenä olevan lausunnon käsikirjakomitean mietinnöstä.

*Liite***Piispainkokouksen lausunto nro 1/1998
kirkolliskokoukselle****KÄSIKIRJAKOMITEAN MIETINTÖ**

Piispainkokous esittää lausuntonaan käsikirjakomitean mietinnöstä kunnioittavasti seuraavan.

1. Käsikirjakomitean työskentely ja palaute

Kirkkomme jumalanpalveluselämä on pohjautunut läntisen kirkon jumalanpalvelusperinteeseen. Käsikirjakomitea onkin ottanut huomioon työskentelyssään muiden kirkkojen jumalanpalveluselämän viimeaikaisen kehityksen ja yhteisestä perinteestä nousevat ekumeeniset ratkaisut.

Kirkkokäsikirjauudistus on toteutettu jatkuvassa vuorovaikutuksessa seurakuntien kanssa. Näin mietinnössä on jo voitu ottaa huomioon aineiston käytöstä saadut kokemukset. Tällainen prosessoiva uudistaminen on ollut kansainvälisestikin tarkasteltuna uusi työskentelytapa. Sille on ollut ominaista:

- kokeiluseurakuntien sitoutuminen prosessiin
- jatkuva vuorovaikutus käsikirjakomitean ja seurakuntien välillä
- aineiston tuottaminen pienissä erissä
- aineiston välitön käyttö seurakuntien jumalanpalveluksissa
- jatkuva arviointi (evaluaatio) ja palautteen kerääminen

Piispainkokouksen mielestä prosessoiva työskentelytapa on osoittautunut hyväksi ja hedelmälliseksi uudistamisen menetelmäksi. Se on haastanut seurakuntia kehittämään ja syventämään jumalanpalveluselämäänsä. Keväällä 1995 tehdyssä kyselyssä noin 90 % seurakunnista ilmoitti jumalanpalvelusuudistuksen vaikuttaneen ainakin jossain määrin tai paljon niiden jumalanpalveluselämään. Seurakuntien työntekijöiden ja aktiiviseurakuntalaisten antaman palautteen ohella myös harvoin kirkossa käyvien kokemukset ja odotukset on kartoitettu. Erityisen laaja selvitys kirkon jäsenten odotuksista oli ns. peruseurakuntalais-tutkimus (Johanna Räsänen, Jumalanpalvelus minun makuuni, Kirkon tutkimuskeskus, Sarja B, nro 77, 1996). Sen mukaan selvä enemmistö koki, että uudistunut jumalanpalvelus on muuttunut parempaan suuntaan (57% parempaan, 7% huonompaan).

2. Jumalanpalvelusuudistuksen teologisia peruslinjoja

2.1. Jumalanpalvelus kolmiyhteisen Jumalan läsnäolona

Lausunnossaan käsikirjakomitean välimietinnöstä "Jumalan kansan juhla" (1992) piispainkokous arvioi siinä esitettyjä teologisia peruslinjoja hyvin myönteisesti. Se yhtyi komitean näkemykseen jumalanpalveluksen trinitaarisesta luonteesta ja rakenteesta. Samalla piispainkokous kuitenkin toivoi, että kirkon oppi luomisesta, lunastuksesta ja pyhityksestä nousisi vielä vahvemmin ja johdonmukaisemmin esille käsikirjassa.

Piispainkokous oli edelleen sitä mieltä, että vaikka Jumala antaa itsensä kokonaan sanassaan ja sakramenteissa, hän samalla pysyy salattuna: ristin teologia ei saisi uudistuksessa heikentyä. Samoin lausunnossa korostettiin sitä, että sanassa ja ehtoollisessa tullaan osalliseksi Kristuksesta. Tällainen osallisuus merkitsee sekä Kristuksen persoonan että hänen työnsä todellista läsnäoloa.

Tämä tulisi ottaa jumalanpalvelusta uudistettaessa selkeästi huomioon. Piispainkokous yhtyi myös siihen välimietinnön keskeiseen periaatteeseen, että jokasunnuntainen ehtoollis-jumalanpalvelus eli messu on koko seurakuntaelämää keskeisesti jäsentävä tapahtuma.

Käsikirjakomitean lopullisesta mietinnöstä käy ilmi, että piispainkokouksen välimietinnöstä esittämät näkökohdat on otettu huomioon. Niinpä käsikirjakomitea on nostanut jumalanpalveluksen keskeiseksi teologiseksi lähtökohdaksi uskon kolmiyhteiseen Jumalaan, Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen. Jumalanpalveluksen koko luonne määräytyy sen mukaan, että kolmiyhteisen Jumalan olemus on itsensä antava rakkaus. Tämä ilmenee komitean ehdottamien jumalanpalvelusjärjestysten sekä pysyvissä että vaihtuvissa osissa. Luominen, Kristuksen lunastustyö sekä Pyhän Hengen toiminta tulevat rikkaasti ja täydellisesti esiin.

Jumalanpalvelusuudistuksen tavoitteena ei ole ollut ainoastaan uuden kirkkokäsikirjan luominen, vaan koko jumalanpalveluselämän uudistaminen. Piispainkokous korostaa sitä, että jumalanpalveluksen ja kirkon koko hengellisen elämän uudistuminen voi perustua vain siihen, että Jumala itse sanansa ja Henkensä kautta luo meissä uutta elämää, uskoa ja rakkautta. Jumalanpalvelusuudistus voi onnistua vain, mikäli olemme yhdessä valmiit ottamaan vastaan sen, mitä Jumala haluaa pyhän sanansa ja Kristuksen asettamien sakramenttien kautta meille antaa ja meissä vaikuttaa.

Mietinnön perusteluissa on syvennetty näkemystä Kristuksen todellisesta läsnäolosta (reaalipreesenssi) sekä Kristuksesta osalliseksi tulemisesta (partisipaatio). Reaalipreesenssin ja Jumalan pelastustekojen muistelemisen (anamneesi) yhteyttä on vahvistettu. Koko jumalanpalvelus on siten kolmiyhteisen Jumalan pelastustekojen muistelemaa nykyistämistä. Jumalan pelastusteoilla on luovuttamaton keskus Kristuksen persoonassa ja

työssä. Kuitenkin Jumalan persoonallinen ja armollinen läsnäolo tulee ilmi myös hänen luomisteoissaan ja Pyhän Hengen toiminnassa ja vaikutuksessa. Jumalanpalvelus tuo läsnäolevaksi todellisuudeksi myös Jumalan tulevat pelastusteot, ei vain menneisyyden tapahtumia. Näin "muisteleminen" kattaa koko pelastushistorian.

Käsikirjakomitea on liittänyt toisiinsa liturgiassa tapahtuvan Jumalan pelastustekojen nykyistymisen ja ihmisten arkisen elämäntodellisuuden. Jumalanpalveluksessa toteutuu vuorovaihtus pelastushistorian ja pelastusta kaipaavan ja etsivän ihmisen välillä. Jumalanpalvelus on Jumalan pelastustekojen ja ihmisen maailman leikkauskohta. Tämä ajatus ilmenee mietinnön teologisissa perusteluissa ja mietinnön teksteissä, varsinkin rukousvaihtoehdoissa, jotka on tarkoitettu virikkeeksi paikalliseen soveltamiseen.

2.2. Sunnuntain messu – seurakunnan viikottainen päätapahtuma

Komitean käsitys sunnuntain messusta (ehtoollisjumalanpalvelus) seurakunnan viikottaisena päätapahtumana on teologisesti perusteltu. Evankeliumeissa opetuslapset tunnistavat Ylönousseen nimenomaan leivän murtamisesta (esim. Luukkaan kuvaus kahdesta oppilaasta Emmauksen tiellä sekä Johanneksen kuvaus yhteisestä ateristiasta Gennesaretin järven rannalla). Onkin esitetty, että juuri ehtoollista viettävässä opetuslapsijoukossa koettu ylönousseen Kristuksen reaalin läsnäolo on ollut kirkon varsinainen syntyhetki. Siitä kirkon olemus ja elämä on saanut alkunsa ja siitä se edelleen kumpuaa.

Jumalanpalvelusuudistuksen yhteydessä on eri tahoilta esitetty huoli, että tulevaisuudessa ei tule enää olemaan yhtä yhteistä jumalanpalvelusta vaan että jumalanpalvelukset tulevat eriytymään kirkossa vallitsevien alakulttuurien mukaan. Sunnuntain

ehtoollisjumalanpalveluksen eli messun tulisi kuitenkin olla seurakunnan elämän sydän. Viikkotoiminnan ja seurakunnan kasteopetuksen tulisi entistä selvemmin saada sisältönsä ja muotonsa messun aihepiireistä ja kirkkovuodesta. Myös kasvatustyössä on hyvä asettaa tavoitteeksi yhteinen ja yhteyttä luova messu. Näin kirkko voi edistää sellaista vastakulttuuria, joka näyttää tietä terveempään ja ehjempään elämään.

2.3. Saarna jumalanpalveluksen kokonaisuudessa

Kysymys saarnasta on keskeinen luterilaisessa jumalanpalveluselämässä ja -teologiassa. Komitean mietinnössä annetaan saarnalle merkittävä ja luovuttamaton asema jumalanpalveluksen kokonaisuudessa. Saarna ja ehtoollinen ovat messun yhden kokonaisuuden kaksi polttopistettä. Kummassakin Kristus tulee keskellemme. "Luettu" sana ja "näkyvä" sana ovat samansisältöisiä ja rinnakkaisia; kumpikin ovat Jumalan vaikuttavaa sanaa.

Saarnalla on useita eri konteksteja: se nousee Jumalan sanasta, ammentaa kirkon perinteestä ja ottaa huomioon ajankohtaisen elämäntodellisuuden. Sen toteutukseen vaikuttaa myös saarnaajan oma persoona. Yhtäältä saarnaajan henkilökohtaisella otteella on suuri merkitys kuulijoiden tavoittamisessa, toisaalta saarnaajan tulee aina muistaa olevansa Jumalan sanan palveluksessa.

Saarnan välitön ympäristö ja tapahtumapaikka on jumalanpalveluksen kokonaisuus. Koska saarna on osa jumalanpalvelusta, sen tulee olla uskollinen jumalanpalveluksen perusolemukselle. Saarnan tulee myös jäsentyä jumalanpalveluksen sakramentaaliseen todellisuuteen. Sekä saarna että ehtoollinen ovat aidosti Jumalan sanaa; saarnassa Jumala tulee kuultavalla tavalla, ehtoollisessa näkyvällä tavalla keskellemme. Saarnan tulee myös jättää tilaa yksityiselle ja yhteisölliselle rukoukselle; kaikkea ei selitetä loppuun. Kuulijoilla on mahdollisuus keskustella paitsi Jumalansa kanssa myös Raamatun henkilöiden ja heitä

ympäröivien näkymättömien pyhien joukon kanssa.

Sana ja sen saarna on Jumalan jatkuvan luovan työn käytössä. Samalla sillä on kiinteä yhteys Jumalan Pojan inkarnaatioon, lihaksitulemiseen. Jeesuksen julistuksen ydin oli, että Jumalan valtakunta on tullut hänessä lähelle. Tämä on myös meidän saarnamme sisältö ja keskus. Sana ja saarna ovat pelastustapahtuma: Kristus itse on läsnä sanassaan. Komitea toteaa perusteluissaan: "Luterilaisen saarnakäsityksen mukaan seurakunnan Herra itse puhuu saarnassa. Näin saarnalla on sakramentaalinen luonne." (s. 98) Saarna ei täten vain kerro Kristuksesta vaan myös antaa hänet.

Luterilaisen uskonkäsityksen mukaan saarna on aina sekä lakia että evankeliumia. Lakina Jumalan sana vaatii meitä uskon kuuliaisuuteen Jumalaa kohtaan ja rakkauteen lähimmäisiä kohtaan. Saarnan tehtävänä on myös osoittaa, että me kaikki syntisinä tarvitsemme jatkuvasti Jumalan anteeksiantamusta ja armoa. Evankeliumin julistuksena saarnan tehtävänä on välittää meille se pelastus, jonka Jumala Kristuksessa on täydellisesti lahjoittanut ja joka jumalanpalveluksessa annetaan meille.

Saarnan tehtäviin kuuluu myös johdattaa meidät arjen jumalanpalvelukseen. Näin sana ja teot kuuluvat yhteen. Emme voi puhua saarnasta ottamatta kantaa kysymykseen siitä, mihin Jumalan sana meidät elämässämme velvoittaa. Jeesuksen elämässä sana ja teko kuuluivat yhteen. "Jokainen, joka kuulee nämä sanani ja tekee niiden mukaan, ..." (Matt. 7:24) on yhä olennainen osa julistustamme. Mietinnön rukouksissa ja perusteluissa korostetaan sanan ja teon välistä yhteyttä (esim. Perustelut, s. 53-55).

2.4. Palvelu ja lähetys

Jumalanpalveluksen diakonisuus ja missionaarisuus on noussut keskeiseksi. Palvelulla ja lähetyksellä on niille kuuluva paikka jumalanpalveluksen kokonaisuudessa ja keskuksessa. Diakonian osalta voidaan tässä yhteydessä viitata Lutherin ehtoollisteologiaan. Lutherin mukaan ehtoollinen, "rakkauden sakramentti" (WA 2, 745, 25), synnyttää kirkossa rakkauden, joka kohdistuu ensin toisiin Kristuksen ruumiin jäseniin, mutta sitten myös kaikkiin lähimmäisiin. Sen, minkä kristitty on uskossa vastaanottanut, hän antaa rakkaudessa toisille. Tämä jatkuva elämänliike kumpuaa kirkon perusolemuksesta. Ellei usko alituisesti muutu rakkaudeksi, ei kirkkoa ole: "Sen, että olet vastaanottanut ehtoollisen, täytyy siis ilmetä rakkautena." (WA 15, 500, 7)

Toisaalla Luther kirjoittaa: "Tämän sakramentin hedelmiä ovat yhteys ja rakkaus, jotka vahvistavat meidät kuolemaa ja kaikkea pahaan vastaan. Yhteys on kahdensuuntaista. Toisaalta nautimme Kristusta ja kaikkia pyhiä, toisaalta annamme itsemme kaikkien kristittyjen nautittavaksi, missä se vain on meille ja heille mahdollista. Tämän sakramentin tarkoitus on juuria pois hyötyä etsivä itserakkaus ja antaa tilaa kaikkien ihmisten hyötyä etsivälle rakkaudelle. Näin me rakkaudessa muutimme yhdeksi leiväksi, yhdeksi juomaksi, yhdeksi ruumiiksi, yhdeksi seurakunnaksi eli oikeaksi kristilliseksi veljesyhteisöksi." (WA 2, 754, 9 - 16)

2.5. Jumalanpalvelus ja kulttuuri

Jumalanpalveluksen yhteisöllisyys, vastuun ja tehtävien jakaminen sekä yhteinen suunnittelu ovat myönteisiä merkkejä jumalanpalveluskulttuurissa tapahtuneesta muutoksesta. Jumalanpalveluksen rakenteet onkin tietoisesti tehty monipuolisiksi ja joustaviksi, jotta paikalliset olosuhteet ja voimavarat voitaisiin ottaa huomioon. Jumalanpalveluskulttuurin muutos edellyttää tuekseen laajaa koulutustoimintaa. Tämä koulutustarve on

otettava kirkossamme huomioon ja siihen on varattava riittävästi resursseja.

Käsikirjakomitea toteaa, että "kysymys jumalanpalveluksen ja sitä ympäröivän kulttuurin suhteesta on jumalanpalvelusta uudistettaessa keskeisen tärkeä mutta samalla myös ongelmallinen" (Perustelut, s. 51). Piispainkokous esitti kriittisen huomion muodon ja sisällön välisestä suhteesta välimietinnöstä antamassaan lausunnossa. Siinä todettiin, että kirkon on etsittävä sanomalleen uusia muotoja muuttuneessa maailmassa, mutta samalla on kysyttävä tarkasti, milloin ulkoiselta vaikuttavan muodon muuttaminen vaikuttaa itse asiaan.

Komitean prosessoivan eli vuorovaikutuksellisen työskentelyn kuluessa on tullut ilmi, että jumalanpalvelukseen kohdistuvat odotukset ovat osittain toisilleen vastakkaisia. Toiset haluaisivat pitäytyä mahdollisimman paljon nykyisissä jumalanpalvelusmuodoissa, kun toiset taas olisivat valmiit avaamaan jumalanpalveluksen uusille vaikutteille huomattavasti enemmän, mitä komitea on esittänyt. Erilaisista odotuksista johtuen komitea on lähtenyt liikkeelle jumalanpalveluksen yhteisestä, kulttuurista riippumattomasta sisällöstä. Jumalanpalveluksella on siis oma sisäinen dynamiikkansa, jonka on kuitenkin oltava vuorovaikutuksessa vallitsevan ympäristön kanssa. Sana ja sakramentit ovat ainoa kestävä perusta jumalanpalveluksen kulttuurisen luonteen ymmärtämiselle. Jumalanpalvelus ei koskaan voi tyytyä pelkästään heijastelemaan ihmisen tarpeita ja pyrkimyksiä.

Me emme ole aina tietoisia siitä, kuinka monikulttuurinen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa viettämämme jumalanpalvelus jo nyt on. Kirkkovuoteen, jumalanpalveluksen monenlaisiin kirjallisiin lähteisiin, taiteisiin, sakraaliesineistöön ja käsityötaitoon tutustuvalla avautuu suuri ja monipuolinen kulttuurinen aarteisto ja perintö.

Aikamme edellyttää kuitenkin myös avoimuutta uusille vaikutteille ja virtauksille. Siksi on tärkeää etsiä tapoja, joilla kulttuurit voivat olla jumalanpalveluksessa vuorovaikutuksessa keskenään. Jumalanpalvelus on Jumalan perheväen yhteinen juhla, se on vastavuoroista lahjojen jakamista. Jumalanpalveluksen tulisi rohkaista meitä ilmaisemaan itseämme Jumalan luomina, rakastamina ja ruokkimina. Kolmiyhteinen Jumala on jumalanpalveluselämämme ykseyden ja moninaisuuden lähde. Sen tähden jumalanpalvelus on aina pohjimmiltaan yksi, vaikka se saa erilaisia kulttuurisia ilmauksia. Nämä kulttuuriset ilmaukset eivät ole uhka vaan mahdollisuus: ne ovat ilmaus Jumalan luovasta työstä keskellämme.

Kirkossamme on vain vähän elävää kuvakulttuuria. Visuaaliset kuvat ovat suuri haaste jumalanpalveluselämälle. Käsikirjakomitea ei perusteluissa juurikaan viittaa kuvateologisiin kysymyksiin. Tässä vaiheessa olisi tärkeää jatkaa laajasti keskustelua, jossa otettaisiin huomioon myös kuvateologinen näkökulma. Kuva kuuluu jumalanpalveluksessa yhteen sanan ja musiikin kanssa. Kuvateologia nousee uskontunnustuksen kokonaisuudesta, sen kolmesta uskonkappaleesta.

2.6. Jumalanpalveluksen kieli

Käsikirjakomitea on uudistanut jumalanpalveluksen kieltä runsaasti. Kielellisen uudistamisen periaatteet pohjautuvat uskonnollisen ja liturgisen kielen olemukseen, kielen muuttumiseen, sanojen hengellistymiseen ja Raamatun kielen uudistumiseen. Ei ole olemassa omalakista, muusta kielenkäytöstä irrallaan olevaa uskonnollista kieltä. Sitä koskevat samat lainalaisuudet kuin muuta kielenkäyttöä. Uskonnollisen kielen erityisluonne perustuu sen käyttöön sisältyvään uskon asenteeseen.

Käsikirjakomitea toteaa, että uskonnollinen kieli on institutionaalista sakraalikieltä, joskus äärimmäisen muodollista rituaalikoodia, joskus vapaampaa kasuaalikoodia. Kulloinkin valittavaa

kieliasua säätelevät jumalanpalveluksen vaihtuvat osat (proprium). Päivän rukoukset edustavat sekä rituaalikoodia että kasuaalikoodia. Kaikella kielellä, erityisesti uskonnollisella kielellä, on taipumus rituaalistua myös väärällä tavalla: sanat eivät enää välitä viestiä, kieli on eräänlaista "hyrinäkieltä" (Samuel Hayakawa). Tällainen kieli antaa edelleen tunnekokemuksia, vahvistaa yhteenkuuluvuutta, luo turvallisuutta ja jopa ohjailee, mutta se ei herätä kysymyksiä eikä välitä selkeää viestiä. Ulkopuoliseksi itsensä tuntevalle rituaali-ilmaukset jäävät merkityksettömiksi.

Komitean pyrkimys yleiskielisyyteen on perusteltua. Kielelliset muutokset johtuvat osittain sisällöllisistä syistä, esimerkiksi rukousten aihepiirien laajentumisesta ja lisääntymisestä. Liturgista kieltä arvioitaessa on kontekstuaalisuuden lisäksi otettava huomioon myös kaksi muuta näkökohtaa: ensiksi, liturgisen kielen päälähde on Raamattu ja toiseksi, liturginen kieli on aina jossain määrin sidottu traditioon. Näiden näkökohtien huomioonottaminen komiteatyöskentelyssä on omalta osaltaan vaikuttanut siihen, että liturginen kieli on säilynyt ilmaisultaan rikkaana, monikerroksisena, ajattomana ja juhlavana. Lauserakenteet ovat keventyneet ja rukousten puheenomaisuus on vahvistunut. Kuluneet fraasit on korvattu uusilla ilmauksilla ja vanhentuneet vaikeasti ymmärrettävät sanat ja kielikuvat on vaihdettu uusiin. Vanhasta juhlavasta, ylätyylisestä kielenkäytöstä on siirrytty kohti yleiskieltä.

Raamatullinen sanasto ja ilmaisutapa muodostavat edelleen liturgisen kielen perustan komitean ehdotuksissa. Pyrkiessään ajanmukaiseen, konkreettiseen ja elävään kieleen komitea on tuottanut jonkin verran ilmaisuja, jotka eivät ole kestäviä. Mietinnössä esiintyy joitakin sanoja ja ilmauksia, jotka eivät epätavallisuudessaan toimi (esim. "me mietimme kuumeisesti": 4. adventtisunn./3; "tavarataivas": tuhkakesk./4). Lisäksi päivän rukouksiin on jäänyt joitakin vanhahtavia ilmauksia ("että saisimme armoa tuottaa hyvää satoa": 2.sunn. ennen paastonai-

kaa/3; "etsiä ihmisistä kurjimmatkin": 4.sunn. helluntaista/2) sekä vaikeatajuisia sanontoja ("luottaen sinuun ja sen todellisuuteen, mikä ei vielä näy": 2.adventtisunn./2; "äänettömyyteen painettujen hiljaisuuden": laskiaissunn./3).

Kuvakieli

Kokeiluseurakunnista saatu palaute kertoo, että uudistuneelta jumalanpalvelukselta toivotaan kielen monipuolistamista. Toinen keskeinen toive on, että uudistunut jumalanpalvelus koskettaisi koko ihmistä. (Perustelut, s. 36-37) Kuvakieli on yksi avain kokonaisvaltaiseen kokemiseen ja rikkaaseen kieleen.

Käsikirjakomitea esittää teologisissa perusteluissa vain muutamia huomioita kuvakielestä. Yleisperusteluissa todetaan: "Kielen uskonnollisen käytön tekee ainutlaatuiseksi se, että siinä puhutaan näkymättömästä todellisuudesta. Jumalasta on pakko puhua vertauksin ja metaforin." (Perustelut, s. 63)

Käsikirjakomitea määritteli välimietinnössä (1992) jumalanpalveluksen kielen vuorovaikutuksen kieleksi. Määritelmä on avara, joustava ja toimiva. Kuvakieli on vuorovaikutusta: se on ajatusten kanssakäymistä ja kontekstien välistä vuorovaikutusta. Tämä vuorovaikutus määrittelee kuvien merkityksen aina uudelleen. Kielikuva on näin ymmärrettävä pikemminkin avoimena suhteena kuin suljettuna yksikkönä. On näin ollen tärkeää tiedostaa, että kielikuvat eivät toimi eristyksissä niiden liturgisissa ympäristöissä.

Käsikirjakomitea on etsinyt Raamatun keskeisten kielikuvien rinnalle uusia kuvailmauksia. Useat kuvista ovat luontevia, yhteisöllisiä ja aidosti kulttuurisidonnaisia. Toisaalta lukuisat vanhat, raamatulliset kielikuvat ovat yhä ajankohtaisia. Ne ovat kuvakieltä, joka nousee ihmisen perustarpeista, ja sen tähden ne ovat ajattomia ja kollektiivisia. Näillä arkkityyppisillä vertauskuvilla (esim. valo, vesi) on samankaltainen merkitys suurelle

osalle maailman ihmisiä. Tällaiset symbolit säilyttävät keskeisen sijan myös uudessa kirkkokäsikirjassa. Komitea toteaa näistä kielikuvista: "Raamattu on täynnä tällaisia monikerroksisia symboleja (tähti, leipä, tie, matka, vesi, kallio, erämaa, talo jne.), joita ei voi korvata muilla ilmaisuilla. Ne juontavat juurensa yhteisestä inhimillisestä kokemuksesta." (Perustelut, s. 147) Toisaalta osa Raamatun kielikuvista on vieraita nykykulttuureille ja "kuvakielen ja metaforien ymmärtäminen vaatii aina jonkinasteista Raamatun kielen ja kulttuurin tuntemusta." (Perustelut, s. 69) Huolimatta siitä, että raamatullisia kielikuvia ei ole aina helppo ymmärtää aikamme konteksteissa, monet näistä kuvista ovat kristilliselle uskolle korvaamattomia ja sopivissa konteksteissa yhä elinvoimaisia.

Kuvakielen uudistaminen on haasteellinen ja vaikea tehtävä. Uudet, toimivat kielikuvat eivät yleensä synny pakottamalla. Sen tähden joillekin mietinnössä esiintyville kielikuville on ominaista kömpelyys ja naiivius (esim. "hervonneet kädet ja jalat", "omat tukirakennelmat", "minussa hengittävä lapsi").

Jumalanpalveluksen vaihtuvien osien toteuttamisessa (*proprium*) tulee jäädä riittävästi tilaa kielen jatkuvalla uudistumiselle ja uusien kielikuvien käyttöönotolle. Saarna ja esirukoukset ovat luontevia paikkoja uusille löydöille ja kielikuvien kokeilevalle käytölle. Tällaista kuvakielen kokeilevaa käyttöä esiintyy myös mietinnössä, jossa perinteisten kollehtarukousten rinnalle on luotu runollisia päivänrukouksia, joissa esiintyy uusia ja ajanmukaisia kielikuvia.

2.7. Jumalanpalveluksen musiikki

Sisältölähtöisyyden periaate

Käsikirjakomitean musiikillisten ratkaisujen lähtökohtana on ollut sisältölähtöisyyden periaate. Tämän periaatteen mukaan

liturginen laulu ja soitto kantavat jumalanpalveluksessa merkityksiä ja sisältöjä: "Musiikki ei ole vain ulkonainen, sanomasta riippumaton kanava, vaan sisältö saa siinä soivan muodon." (Perustelut, s. 77). Muodon ja sisällön välinen suhde on vaikea ja monimuotoinen kysymys. Tietyillä sisällöillä ja merkityksillä voi olla useita erilaisia musiikillisia muotoja. (Perustelut, s. 79). Täten sisältölähtöisyyden periaate ei kykene yksinään määrittelemään liturgisen laulun muotoja eikä itsessään tarjoa objektiivista perustaa ja mittapuuta liturgista musiikkia koskeville ratkaisuille. Siksi moni kysymys on yhä avoinna: Miten sisältölähtöisyyden periaatetta tulee soveltaa messusävelmien valinnassa? Onko musiikilla aina oma sisältö, joka ei ole sidottu sanojen sisältöön? Onko mahdollista erottaa tämä musiikin oma sisältö Jumalan sanan muuttumattomasta sisällöstä, joka on uusien ilmaisumuotojen perusta? (Perustelut, s. 85) Mikä on puhutun ja laulettun sanan välinen suhde? Miten sisältölähtöisyyden periaate suhtautuu musiikillisiin muotoihin, kuten improvisaatio ja sävelletty psalmimusiikki?

Kysymys sisältölähtöisyyden periaatteen soveltamisesta on ollut vaikea myös komitealle: voidaan näet kysyä, missä määrin kaikkien esittelemät sävelmät ovat aidosti tämän periaatteen mukaisia. Sisältölähtöisyyden periaate ei sen tähden yksin riitä. Tarvitaan myös tietoista valintaa, mielikuvitusta ja tietoisuutta sanojen ja sävelten luovasta potentiaalista. Laulu ja soitto eivät ole koskaan pelkkää muotoa. Niillä on aina oma ilmaisutapansa mukainen luonne.

Jumalanpalveluksen musiikki on teologisesti rikas tutkimuskohde. Jumalan ilmoitus tarjoaa luontevan lähtökohdan musiikinteologiselle pohdiskelulle. Sen ohella tulisi ottaa huomioon näkökulmat, jotka avautuvat luomisen teologiasta ja pastoraaliteologiasta. Kirkon tulisikin tarjota papeille ja kanttoreille mahdollisuuksia opiskella ja pohtia yhdessä musiikin teologiaa ja merkitystä jumalanpalveluksen kontekstissa.

Liturgisen laulun mahdollisuudet

Jumalanpalveluksen messusävelmät edustavat ainutlaatuista sanojen ja musiikin yhdistelmää. Tämä yhdistelmä esiintyy siellä, missä messusävelmä lauletaan. Nuotinnos itsessään ei ole liturgista laulua. Näin ollen on tärkeää, että perehdytään liturgisen laulun luonteeseen ja tapaan.

Mietinnössä esitelty messusävelmistö vaatii jossain määrin toisenlaista laulutapaa kuin nykyinen messusävelmistö. Seurakunnissa olisikin perehdyttävä liturgiseen lauluun, joka on liittynyt vahvasti alkuperäiseen luterilaiseen perintöön, mutta myöhemmin valitettavasti kuihtunut. Seurakunnan laulu ja sen kehittäminen on kirkon musiikkikasvatuksen suuri haaste. Mietinnön messusävelmien kokonaisvaltainen opiskelu voi parhaimmillaan valmistaa seurakuntia ja seurakuntalaisia Jumalan kohtaamiseen. Näin liturgisen laulun luonteen ja laulutavan ymmärtäminen voi tukea spiritualiteettia mietinnön teologisten lähtökohtien mukaisesti.

Käsikirjakomitea tahtoo innostaa seurakuntia kehittämään ja etsimään luontevaa, yksinkertaista ja puheenomaista laulutapaa. Tällainen laulutapa edellyttää tekstin ja sanojen merkityssisällön mietiskelyä. Se on parhaimmillaan "luonnollista, kielen lainalaisuudet huomioon ottavaa, konkreettia, elävää ja yksinkertaista." (Perustelut, s. 78)

Mietintö tarjoaa seurakunnille entistä paremmat mahdollisuudet uusien liturgisten laulujen käyttöön. Komitea on luonut esimerkiksi runsaasti mitallisia liturgisia tekstejä, joihin on valittu joko entuudestaan tuttuja sävelmiä tai luotu uusia ja helposti opittavia. Yhteinen laulaminen tukee myös jumalanpalveluksen vuorovaikutuksellisuutta. Uusi lauluaineisto on tarkoituksenmukaista julkaista virsikirjan liitteessä tai erillisenä vihkosena.

Jumalanpalvelusten kirjassa annetaan ohjeet psalmilaulun monipuoliseen käyttöön, sillä messusävelmistön liitteessä on nyt annettu valmiit psalmikaavat. Niihin ei kuitenkaan sisälly eräitä perinteisiä psalmilaulun lajeja, kuten mitalliset hugenottipsalmit, psalmivirret tai psalmimotetit. Myös niistä voisi olla esimerkkejä tai aineistoviitteitä messusävelmistön liitteessä. Tärkeää on myös korostaa musiikin ja hiljaisuuden elimellistä yhteyttä jumalanpalveluksessa.

Sävelmien arviointiperusteet

Käsikirjakomitean lähtökohtana on ollut periaate, jonka mukaan sisältölähtöisyys on jumalanpalvelusmusiikin kattava ja kokoava valintaperuste. "Sisältölähtöisyys tarkoittaa sitä, että laulu ja soitto saa sisällön synnyttämän ja siitä versovan muodon." (Perustelut, s. 77) Sisältölähtöisyys kattaa komitean mukaan muut valintaperusteet, joita ovat tyyli, kestävyys, ajanmukaisuus ja emotionaalinen koskettavuus.

Musiikin arviointiperusteet eivät koskaan ole absoluuttisia tai muuttumattomia. Siitä huolimatta voidaan jumalanpalvelusmusiikin yhteydessä tiettyyn rajaan asti puhua objektiivisista arviointiperusteista, ei vain henkilökohtaisista mieltymyksistä tai sosiaalisesta ja historiallisesta tavasta ja tottumuksesta.

Suomessa on hyvin vähän tutkittu musiikin arviointiperusteita. Kirkossa ei ole olemassa hyvän musiikin määritelmää koskevaa konsensusta. Tarvitsemme rakentavaa keskustelua liturgisen musiikin arviointiperusteista: Onko olemassa kriteerejä, jotka voidaan osoittaa pastoraaliselle ja liturgiselle arvioinnille? Onko olemassa musiikkia, joka ilmentää uskon salaisuutta paremmin kuin jokin muu musiikki? Jos on, niin mitkä ovat tämän musiikin olennaiset ominaisuudet?

Liturgiseen musiikkiin ei voi soveltaa puhtaasti esteettisiä kriteerejä. Liturginen laulu ja soitto ovat ilmausta kristillisestä uskosta; ne ovat avoimia korkeuteen ja syvyyteen, tuonpuoleiseen ja tämänpuoleiseen.

Sävelmäsarjat

Piispainkokous pitää esitettyjä messusävelmiä rukouksellisina, ajattomina ja yleensä helposti muistettavina. Sävelmät ovat riittävän yksinkertaisia, jotta ne voidaan seurakunnissa omaksua, mutta myös riittävän haasteellisia, jotta ne mahdollistavat seurakunnan jatkuvan harjaantumisen. Messusävelmien nuottikuvien sisällyttäminen jumalanpalvelusten kaavoihin on hyvä ratkaisu. Näin tulee selvästi ilmi, että messusävelmät ovat elimellinen osa jumalanpalveluksen rakennetta ja sisältöä.

Käsikirjakomitea ehdottaa kirkolliskokouksen hyväksyttäväksi viittä sävelmäsarjaa. Kaikki sävelmäsarjat ovat joka-aikaisia. Neljäs sävelmäsarja on ainoa, jolle on mietinnössä ilmaistu paikka kirkkovuodessa. Piispainkokous esitti syyskuussa 1992 antamassaan lausunnossa käsikirjakomitean välimietinnöstä, että *Kyrie*-, *Gloria*-, *Sanctus*- ja *Agnus Dei* -sävelmät voisivat vaihdella kirkkovuoden mukaan. Käsikirjakomitea on tältä osin päätenyt väljempään ratkaisuun. Seurakunnille annetaan liikkumatilaa luoda itse kirkkovuoden mukaisia ja seurakunnan omista tarpeista nousevia sovellutuksia. Esitetyt viisi sävelmäsarjaa tarjoavat seurakunnille lähtökohdan rakentaa tyyllisesti yhtenäisiä ja ehjiä musiikillisia kokonaisuuksia.

Sävelmäsarjojen väliset tyylliset erot ovat vähäisiä ja marginaalisia. Komitean mukaan tämä ratkaisu on perusteltu, koska "messusävelmät muodostavat virsien ja vapaan jumalanpalvelusmusiikin ohella vain osan jumalanpalvelusmusiikin kokonaisuudesta". (Perustelut, s. 80) Huoli liturgisten sävelmien tyyllisestä yhtenevyydestä on ymmärrettävä. Sen sijaan on

aiheellista pohtia, kuinka ehdottomasti tyylillisen yhdenmukaisuuden periaatetta tulisi noudattaa. Komitean perustelu sävelmäsarjojen tyylilliseen yhtenäisyyteen ei ole riittävä.

Koska messusävelmäsarjat ovat hyvin samankaltaisia, piispainkokouksen mielestä ei tarvita viittä tyylillisesti näin lähellä toisiaan olevaa sävelmäsarjaa vaihtoehtoisine sävelmineen. Ennemminkin olisi syytä laajentaa sävelmäsarjojen tyylillistä vaihtelevuutta. Kaksikielisiä seurakuntia ajatellen voisi olla hyvä, että suomenkieliseen ja ruotsinkieliseen messusävelmistöön sisältyy yksi lähtökohdiltaan yhteinen sävelmäsarja.

Tässä yhteydessä on tähdennettävä käsikirjakomitean tavoin sitä, että jumalanpalvelusmusiikki ei koostu vain messusävelmien aina samanlaisena pysyvistä osista (ordinarium) vaan myös pyhäpäivien ja kirkkovuoden mukaan vaihtuvasta musiikista (proprium). Ordinariumin lyhyet osat (esim. alkusiunaus) voivat olla yksinkertaisia ja eri sävelmäsarjoille yhteisiä. Propriummusiikki vaikuttaa ainakin yhtä suuressa määrin kuin ordinariummusiikki jumalanpalveluksen musiikilliseen kokonaisilmeeseen. Lisäksi se tarjoaa säveltäjille, kuoroille ja muusikoille runsaasti mahdollisuuksia käyttää eri tyylilajeja. Näin ollen ordinariummusiikin tulee ensisijaisesti olla suhteellisen helposti omaksuttavaa ja liturgisesta perinteestä nousevaa, ja vasta toissijaisesti tyylillisesti vaihtelevaa ja kontekstuaalista.

Sävelmäsarjat ovat tyylillisesti riisuttuja ja pelkistettyjä. Niissä ei ole vahvoja tyylillisiä erityispiirteitä lukuunottamatta eräitä selkeästi gregorianiikan pohjalta muokattuja sävelmiä. Sävelmien duuri- tai molli –luonteesta on toisinaan luovuttu, mikä toisaalta rikastuttaa sävelmistöä, toisaalta tekee sävelmistä hieman vaikeammin omaksuttavia. Useimmat ehdotetuista sävelmistä on harmonisia, kauniita, ajattomia ja toimivia. Valittu sävelkorkeus on hyvä. Osa sävelmistä on sekä melodisesti että rytmisesti vaikeita (esim. *Sanctus* 1 ja *Kyrie* B 2c).

Sävelmäsarjojen sisällä on annettu joitakin vaihtoehtoisia sävelmiä. Kaikki vaihtoehtoiset sävelmät eivät ole onnistuneita. Esimerkiksi 3. sävelmäsarjan *Sanctus*-laulut eivät ole samanarvoisia: edellinen on mieleenpainuvampi ja toimii paremmin kuin jälkimmäinen yhdessä sarjan *Agnus Dei* -sävelmän kanssa. Sarjojen sisällä ei tarvita näin paljon vaihtoehtoisia sävelmiä. Sävelmien runsaus voi aiheuttaa hämmennystä ja heikentää seurakuntalaisten mahdollisuuksia omaksua uusia liturgisia lauluja.

Musiikin yhteisöllisyys ja paikallisuus

Jumalanpalvelusmusiikki on yhteisöllistä. Se luo, edistää ja syventää seurakunnan yhteyttä. Se on yksi seurakunnan tunto-merkeistä. Virsilaulun ja liturgisen laulun tulee tukea yhteisöllisyyttä. Nykyinen musiikkikulttuuri Suomessa on pirstoutunut, ja on vaikea löytää yhtä jumalanpalvelusmusiikin muotoa, joka tarjoaisi kaikille yhteisen ilmaisukielen. Seurakunnan yhteisöllisyyden kannalta on kuitenkin tärkeää voida laulaa yhdessä yhteen ääneen. Yhteisöllisyys on parhaimmillaan sitä, että otamme huomioon toisten tarpeet, emme kuuntele vain omaa ääntämme. Liturginen musiikki, erityisesti ordinariummusiikki, ei voi edustaa minkään tietyn ryhmän tai yksilön musiikkimakua. Se on tässä mielessä aina universaalia.

Yhteislaulu palvelee koko seurakunnan rakentumista. Se perustuu periaatteelle, jonka mukaan ykseys toteutuu moneudessa. Seurakunnan laulu todistaa kirkon ykseydestä ja yhteydestä. Se ilmaisee, saa aikaan ja vahvistaa Hengen luomaa ykseyttä (Ef. 4:3). Liturgisen laulun tulee ilmaista ensisijaisesti seurakunnan uskonkokemusta. Tämä uskonkokemus on eksistentiaalinen, spontaani, rikas ja monimuotoinen. Täten myös musiikilliset muodot, joilla tätä uskonkokemusta ilmaistaan, voivat olla vaihtelevia ja rikkaita. Siksi olisi kiinnitettävä enemmän huomiota siihen, että mietinnön musiikkiaineisto antaa tilaa

toisistaan poikkeaville musiikkityyleille.

Käsikirjakomitean mietintö haastaa seurakuntia musiikin monipuoliseen ja vaihtelevaan käyttöön jumalanpalveluksessa. Uusi aineisto rohkaisee käyttämään erilaisia musiikkimuotoja, laulutapoja ja soittimia seurakunnan tarpeiden, lahjojen ja voimavarojen mukaan. Kuoro liittyy entistä paremmin jumalanpalveluksen kokonaisuuteen. Mietintö rohkaisee etsimään kuoroille, soittajille ja laulajille monipuolisia tapoja palvella jumalanpalveluksessa. Tässä työssä tarvitaan koulutusta ja ohjausta.

Käsikirjakomitea esittää suorasanaisten ordinarium-laulujen rinnalle niitä vastaavia säkeistömuotoisia, mitallisia tekstejä. Komitea toivoo, että mitallisiin ordinarium-teksteihin syntyisi vuosien varrella erityylistä musiikkia. (Perustelut, s. 80) Mitallisten tekstien liittäminen jumalanpalvelusaineistoon on periaatteessa hyvä asia: se voi rohkaista seurakuntia ja säveltäjiä luoviin ja paikallisiin ratkaisuihin. Toisaalta ei ole varmuutta siitä, että mitallisten tekstien luoma yhtenäisyys itsessään kykenee vaikuttamaan siihen, että esimerkiksi nuorten jumalanpalvelukset ohjautuvat osaksi seurakunnan yhteistä jumalanpalveluselämää (Perustelut, s. 80). On pikemminkin olemassa vaara, että jumalanpalveluselämä ja liturginen laulu pirstoutuu, mikäli Jumalanpalvelusten kirjaan sisällytetyt sävelmäsarjat eivät ole tyyllisesti riittävän erilaisia, muuntuvia ja haastavia. Lisäksi on huomattava, että seurakuntien edellytykset luoda ja käyttää mitallisiin teksteihin sävellettyä uutta musiikkia ovat erilaiset. Tällainen ratkaisu asettaa seurakunnat eriarvoiseen asemaan.

On välttämätöntä myös pohtia, mikä on paikallisesti luodun uuden liturgisen musiikin suhde kirkkojärjestykseen. Kirkkojärjestyksen toisen luvun viidennessä pykälässä todetaan: "Päiväjumalanpalveluksessa käytetään kirkolliskokouksen hyväksymää virsikirjaa ja messusävelmistöä. Jumalanpalveluksessa voidaan virsien ohella tilapäisesti käyttää myös muita sopivia

lauluja ja messusävelmiä." Nykyinen kirkkojärjestys ei näin ollen anna mahdollisuutta mitallisiin teksteihin paikallisesti sävelletyn uuden liturgisen musiikin säännölliselle käytölle pääjumalanpalveluksessa. Entistä joustavampi sävelmien käyttö edellyttäisi kirkkojärjestyksen sanamuodon tarkistamista.

Ei ole olemassa ajatonta eikä paikatonta musiikillista kieltä, joka olisi toimivaa aina ja kaikkialla. Luterilaisella jumalanpalvelusmusiikilla on kuitenkin aina ollut tietty sille luonteenomainen eetos. Tätä eetosta ei voi määritellä kapea-alaisesti tarkastelemalla vain jonkin tietyn aikakauden musiikkia tai tiettyä liturgisen musiikin lajia.

Moniin muihin kulttuureihin verrattuna suomalainen merkkiuniversumi on suhteellisen köyhä ja siinä on aika vähän muualta lainattuja elementtejä. Kontekstuaalisuus edellyttää, että taataan jumalanpalvelusmusiikin uudistuminen jatkuvana prosessina. Jumalanpalvelusmusiikin perusmuoto on virsi. Toisaalta on tärkeää luoda jumalanpalvelusta varten myös uutta musiikkia, jonka muodoissa ja tyyleissä otetaan huomioon luterilainen eetos.

Virsilaulu

Mietintö tarjoaa mahdollisuuden käyttää virsikirjaa laaja-alaisesti jumalanpalveluselämässä. Esimerkiksi ylistysvirren monipuolinen käyttö, jopa ehtoollisen kiitosrukouksena, on uusi ja toimiva käytäntö. Virsilaulu on luterilaisen jumalanpalveluksen luovuttamaton aarre. Virsisuosituksset, jotka on esitelty Evankeliumikirjassa, ovat yleensä onnistuneita. Ne takaavat omalta osaltaan virsikirjan monipuolisen käytön. Messun rikastuttaminen uusilla osilla ei saa merkitä virren aseman heikentymistä. Myös virsien lukumäärään jumalanpalveluksessa on kiinnitettävä huomiota. Valinnaisuus voi johtaa liian vähäiseen tai liialliseen virsien käyttöön.

3. Jumalanpalvelusten kirjan uudistaminen

Jumalanpalvelusten kirjaa uudistaessaan käsikirjakomitea on pitänyt keskeisimpänä periaatteenaan pitäytymistä läntisen jumalanpalvelusperinteen yhteisiin peruselementteihin luterilaisen tunnustuksen pohjalta. Piispainkokouksen mielestä seurakunnan yhteistä pyhäpäivän pääjumalanpalvelusta varten tulee olla yksi selkeä ehtoollisjumalanpalveluksen eli messun peruskaava. Näin koko kirkossamme säilyy riittävän yhtenäinen jumalanpalveluskäytäntö, joka on välttämätöntä mm. ihmisten lisääntyneen liikkuvuuden takia. Komitean esittämä messun eli ehtoollisjumalanpalveluksen kaava soveltuu tähän hyvin, mutta sen tiettyihin osiin (esim. yhteinen rippi, ehtoollisrukous) tarvittaisiin kielellisesti vielä tiivistetympiä vaihtoehtoja. Messun valinnaiset osat tulee typografisin keinoin erottaa nykyistä selvemmin, jotta ne mielletään messun perusrakenteen laajenuksiksi.

Sanajumalanpalvelukselle, viikkomessulle ja teemajumalanpalvelukselle on luotu omat kaavat. Niitä ei kuitenkaan tule käyttää seurakunnan yhteisessä sunnuntain pääjumalanpalveluksessa vaan muissa yhteyksissä. Ehtoollisjumalanpalveluksen kaavan tulee profiloitua selkeästi sunnuntain pääjumalanpalveluksen rakenteeksi. Niissä seurakunnissa, joissa ehtoollista ei vietetä joka sunnuntai, tulee käyttää ehtoollisjumalanpalveluksen kaavaa, josta ehtoollisosa jätetään pois.

Seuraavassa esitetään huomioita komitean ehdottaman messun eli ehtoollisjumalanpalveluksen kaavasta.

3.1. Johdanto-osa

Yhteinen rippi on nyt sijoitettu messun osaksi eikä erilliseksi toimitukseksi, joka voidaan yhdistää messuun kuten nykyään on käytäntö. Tämä selkiyttää johdanto-osan rakennetta. Rippiin

kuuluvat kehotussanat, synnintunnustus, synninpäästä ja kiitosrukous muodostavat selkeän kokonaisuuden johdanto-osan sisällä. Komitea ehdottaa yhteiseen rippiin myös absoluutio-
muotoista synninpäästövaihtoehtoa, vaikka se ei siihen omassa perinteessämme ole kuulunutkaan. Tälle ratkaisulle näyttää kuitenkin olevan käytännön tarve, eikä se heikennä ehtoollisen absoluutioluonnetta.

Ripin jälkeen oleva psalmi erottaa Kyrie-rukouksen selkeästi yhteisestä ripistä ja tukee Kyrie-rukouksen alkuperäistä merkitystä Herran puoleen kääntyvän ja hänen läsnäoloaan anovan seurakunnan rukouksena. Kyrie-litanian käyttö A-vaihtoehtona on tästä syystä perusteltua. Kohdan neljä (Psalmi) rubriikkiteksti on vaikeaselkoinen. Selvyyden vuoksi teksti voitaisiin muuttaa muotoon "Mikäli johdantomusiikkina on laulettu psalmi, jää tämä kohta pois". Jumalanpalveluksen rakenteen kannalta olisi kuitenkin parempi ratkaisu, että psalmimusiikin paikka on ripin ja Kyrien välissä ja johdantomusiikin B-vaihtoehto poistetaan.

3.2. Sana-osa

Ehtoollisjumalanpalveluksen eli messun sanaosa on rakenteeltaan ja sisällöltään rikas ja muuntuva. Sen keskeisiä aineksia ovat lukukappaleet, päivän virsi, evankeliumi, saarna, uskontunnustus ja yhteinen esirukous. Nämä ainekset esiintyvät lähes vastaavassa järjestyksessä myös sanajumalanpalveluksessa, viikkomessussa, perhejumalanpalveluksissa, konfirmaatiojumalanpalveluksissa ja katumusjumalanpalveluksessa. Näissä jumalanpalveluksissa sanaosa muodostaa jäntevän ja toimivan kokonaisuuden. Se luo ja rakentaa ykseyttä ja yhtenäisyyttä paikallisseurakunnissa toteutettujen eri jumalanpalvelusten kesken.

Teemajumalanpalveluksessa sanaosa voidaan toteuttaa 'teeman käsittelyllä'. Jumalanpalvelusten kirjassa todetaan, että "teeman käsittelyn perusaineksia ovat teemaan liittyvien sisältöjen lisäksi

aina raamatunluku, yhteinen esirukous ja Isä meidän -rukous." (s. 66) Teeman käsittely on täten mahdollista toteuttaa monin eri tavoin. Teemajumalanpalveluksen viettäminen edellyttääkin jumalanpalveluksen toimittajilta paljon vaivannäköä ja kykyä jäsentää käsiteltävä aihe kristillisen uskon kokonaisuuteen. Piispainkokouksen mielestä on mietittävä tarkkaan, mitkä ovat tilanteita, jolloin teemajumalanpalveluksen viettäminen on luontevaa. Komitea ei perusteluissaan juurikaan pohdi tätä kysymystä. Lähinnä todetaan, että "tämän kaavan pohjalta voivat esimerkiksi seurakunnan eri toimintapiirit viettää omia jumalanpalveluksiaan." (s. 104)

Raamatun lukeminen

Käsikirjakomitean mietintö antaa mahdollisuuden entistä laajemmalle ja monipuolisemmalle Raamatun kirjoitusten käytölle jumalanpalveluksessa. Vanhan testamentin lukukappaleen säännöllinen käyttö rikastuttaa kirkkomme ja sen jäsenten elämää ja uskoa. Kolmen raamatun tekstin (VT, epistola ja evankeliumi) lukeminen sunnuntain pääjumalanpalveluksessa tekee mahdolliseksi toteuttaa sanaosa vaihtelevasti. Samalla Vanhan testamentin lukukappaleen lisääntyvä käyttö rikastuttaa saarnaa ja laajentaa sen aihepiirejä. Raamatun sanan, virsien ja vastausmusiikin keskinäinen sijoittelu edellyttää hyvää suunnittelua ja perehtymistä pyhäpäivän luonteeseen.

Uutena elementtinä mietinnössä esitellään halleluja-laulu, joka on tarkoitettu laulettavaksi ennen ja jälkeen evankeliumin lukemisen. Halleluja-laulu nostaa evankeliumin ympäristöstään jumalanpalveluksen keskukseen.

Saarnan paikka, luonne ja tehtävä

Mietinnössä saarna on sijoitettu välittömästi evankeliumin ja halleluja -laulun jälkeen. Tämä muutos on merkittävä: se ei ole vain rakennetta vaan myös sisältöä koskeva uudistus. Saarnan sijoittaminen välittömästi evankeliumin jälkeen merkitsee, että saarnan aloitus muodostuu erittäin haastavaksi. Evankeliumi on kuulijalla hyvin mielessä saarnan alkaessa. Näin Jumalan sana ja kuulijat käyvät heti vuoropuheluun keskenään. Evankeliumin ja saarnan sijoittaminen toistensa välittömään läheisyyteen tarjoaa entistä paremmat mahdollisuudet saarnan eri lajien monipuoliselle käytölle. Erityisesti meditatiiviselle ja narratiiviselle saarnalle uusi järjestys on eduksi.

Sen sijaan on tärkeää pohtia tilannetta silloin, kun saarnaaja käyttää saarnatekstinä muuta lukukappaletta kuin evankeliumia. Komitea ei ole antanut asiasta tarkkoja ohjeita. Olisikin toivottavaa, että viimeistään Jumalanpalveluksen oppaassa otettaisiin kantaa kysymykseen siitä, mikä on Raamatun lukukappaleiden luonteva keskinäinen järjestys silloin, kun saarnatekstinä on Vanhan testamentin lukukappale tai epistola.

Saarnan eri lajeja tulisi käyttää rikkaasti ja vaihtelevasti. Jumalanpalveluksen rakenteet, erityisesti sanaosa, tarjoavat tähän hyvät mahdollisuudet. Temaattinen, meditatiivinen, narratiivinen ja opillinen saarna antavat saarnaajalle ja kuulijoille mahdollisuuden uudistua ja tehdä löytöjä Raamatun sanan äärellä. Esikuvana saarnan lajien viljelyssä toimii Jeesuksen havainnollinen julistamisen tapa.

Mietinnön mukaan saarna päättyy yleensä uskontunnustukseen. Perusteluissa todetaan, että "... uskontunnustus on seurakunnan ylistävä vastaus sekä evankeliumiin että saarnaan." (s. 98) Saarnan päättyminen uskontunnustukseen merkitsee, että saarnaajan on hyvä entistä tietoisemmin etsiä saarnoissaan ylistyksen ja tunnustuksen sävyjä.

Esirukouksen monipuolinen ja yhteisöllinen toteuttaminen

Esirukous on sijoitettu messussa välittömästi uskontunnustuksen jälkeen. Messun sanaosalla on tässä tapauksessa vaarana muuttua kielellisesti ja sisällöllisesti raskaaksi, tiiviiksi ja informatiiviseksi. Tältä vältyttäisiin, jos uskontunnustuksen jälkeen olisi mahdollista viettää hiljainen hetki, jonka jälkeen esirukous johdettaisiin eri paikasta kuin saarna. Tällöin esirukouksen johtaisi joku muu kuin saarnaaja. Mietinnön mukaan uskontunnustuksen ja esirukouksen väliin on mahdollista sijoittaa virsi tai muuta musiikkia. Perusteluissa todetaan, että uskontunnustusta seuraava virsi "liittyy saarnan sisältöön tai ilmentää seurakunnan kiitosta evankeliumin sanasta." (s. 98)

Komitea esittelee neljä joka-aikaista esirukousta sekä yhden rukouksen adventtiajalle, jouluajalle, paastonajalle, erityistilanteisiin, viikkomessuun sekä varhaisnuorten ja nuorten jumalanpalvelukseen. Lisäksi Jumalanpalvelusten kirjaan on sisällytetty esirukoustyyppinen Herra, armahda -rukous sekä Trishagion ja Litanian sävelmineen. Vaikka valmiita rukouksia on useita, on luonnollista ja toivottavaa, että paikallisseurakunnat itse rohkaistuisivat valmistamaan esirukouksia. Esirukoukset eivät ole ajattomia ja paikattomia. Ne ovat jumalanpalveluksen aineistoa, joka on ehkä herkintä kulumiselle ja ajan vaihteluille. Tietty psykologisoiva ja aikamme sielunhoidollisia virtauksia heijasteleva lähestymistapa ei ole osoittautunut kovin kestäväksi. Se on kuitenkin ominaista joillekin rukouksille tai niiden osille (esim. s. 269 "Me tulemme luoksesi, Jumala, kuin lapset äidin ja isän luo. Tulemme ilojemme ja taakkojemme kanssa. Tulemme tuskaisina ja nääntyneinä."; s. 269 "Rukoilemme niiden puolesta, jotka jauhautuvat rikki työssä ja kiireessä."; s. 274 "Herra, olen rauhaton ja levoton. Olen rikki ja hajalla. Sisintäni kalvaa itkemätön itku ja tukahdutettu viha."). Samalla on todettava, että Jumalanpalvelusten kirjan esirukouksissa on yleensä taitavasti yhdistetty yksilön ja yhteisön näkökulmia. Rukoukset ovat syvällisiä, koskettavia ja kontekstuaalisia. Rukousten ajallinen

näkökulma on mittava: ne kantavat kirkkomme pitkää perinnettä ja avaavat ikkunoita iankaikkisuuteen. Samalla ne elävät luontevasti ja joustavasti aikamme ihmisen elämäntilanteiden ja kysymysten keskellä.

Käsikirjakomitea rohkaisee seurakuntia valmistamaan esirukouksia paikallisesti. Rukousaiheita tulisi kerätä seurakuntalaisilta. Paikallisseurakunnasta nousevien rukousaiheiden ohella tulisi huomioida kansalliset ja kansainväliset tapahtumat ja asiat. Hyväksi osoittautunut käytäntö on mainita kastettujen, avioliittoon aikovien ja poisnukkuneiden nimet ennen esirukousta ja liittää heidät rukoukseen. Ehdotus kynttilöiden sytyttämisestä tässä yhteydessä on hyvä.

Jumalanpalvelusten kirjaan on sisällytetty valikoima esirukousaiheita. Ne on tarkoitettu "virikkeeksi seurakunnassa laadittavalle esirukoukselle" (Jumalanpalvelusten kirja, s. 291). Esirukousaiheita on mahdollista yhdistellä vapaasti erilaisiksi kokonaisuuksiksi. Tämä on hyvä ratkaisu, joka tukee esirukousten joustavaa valmistamista.

Esirukousten valikoiman keskeisiä aiheita ovat kirkko ja seurakunta, koti ja perhe, isänmaa ja maailma, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, luonto, työ ja kulttuuri, kärsimys sekä lähetystyö ja kansainvälinen diakonia. Kristittyjen ykseys saa hyvin vähän sijaa rukousaiheiden joukossa. Se on kuitenkin uuden vuosituhannen alkaessa kirkkojen tulevaisuuden keskeisimpiä kysymyksiä. Esirukous muiden kirkkojen puolesta on esillä liian vähän ja siihen liittyvät esirukousaiheet on syytä lisätä Jumalanpalvelusten kirjan esirukousaiheiden osastoon.

Rukousaiheiden käsittely on toisinaan kapea-alaista ja yksipuolista. Ei esimerkiksi riitä, että muistamme missiosta puhuttaessa niitä, jotka ovat lähteneet keskuudestamme tekemään lähetystyötä. Rukouksemme tarvitsevat myös eri puolilla maailmaa elävät paikalliset kristityt, jotka tekevät arvokasta työtä paikall-

lisen kirkkonsa hyväksi.

Perusteluissa todetaan, että "esirukous kokoaa maailman kaikkien ihmisten hädän." (s. 98) On tärkeää, että osoitamme rukouselämässämme vieraanvaraisuutta erityisesti niille, jotka eivät ole oman yhteisömme ja kansamme jäseniä. Tarvitaan myös kodinomaista rukouselämää, jossa lähimmäiset lähellä ja kaukana ovat yhtä perhettä.

Komitea ei ole perusteluissa juurikaan kiinnittänyt huomiota pyhäpäivän teemoista nouseviin esirukousaiheisiin. Pyhäpäivän kirkkovuoden mukaiset aiheet olisi kuitenkin otettava huomioon esirukouksien valmistamisessa. Esimerkiksi 4. sunnuntaina helluntaista, jolloin puhutaan kadonneen lampaan, tuhlaajapojan ja syntisten osasta, on luontevaa liittää rukoukseen kodin, kodittomuuden ja matkalla olemisen aiheita. Tietyille kirkkovuoden ajoille komitean valmistamat rukoukset (adventtiaika, jouluaika, paastonaika) ovat hyviä esimerkkejä tällaisesta käytännöstä.

Komitean esittämät esirukoukset ja esirukousaiheet ovat enim-mäkseen onnistuneita ja niissä pidetään yllä toivon ja kasvun mahdollisuutta. Tätä näkökulmaa tulisi kuitenkin vielä enemmän painottaa joissakin rukouksissa (esim. s. 270 "... rukoilemme ... avioparien puolesta, jotka eivät enää jaksa elää yhdessä,..."; "... nuorten kärsimyksen, kun he etsivät paikkaansa yhteiskunnassa, mutta eivät sitä löydä, ..."). Lapsia, vanhuksia, pakolaisia ja muita ihmisryhmiä koskevia yleistyksiä olisi syytä välttää (esim. s. 273 "... vanhusten kärsimyksen, kun he eivät saa osakseen kunnioitusta eikä heistä välitetä, vaan he jäävät yksin ...").

Perusteluissa komitea suosittelee, että seurakunnissa käytettäisiin vaihtelevasti sellaisia esirukouksen toteuttamisen tapoja, joissa rukousta jaksotetaan laululla tai rukouslauseella. Yhteinen esirukous voidaan siirtää jumalanpalveluksen johdanto-osaan Herra, armahda -laulun yhteyteen. Nämä esitykset tukevat

ajatusta esirukousten monipuolisesta, vaihtelevasta ja yhteisöllisestä toteuttamisesta.

Komitea esittää, että seurakunnan toiminnasta, mikäli siihen on tarve, ilmoitettaisiin joko ennen esirukouksen alkua tai siunauksen jälkeen ennen lähettämissanoja. Jumalanpalvelukseen ei ole kuitenkaan syytä tuoda ilmoitusluonteisia asioita, joista tiedotetaan yleensä paikallisissa sanomalehdissä ja seurakunnan tiedotteissa.

Esirukoukset on sijoitettu Jumalanpalvelusten kirjassa omaan osastoonsa. Tämä sijoittelu on eduksi kirjan käytölle jumalanpalveluksissa. Laaja rukousaineisto voisi tulla käyttöön seurakuntien muussakin rukouselämässä. Tätä edistäisi aineiston liittäminen Kirkkokäsikirjan IV osaan, rukouskirjaan.

3.3. Ehtoollisosa

Vuorolaulu ja ehtoollisrukouksen johdanto-osa (prefaatio)

Käsikirjakomitea on vuorolaulun ja prefaation tekstejä muokattaessaan asettanut etusijalle kielelliset näkökohdat ja luopunut osittain niiden lännen kirkossa vakiintuneista sisällöistä ja sanamuodoista. Vuorolaulun loppu (...*Hänen yksin on kunnia ja kiitos*) on täysin erilainen perinteiseen sisältöön verrattuna ja prefaatorukouksen alkuosa (*Herra, meidän Jumalamme, sinä olet arvollinen saamaan ylistyksen, kunnian ja vallan*) on jätetty kokonaan pois. Ruotsin kirkon messu-uudistuksessa on päädytty samankaltaiseen ratkaisuun. Toisaalta muut läntiset kirkot näyttävät pitävän tarkemmin kiinni alkuperäisistä tekstien sisällöistä (myös protestanttiset kirkot, esim. Saksan Erneuerte Agende). Kirkkojen yhteyspyrkimysten takia saattaisi olla perusteltua noudattaa tarkemmin ehtoollisvuorolaulun ja prefaation alkuosan perinteisiä sisältöjä.

Asetussanat sisältävä rukous ja sen rakenne

Käsikirjakomitea ehdottaa viittä asetussanat sisältävää ehtoollisrukousta (eukaristista rukousta). Pelkkien asetussanojen lukeminen ei olisi enää mahdollista, vaan niitä edeltää pelastushistorian tapahtumien muistelu (anamneesi) ja niitä seuraa Pyhän Hengen läsnäolon anominen (epikleesi). Ratkaisu on perusteltu, koska se rikastuttaa rukousta teologisesti ja palauttaa vanhastaan ehtoollisrukoukseen kuuluneet oleelliset osat. Tästä laajenuksesta huolimatta asetussanojen asema ei ole heikentynyt käsikirjakomitean ehdottamissa vaihtoehtoissa.

Rukousten rakenteen osalta komitea on liittynyt läntiseen perinteeseen, mikä on perusteltua. Eri rukousten rakenteet kuitenkin vaihtelevat, sillä rukousten perinteiset osat ovat eri paikoissa ja joistakin rukouksista tietyt osat on jätetty pois. Komitean tavoin piispainkokouksenkaan mielestä ei ole välttämättömänä, että kaikki ehdotukset sisältäisivät ehtoollisrukouksen koko rikkauuden, siis kaikki rukouksen perinteisesti sisältämät osat. Messun perusrakennetta varten tulisikin laatia yksi kielellisesti vielä tiiviimpi ja lyhyempi ehtoollisrukous.

Mietinnössään komitea tarkastelee ehtoollisen asetussanojen yhteydessä luettavan Pyhän Hengen avuksihuutorukouksen (epikleesin) luonnetta. Kysymys ns. elementtiepikleesistä eli rukouksen kohdistumisesta nimenomaan ehtoollisleipään ja -viiniin on luterilaisen ehtoolliskäsityksen kannalta vaikea etenkin silloin kun Pyhän Hengen rukoilemisen ymmärretään muuttavan leivän ja viinin Kristuksen ruumiiksi ja vereksi. Elementtiepikleesi voidaan kuitenkin ottaa käyttöön, mutta ei konsekroivassa eli ehtoollisaineita Kristuksen ruumiiksi ja vereksi muuttavassa muodossa. Komitean kolmanteen rukousvaihtoehtoon sisältyvä elementtiepikleesi on luterilaisen ehtoollisteologian mukainen (Lähetä Henkesi ja siunaa nämä lahjat, leipä ja viini, joiden kautta tulemme osallisiksi Kristuksen ruumiista ja verestä). Tällaisessa ehtoollisrukouksessa hyödynnetään yhteistä

varhaisen kristikunnan perintöä, joka on tullut tunnetuksi eku-meenisen vuorovaikutuksen myötä.

Prefaation ja Pyhä-hymnin jälkeen olevalle asetussanat sisältävälle rukouksella on läntisessä perinteessä vakiintunut seuraava rakenne:

1. Rukousjakson aloittava kiitosrukous (Post-sanctus)

Post-sanctuksen perinteisesti sisältämät kolme teemaa ovat luominen, vanha liitto sekä uusi liitto Kristuksessa. A) Seurakunta ylistää Jumalaa siitä, että hän on luonut meidät ja kaiken olevan. B) Vaikka ihminen lankesi, Jumala ei jättänyt häntä, vaan etsi häntä ja lupasi pelastuksen ajan koittavan (VT:n profeetat). C) Pelastuksen aika koitti, kun Jumala lähetti Kristuksen, joka asetti uuden liiton aterian. Komitean ehdottaman neljännen rukousvaihtoehdon post-sanctus on varsin hyvä. Muutkin toimivat kohtuullisen hyvin. Tosin I, II ja IV versioissa ei viitata ehtoollisen asettamiseen. Viidennessä ei puhuta luomisesta.

2. Rukous Pyhän Hengen lähettämisestä (I epikleeesi)

Kolmannessa rukousvaihtoehdossa pyydetään, että Jumala lähettäisi Henkensä ja siunaisi ehtoollisleivän ja -viinin, joiden kautta ehtoollisvieras tulee osallisiksi Kristuksen ruumiista ja verestä (elementtiepikleeesi). Tämän muotoisena tämäkin rukous on kirkkomme opin ja tunnustuksen mukainen.

3. Asetussanat

Asetussanat sisältyvät kaikkiin komitean ehdottamiin rukousvaihtoehtoihin.

*4. Kristuksen sovitustyön muistaminen
(Kristus-anamnees)i*

Asetussanojen jälkeisessä rukouksen osassa muistellaan, mitä Kristus teki kiirastorstain jälkeen meidän hyväksemme:

hän kärsi, kuoli, nousi kuolleista ja astui ylös taivaisiin, josta hän kerran saapuu kirkkaudessa. Neljännessä komitean rukousvaihtoehdosta tämä rukous puuttuu. Viidennessä vaihtoehdossa se on niin ohut, että se vaatii teologista päättelyä.

5. *Seurakunnan vastaussäkeet (akklamaatio)*

Seurakunnan yhteen ääneen lausuttavien vastaussäkeiden vapaaehtoiseen käyttöön on syytä kannustaa, sillä se on käytännössä seurakunnan ainoa tapa osallistua rukoukseen. Kuitenkin seurakunnan vastaussäkeet ovat suluissa vain ensimmäisessä rukousvaihtoehdossa. Mikäli oletetaan, että vastaussäkeet vakiintuvat seurakunnissa käyttöön, olisi niille perusteltua osoittaa paikka jokaisessa rukousvaihtoehdossa. Vastaussäkeiden käyttöä on vaikea omaksua, jos niitä käytetään satunnaisesti vain yhdessä rukousvaihtoehdossa.

6. *Rukous Pyhän Hengen yhteydestä (II epikleesi)*

Toisen epikleesin sisältämät kaksi teemaa ovat rukous ehtoollisen arvollisen nauttimisen puolesta sekä anomus, että Henki yhdistäisi ehtoollisen kautta kirkon jäsenet yhteiseen uskoon ja keskinäiseen rakkauteen (kommuunioepikleesi). Komitean ehdottamassa kolmannessa rukousvaihtoehdossa arvollisen nauttimisen teema on ilmaistu ohuesti, neljännessä ja viidennessä vaihtoehdossa pyynnön sisältö on epämääräinen.

7. *Ylistys (doksologia)*

Rukouksen päättävä loppudoksologia on kaikissa komitean rukousvaihtoehdoissa ehdotuksissa, mutta sen sanamuodot ovat erilaisia. Seurakunnan kannalta olisi parempi, jos loppudoksologia olisi sanamuodoltaan aina sama, koska seurakunta vastaa siihen ja samalla koko ehtoollisrukoukseen aamenella.

4. Evankeliumikirjan uudistaminen

4.1. Kirkkovuosi

Kirkkovuosi jäsentää seurakunnan jumalanpalveluselämää. Se auttaa kristittyjä palauttamaan mieliin Jumalan pelastusteot, jottei mikään niistä unohtuisi. Mietinnössä ilmaistu kirkkovuoden sisältö on rikas. Kunkin pyhäpäivän tekstit, rukoukset, virret, musiikki, liturginen väri, kukat ja kynttilät liittyvät sanomaan.

Erityisen tärkeä ja uudelleen löydetty aarre on kirkkovuoden pääsiäiseskeisyys. Komitea liittyy kirkolliskokouksen kantaan, jonka mukaan "pääsiäisen keskeisyys ei ole vain kirkkovuoden rakenteessa ilmenevä asia, vaan sen tulee olla esillä jokaisessa jumalanpalveluksessa". (Perustelut, s. 124) Toinen tärkeä perusteluissa esitelty näkökohta liittyy adventin luonteeseen paastonaikana. Tämä voi rohkaista kirkon jäseniä ja seurakuntien työntekijöitä etsimään jumalanpalveluselämässä tilaa adventin paastolle.

Käsikirjakomitea ehdottaa kolminaisuudenpäivän jälkeisten sunnuntain nimeämistä helluntain mukaan (x sunnuntai helluntaista) liittyen näin muiden kirkkojen viimeaikaisiin ratkaisuihin. Kirkkovuoden etenemisessä on nähtävissä myös Jumalan luomis- ja pelastustyön täytyminen, joka pääsiäisajan jälkeen jatkuu kirkon elämässä. Kirkkovuoden rakenne liittyy näin kolmiyhteisen Jumalan toimintaan maailmassa: luomiseen, lunastukseen ja pyhitykseen. Tästä näkökulmasta helluntai kuvaa kolminaisuuden päivää paremmin kirkkovuoden loppuosan kasvun ja pyhityksen aikaa. Helluntain jälkeinen aika on muuhun kirkkovuoteen verrattuna varsin pitkä ja siksi olisi syytä etsiä ratkaisuja sen profiloimiseksi.

Komitea esittelee joitakin uusia pyhäpäiviä. Rukouspäivä uudistuksessa uskonpuhdistuksen päivä jäi pois. Tuolloin piispainkokous edellytti, että uskonpuhdistuksen päivän asema ote-

taan huomioon kirkkokäsikirjauudistuksessa. Nyt uskonpuhdistuksen muistopäivälle on osoitettu paikka kirkkovuodessa. Päivän vietolla tulisi olla luterilaisista juurista nouseva kristittyjen ykseyteen tähtäävä näkökulma. Seurakunnan jumalanpalveluselämää rikastuttaa myös lapsen sunnuntai, jonka seurakunnat voivat sijoittaa toimintansa kannalta parhaalle syyslokakuun sunnuntaille. Erityispyhien alle jäävien pyhien asema ja merkitys sunnuntain ja viikon rukouselämälle vaatii lisäselvitystä ja ohjeita.

Muutamille pyhäpäiville on annettu uusi sisältö, esimerkiksi 4. adventtisunnuntai, jonka aihe on Marian odotus. Useamman helluntain jälkeisen sunnuntain sisältö on uusi. Esimerkiksi 11. sunnuntaina helluntaista ovat esillä ekologiset kysymykset ja 21. sunnuntaina helluntaista avioliiton kysymykset. Viimeksi mainittu teema on tärkeä, mutta sen vietto ei saa muodostua diskriminoivaksi esimerkiksi yksin eläviä kohtaan. Evankeliumikirjan teemapyhien aiheet on kuitenkin valittu onnistuneesti ja ne rikastuttavat kirkkovuotta. Jumalanpalveluksen oppaassa tai muussa aineistossa voidaan myöhemmin antaa virikkeitä niiden viettämiseen.

4.2. Kirkolliset muistopäivät

Kirkolliset muistopäivät on löydetty kirkossamme uudelleen. Tässä suhteessa komitea on seurannut monien luterilaisten kirkkojen esimerkkiä. Kirkollisten muistopäivien aineistoa voidaan pitää onnistuneena ja maltillisena: se nostaa esiin apostolit, evankelistat, Raamatun keskeisiä henkilöitä ja Kristuksen todistajia. Komitea on osoittanut tekstejä ja rukouksia myös joillekin kirkon olemuksen ja tehtävän kannalta keskeisille teemoille. Muistopäiväaineistoa voidaan soveltaa joustavasti seurakuntien tarpeiden ja resurssien mukaan. Erityisesti kirkon ja seurakunnan juhlat (seurakunnan perustamisen vuosipäivä ja kirkon vihkimisen vuosipäivä) voivat rikastuttaa paikallista

jumalanpalveluselämää.

4.3. Pyhäpäivien kuvaukset

Käsikirjakomitea ehdottaa pyhäpäivien aiheotsikoista luopumista ja niiden korvaamista lyhyellä pyhäpäivän kuvauksella. Ratkaisua komitea perustelee sillä, että aiheotsikot ovat usein johdattaneet saarnaajan unohtamaan vuosikerran mukaisen saarnatekstin ja siitä nousevan aiheen.

Vaikkei ole helppoa luoda aiheotsikoita, jotka kykenisivät kuvaamaan eri vuosikertojen tekstisarjoja, piispainkokouksen mielestä pyhäpäivien aiheotsikot tulisi säilyttää Evankeliumikirjassa, sillä ne auttavat kuitenkin jumalanpalveluksen vastuuhenkilöitä hahmottamaan pyhän erityisluonteen. Pyhäpäivien kuvaukset antavat niiden lisäksi virikkeitä johdantosanojen, saarnan ja yhteisen esirukouksen valmistamiseen.

4.4. Vuosikerrat

Käsikirjakomitea toteaa, ettei ole syytä eikä edellytyksiä asettaa ensimmäistä tekstivuosikertaa erityisasemaan. Ei ole enää olemassa yhtenäistä käytäntöä läntisessä kristikunnassa. Luterilainen perinne rohkaisee mahdollisimman laaja-alaiseen Raamatun käyttöön jumalanpalveluksessa. Komitea ei kuitenkaan ole ollut täysin johdonmukainen valitun linjan suhteen, sillä se toteaa, että "pyhäpäivien kuvausten lähtökohtana on usein ollut 1. vuosikerran evankeliumi ..." (Perustelut, s. 132)

Myönteisenä ratkaisuna on pidettävä myös sitä, että tiettyyn pyhäpäivään keskeisesti kuuluva raamatunteksti luetaan aina ja se on siten lukukappaleena jokaisessa sen pyhäpäivän vuosikerrassa. Tällaisena pyhäpäivänä jouduttaisiin muutoin jättämään jokin lukukappale katveeseen tai lukemaan neljä raamatuntekstiä.

Komitean ehdottamien kaikkien vuosikertojen yhteiseksi tekstiksi ottamista voitaisiin harkita myös seuraavien osalta: 1 Kor. 13 laskiaissunnuntaina, Fil. 2:5-11 palmusunnuntaina, Ap.t. 1:1-11 helatorstaina, Matt. 25:1-13 valvomisen sunnuntaina ja Matt. 25: 31-46 tuomiosunnuntaina.

Merkittävä myönteinen uudistus on Vanhan testamentin tekstien laajentunut ja entistä monipuolisempi käyttö. Vuoden 1958 evankeliumikirjassa on jokaiselle pyhälle psalmiteksti ja kaksi VT:n tekstiä, joista toinen on yleensä profeettateksti ja toinen VT:n kertovasta aineksesta. Näitä tekstejä on kirkossamme käytetty kuitenkin hyvin vähän. Käsikirjakomitean mietintö lisää psalmitekstien käyttöä jumalanpalveluksessa. VT:n tekstit on järjestetty vuosikertojen mukaisesti, jolloin ne voidaan lukea periaatteessa joka jumalanpalveluksessa. Näin koko Raamattu puhuttelee jumalanpalvelukseen osallistuvaa entistä laajemmin ja monipuolisemmin. Raamatun ja uskon koko täyteys on esillä jokaisessa jumalanpalveluksessa.

4.5. Raamatun lukukappaleiden valintojen periaatteita

Käsikirjakomitea käyttää joidenkin pitkien tekstien yhteydessä sulkeita ilmaistakseen, mitkä jakeet on mahdollista jättää lukematta. Piispainkokouksen mielestä sulkeiden käyttö ei oleellisesti lyhennä jumalanpalveluksen kestoja. Sen sijaan se mahdollistaa, että tekstin keskeinen sisältö nousee kirkaammin esiin. Sulkeiden käyttö voi joissakin tapauksissa aiheuttaa lukijalle epävarmuutta. Koska sulkeisiin merkityt osat muodostavat lyhyehköjä, vain muutaman jakeen mittaisia tekstijaksoja, sulkeet eivät liene välttämättömiä.

Jotkut komitean tekstivalinnoista herättävät kysymyksiä. Esimerkiksi Markuksen kuvaus Jeesuksen kärsimyshistoriasta on vanhin. Tästä huolimatta näitä tekstejä ei käytetä evankeliumikirjassa lainkaan. Vaikka Markuksen evankeliumi onkin muita

evankeliumeja selvästi lyhyempi, olisi suotavaa, että tämä evankelista saisi suuremman sijan lukukappaleiden valinnassa.

Vanhan testamentin lukukappaleiden valinnassa on Uuden testamentin esikuvan mukaisesti painottunut profeettakirjojen osuus. Jesajan kirjan tekstejä luetaan jumalanpalveluksissa yhtä paljon kuin suosituimpia evankeliumeja. Erityisesti ns. deuterojesajan tekstien määrä on huomattava: 1. Jesaja (Jes. 1-39) - 23 tekstiä; 2. Jesaja (Jes. 40-55) - 32 tekstiä; 3. Jesaja (Jes. 56-66) - 17 tekstiä. Kun vertaillaan VT:n tekstivalintoja keskenään, erot muodostuvat vieläkin suuremmiksi. Jos käytetään yksinkertaista VT:n kirjojen jakoa lakiin (1-5 Moos.), profeettoihin (Jesaja, Jeremia, Hesekiel, Daniel ja 12 pientä profeetta) sekä kirjoituksiin (lopun VT:n kirjoista), voidaan selvästi havaita profeettakirjojen suuri osuus:

1. laki 48
2. Oprofeetat 139
3. kirjoitukset 53

(Psalmit tekstejä jumalanpalveluksissa käytetään runsaasti, joskaan ei lukukappaleina.)

Mikäli VT:n narratiivista eli kertovaa aineistoa halutaan saada lisää lukukappaleiksi, olisi tarkoituksenmukaisinta vähentää profeettatekstien osuutta. Täten lukuisat kertomukset hurskaiden ihmisten kokemuksista ja kamppailusta sekä ihmisen kysymyksistä ja Jumalan kohtaamisesta saisivat enemmän sijaa jumalanpalveluksessa. Profeettatekstien ymmärtäminen edellyttää suhteellisen vaativan historiallisen kontekstin tuntemista. Esimerkiksi Jesajan tekstit jäävät helposti pelkiksi lukukappaleiksi. Vanhan testamentin kertomukset ovat usein helpommin omaksuttavia kuin profeettatekstit ja koskettavat syvältä ihmisyttä. Niissä on aineksia, joista on mahdollista rakentaa kuulijoi- ta koskettava saarna, ja siksi on tärkeää antaa jumalanpalveluksessa tilaa VT:n kertovalle ainekselle. Näiden tekstien pituus ei ole perusteltu syy jättää ne käyttämättä. Myös typologisen tulkinnan kannalta keskeiset Vanhan testamentin tekstit on syytä

ottaa riittävän laajasti Evankeliumikirjan lukukappaleiksi.

Vanhan testamentin tekstien valinnassa on etsitty kristillisen uskon kannalta mielekkäitä ja merkityksellisiä tekstejä. Monet VT:n kokonaisuuteen kuuluvat keskeiset kohdat (esim. rituaaliseen puhtauteen liittyvät määräykset) ovat kristillisen uskon näkökulmasta menettäneet merkityksensä eikä niillä siksi ole sijaa lukukappaleiden joukossa. VT:n tekstien tasapuolinen käyttö ei siksi olekaan ensisijainen tavoite, koska kristillisen kirkon syntyajoista alkaen on VT:n tekstejä valittu ja käytetty kirkon sisäisestä itseymmärryksestä lähtien.

4.6. Pääsiäinen

Pääsiäisyön messu muodostaa onnistuneen kokonaisuuden, jossa jumalanpalveluksen muisteluluonne (anamneesi) nousee hyvin esiin. Lukukappaleet käsittelevät monipuolisesti Jumalan toimintaa pelastushistorian eri vaiheissa. Tekstit käsittelevät paitsi Jeesuksen ylösnousemusta, myös luomista, vedenpaisumusta ja kristityn elämää kuoleman jälkeen. Aikahistoriallinen perspektiivi (tekstit luomisesta iankaikkiseen elämään) on valtaisa. Messussa nousee väkevästi esiin "persoonallinen pelastushistoria". Pääsiäisyönä ei muisteta ainoastaan Jumalan pelastustekoja vaan myös kristityn omaa kastetta. Seurakunnat voisivat luoda uutta pääsiäisyön perinnettä vierailemalla messun yhteydessä hautausmaalla, mikäli hautausmaa sijaitsee kirkon välittömässä läheisyydessä.

Hiljaisen viikon vieton lisäksi komitea tahtoo elvyttää pääsiäisviikon viettämistä, joka on vanha perinne. Pääsiäisviikon sisältö onkin rikas: jokaiselle päivälle on raamatuntekstit ja niiksi on valittu erinomaisia Apostolien tekojen saarnoja. Seurakuntia olisikin rohkaistava viettämään pääsiäisviikolla jumalanpalveluksia päivittäin.

4.7. Päivän rukoukset

Päivän rukoukset (ent. kollehtarukoukset) ovat jumalanpalveluksen osia, joita on eniten uudistettu. Tätä on myös voimakkaasti toivottu. Piispainkokous totesi välimietinnöstä antamassaan lausunnossa, että samalle päivälle voitaisiin osoittaa kaksi tai useampia kollehtoja, jolloin ne voitaisiin laatia erityyliksi ja erisävyisiksi. Toivomus on otettu huomioon. Kunkin pyhäpäivän ensimmäinen rukous on lähellä perinteistä, nykyistä kollehtaa. Tältä osin tosin suomenkielinen ja ruotsinkielinen ehdotus poikkeavat toisistaan, sillä ruotsinkielisen ehdotuksen päivän rukouksia on muokattu enemmän ja perinteiset kollehdat ovat tuskin tunnistettavissa. Ruotsinkieliseen aineistoon olisi syytä palauttaa myös perinteisten kollehtojen pohjalta tehtyjä päivän rukouksia.

Suomenkielisiä päivänrukouksia komitea on muokannut varovasti. Viimeisenä vaihtoehtona oleva päivän rukous on yleensä modernein ja sisältää epätavallisia ilmauksia ja kuvia. Vaihtoehdot antavat liturgille mahdollisuuden ottaa huomioon kulloisenkin tilanteen vaatimukset. Ratkaisu on hyvä ja antaa tilaa paikallisille toteutuksille. Uudet päivän rukoukset ovat rakenteeltaan vaihtelevampia kuin perinteiset kollehdat, mutta suurin osa noudattaa perusrakennetta puhuttelu - anamneesi - pyyntö - päätös. Joskus anamneesi tuntuu vievän melko suuren osan rukouksesta ja siksi sitä tulisi tiivistää (ks. 2. paastonajan sunn./2). Päivän rukouksissa on nykyistä runsaammin kiitollisuuden sävyjä. Iahduttavaa on myös, että rukouksissa on annettu tilaa aikamme ihmisen elämäntunnoille.

Osa rukouksista on epäselvällä tavalla meditatiivisia, hiljaiseen mietiskelyyn ohjaavia (ks. tuhkakeskiviikko/3): "Jumala, me kuljemme syvälle varjoon ja tihentyvään pimeyteen...". Onko ilmaisu riittävän selkeä? Ymmärtääkö kuulija, että varjo on kuoleman symboli? Entä kulkeminen "tihentyvään pimeyteen" tuhkakeskiviikkona, kevään alkaessa? On hyvä pohtia tällaisten

subjektiivisten, hyvin kuvallisten rukousten soveltuvuutta perinteiseen jumalanpalvelukseen erityisesti kirkkovuoden taitekohdissa.

Päivän rukousten kieliasu on lähellä puhekieltä; sanasto on nykykielen mukaista, vaikkakin perinteistä uskonnollisen kielen terminologiaa on säilytetty. Uskonnollisen kielen fraaseja on vältetty, mutta uusia fraaseja on myös muodostunut (ks. tuhka-kesk./4 "tavarataivas"). Joidenkin rukousten äärellä nousee kysymys, pyydämmekö me Jumalaa tekemään sen, mitä meidän itse pitäisi tehdä Jumalan voimaa pyytäen (ks. esim. jouluyö/2). Jotkut moderneja, epätavallisia ilmaisuja ja kuvia sisältävät rukoukset vaikuttavat aikasidonnaisilta. Olisiko niiden oikea paikka erillisessä rukouskirjassa, johon komiteakin on viitannut?

Päivän rukoukset osoittavat, miten tarpeellista on jumalanpalveluksen kielen uudistaminen. Kielellinen uudistaminen on aina yhteydessä uudistuksen kokonaisuuteen. Muodon ja sisällön välinen yhteys on tärkeä. Sisällöllinen uudistus ratkaisee sen, millä tavalla ja tyyllilajilla sanoma ilmaistaan missäkin tilanteessa mahdollisimman ymmärrettävästi ja tarkoituksenmukaisesti. Kollehdat ovat muuttuneet varsin onnistuneesti päivän rukouksiksi.

4.8. Perhejumalanpalvelusten raamatuntekstit ja rukoukset

Käsikirjakomitea on valinnut perhejumalanpalveluksiin tekstejä, joilla on selkeä kerronnallinen luonne. Periaate on oikea, koska kerronnallinen aines yhdistää eri-ikäisiä kuulijoita. Sen avulla on mahdollista käydä läpi koko pelastushistoria. Monet perhejumalanpalvelusten lukukappaleiksi ehdotetut tekstit sisältävät kuitenkin lapsille hankalasti avautuvia käsitteitä tai symboliikkaa (esim. Joh. 1:29-37; Jes. 60:1-6; Luuk. 7:36-48).

Käsikirjakomitean mietinnön perusteluissa todetaan, että "koti- ja perhejumalanpalvelus on kirkon jumalanpalveluselämän varhaisin malli". (Perustelut, s. 104) On tärkeää, että jokainen jumalanpalvelus on avoin perheille. Siitä huolimatta kirkossamme on tarve erityiselle perhejumalanpalvelukselle, jonka sisällössä, rakenteessa, kielessä ja musiikissa pyritään vastaamaan lapsiperheiden elämäntilanteeseen ja kysymyksiin.

5. Käsikirjan rakenne

Käsikirjakomitea on jakanut tuottamansa materiaalin neljään osaan: perusteet, jumalanpalvelusten kirja, evankeliumikirja ja virikeaineisto. Piispainkokous kiinnittää huomiota jumalanpalvelusten kirjan ja evankeliumikirjan sisältämään suureen aineistomäärään ja ehdottaa näiden jakamista varsinaiseen osaan ja lisäosaan. Varsinaisen käsikirjaosan muodostaisivat ehdotettua tiiviimmässä muodossa jumalanpalvelusten kirja ja evankeliumikirja. Jumalanpalvelusten kirja sisältäisi messun kaavan sisäisine variaatioineen ja evankeliumikirja kirkkovuoden mukaisen tekstiaineiston. Perhejumalanpalvelusaineiston sijoittamista kirkkovuoden mukaiseen kohtaan voisi samalla harkita.

Ehdotettu muutos merkitsisi sitä, että muistopäiväkalenteri jäisi evankeliumikirjasta pois erikseen julkaistavaksi. Vastaavasti jumalanpalvelusten kirjasta erilleen sijoitettaisiin muut messusta johdetut kaavat ja hetkipalvelusten kaavat. Konfirmaatiokaavojen jatkotyöskentelyn luonnollinen paikka on toimitusten kirjan uudistaminen.

Aineiston vähetessä varsinainen Jumalanpalvelusten kirja ja Evankeliumikirja voitaisiin sitoa samaan niteeseen, jolloin sen käyttö olisi helpompaa. Typografiseen ulkoasuun olisi myös kiinnitettävä huomiota. Pienempi kirjasinkoko ja tiiviimpi taitto ei vähentäisi luettavuutta, mutta tekisi kirjasta kevyemmän. Tiettyjen tekstien sivujakoon on kiinnitettävä huomiota, ettei

sivunvaihto satu hankaliin kohtiin (esim. asetussanojen sävelmä).

Tässä yhteydessä piispainkokous toteaa, että uusi kirkkokäsikirja edellyttää rinnalleen jumalanpalveluksen oppaan. Sen tulisi olla laaja-alainen jumalanpalveluselämän kehittämisen kirja, ei vain käsikirjan käyttöohje. Uusi jumalanpalveluksen opas olisi saatava valmiiksi siihen mennessä, kun uusi Jumalanpalvelusten kirja ja Evankeliumikirja otetaan virallisesti kirkossamme käyttöön. Piispainkokous onkin osoittanut Kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskukselle (KJMK) pyynnön ryhtyä valmistelemaan uutta jumalanpalveluksen opasta.

6. Handbokskommitténs förslag till svenskspråkiga gudstjänstbok och evangeliebok

Eftersom den svenskspråkiga handboken strukturellt och materiellt följer den finskspråkiga handboken begränsar sig biskopsmötet här enbart till sådant som är specifikt för det svenska materialet.

Allmänt

Biskopsmötet (Bm) konstaterar att **tidtabellen** för ibruktagandet av det nya materialet inte nödvändigtvis sammanfaller med den nya översättningen av Gamla testamentet till svenska. Bm anser därför att det svenska materialet i övrigt kan godkännas tillsammans med det finska materialet, men att tryckningen och ibruktagandet av det svenska materialet sker först efter det att såväl GT som Fader Vår och Credo har fått sina nya översättningar.

Gudstjänstboken

Bm anser att **alternativen** i det svenskspråkiga förslaget är för många. Bm anser att åtminstone nuvarande mässor 3a och 5 kan överföras från gudstjänstboken till tilläggs materialet.

I fråga om **Mässa 1** anser Bm att de små förändringarna i Kyrie 1b, Gloria och Sanctus är komplicerade. De invanda alternativen i nuvarande serie 1 borde så långt som möjligt kvarstå. Detta gäller även Laudamus samt i de fall där dylika små förändringar har gjorts i **Mässa 2**. Bm ser detta som viktigt eftersom det just är de små förändringarna i bekanta melodier och texter som är svåra att lära sig och därför också möter på motstånd bland den gudstjänstfirande församlingen.

Bm konstaterar att *Förslag till Mässmusik - ackompanjemangsutgåva* innehåller ytterligare två alternativ, A och C, till Laudamus i **Mässa 3**. Bm anser att dessa alternativ kan ingå i tilläggs materialet.

Bm anser att bönerna **Trishagion och Litanian** bör förses med melodi i gudstjänstboken så att dessa böner används även i framtiden. Bm konstaterar ytterligare att det i formuläret för Ljusets bön förekommer en felaktig melodianvisning. *Den ljusa dag förgången är* bör sjungas enligt melodin till psalm 516.

Evangelieboken

Bm anser att det allmänna intrycket av alternativen till **Dagens bön** är att den första trosartikeln framhävs på bekostnad av de övriga trosartiklarna. Bm efterlyser flera böner med tyngdpunkt på tematiken synd - förlåtelse. Därutöver anser Bm att de nuvarande kollektbönerna, av vilka många är över 1000 år gamla, med en lätt språklig revidering bör medtas som alternativ till Dagens bön.

Utförande

Bm förutsätter att den **typografiska utformningen** av de svenska utgåvorna ägnas uppmärksamhet, eftersom typografin i hög grad påverkar läsbarheten. Speciellt användningen av citationstecken samt förhållandet mellan tanke- och bindestreck bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Suomennos

Käsikirjakomitean ehdotukset ruotsinkieliseksi jumalanpalvelusten kirjaksi ja evankeliumikirjaksi

Koska ruotsinkielinen käsikirja rakenteeltaan ja sisällöltään seuraa suomenkielistä käsikirjaa, piispainkokous rajoittuu tässä ainoastaan ruotsinkielisen materiaalin erityiskysymyksiin.

Yleistä

Piispainkokous toteaa, että uuden aineiston käyttöönoton ei välttämättä tarvitse ajoittua samaan ajankohtaan Vanhan testamentin uuden ruotsinkielisen käännöksen kanssa. Tämän takia ruotsinkielinen aineisto voidaan piispainkokouksen mielestä muutoin hyväksyä samanaikaisesti suomenkielisen aineiston kanssa. Ruotsinkielisen aineiston painatus ja käyttöönotto tapahtuu kuitenkin vasta sen jälkeen, kun sekä Vanhan testamentin että Isä meidän -rukouksen ja Uskontunnustuksen uudet käännökset ovat valmiit.

Jumalanpalvelusten kirja

Piispainkokouksen mielestä ruotsinkielisessä ehdotuksessa on liian paljon vaihtoehtoja. Ainakin messut 3a ja 5 voidaan siirtää jumalanpalvelusten kirjasta lisäaineistoksi.

Messun 1 osalta piispainkokous katsoo, että Kyrie 1b:n, Glorian ja Sanctuksen pienet muutokset aiheuttavat sekaannusta. Nykyisen sarja 1:n tutut vaihtoehdot tulisi säilyttää mikäli mahdollista. Tämä koskee myös Laudamusta sekä Messu 2:een tehtyjä vastaavia pieniä muutoksia. Piis-

painkokouksen mielestä tämä on tärkeää, koska juuri tuttujen melodioiden ja tekstien pienet muutokset vaikeuttavat oppimista ja herättävät vastarintaa jumalanpalvelusta viettävän seurakunnan taholla.

Piispainkokous toteaa, että ehdotus messumusiikin säestysjulkaisuksi sisältää vielä vaihtoehdot A ja C Messun 3 Laudamukseen. Nämä vaihtoehdot voidaan sijoittaa lisäaineistoon.

Piispainkokouksen mielestä Trishagion ja Litanian -rukoukset tulee jumalanpalvelusten kirjassa varustaa sävelmällä siten, että näitä rukouksia käytettäisiin myös vastaisuudessa. Edelleen voidaan todeta, että Valon rukouksen kaavassa on virheellinen ohje sävelmästä. "Den ljusa dag förgången är" tulee laulaa virren 516 sävelellä.

Evankeliumikirja

Piispainkokouksen yleinen vaikutelma Päivän rukousten vaihtoehdoista on, että ensimmäinen uskonkappale painottuu muiden uskonkappaleiden kustannuksella. Tarvittaisiin enemmän rukouksia, joiden painopisteenä on synnin ja anteeksiantamuksen aihepiiri. Lisäksi voidaan todeta, nykyiset kollehtarukoukset, joista monet ovat yli 1000 vuotta vanhoja, voidaan vähäisellä kielellisellä uudistamisella ottaa mukaan Päivän rukouksen vaihtoehtoina.

Toimitustyö

Piispainkokous edellyttää, että ruotsinkielisten julkaisujen typografiseen viimeistelyyn kiinnitetään huomiota, koska painoasu suuressa määrin vaikuttaa luettavuuteen. Erityisesti lainausmerkkien käyttöön sekä ajatus- ja tavuviivan suhteeseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

7. Tiivistelmä eräistä kannanotoista

1. Seurakunnan yhteistä pyhäpäivän pääjumalanpalvelusta varten tulee olla selkeä ja yksinkertainen ehtoollisjumalanpalveluksen eli messun peruskaava. Näin koko kirkos-

samme säilyy riittävän yhtenäinen jumalanpalveluskäytäntö, joka on välttämätöntä mm. ihmisten lisääntyneen liikkuvuuden takia. Komitean esittämä ehtoollisjumalanpalveluksen kaava soveltuu tähän hyvin, mutta sen tiettyihin osiin (esim. yhteinen rippi, ehtoollisrukous) tarvittaisiin kielellisesti vielä tiivistetympiä vaihtoehtoja. Messun valinnaiset osat tulee typografisin keinoin erottaa nykyistä selvemmin, jotta ne mielletään messun perusrakenteen laajennuksiksi.

2. Sanajumalanpalvelukselle, viikkomessulle ja teemajumalanpalvelukselle on luotu omat kaavat. Niitä ei kuitenkaan tule käyttää seurakunnan yhteisessä sunnuntain pääjumalanpalveluksessa vaan muissa yhteyksissä. Ehtoollisjumalanpalveluksen kaavan tulee profiloitua selkeästi sunnuntain pääjumalanpalveluksen rakenteeksi. Niissä seurakunnissa, joissa ehtoollista ei vietetä joka sunnuntaina, tulisi käyttää ehtoollisjumalanpalveluksen kaavaa, josta ehtoollisosa jätetään pois.
3. Ehdotetut messusävelmäsarjat ovat suhteellisen samankaltaisia. Siksi ei tarvita viittä tyylillisesti näin lähellä toisiaan olevaa sävelmäsarjaa vaihtoehtoineen. Ordinariumin lyhyet osat (esim. alkusiunaus) voivat olla yksinkertaisia ja eri sävelmäsarjoille yhteisiä. Sävelmäsarjoihin saadaan tyylillistä vaihtelevuutta propriummusiikilla ja ordinariumin pitkillä osilla (esim. Kyrie, Sanctus ja Agnus Dei).

Kaksikielisiä seurakuntia ajatellen voisi olla hyvä, että suomenkieliseen ja ruotsinkieliseen messusävelmistöön sisältyy yksi lähtökohdiltaan yhteinen sävelmäsarja.

4. Esirukouksessa kristittyjen ykseys saa hyvin vähän sijaa rukousaiheiden joukossa. Se on kuitenkin uuden vuositu-
hannen alkaessa kirkkojen tulevaisuuden keskeisimpiä kysy-
myksiä. Esirukous muiden kirkkojen puolesta on esillä liian
vähän ja siihen liittyvät esirukousaiheet on syytä lisätä
Jumalanpalvelusten kirjan esirukousaiheiden osastoon.
Myös kirkkovuoden pyhäpäiviin liittyvien aiheiden
lisäämistä tulisi harkita.

5. Käsikirjakomitea on vuorolaulun ja prefaation tekstejä muo-
katessaan asettanut etusijalle kielelliset näkökohdat ja
luopunut osittain niiden lännen kirkossa vakiintuneista
sisällöistä ja sanamuodoista. Kirkkojen yhteisen liturgisen
perinteen vaalimisen takia saattaisi olla perusteltua nou-
dattaa tarkemmin ehtoollisvuorolaulun ja prefaation al-
kuosan vanhoja sisältöjä.

6. Käsikirjakomitea ehdottaa messun ehtoollisosaan viittä ase-
tussanat sisältävää rukousvaihtoehtoa (eukaristista rukousta).
Pelkkien asetussanojen lukeminen ei olisi enää mahdollista.
Ratkaisu on perusteltu, koska se rikastuttaa rukousta
teologisesti ja palauttaa vanhastaan ehtoollisrukoukseen
kuuluneet oleelliset osat. Piispainkokouksenkaan mielestä ei
ole välttämättömänä, että kaikki rukousvaihtoehdot
sisäلتäisivät eukaristisen rukouksen koko rikkauden, siis
kaikki rukouksen perinteisesti sisältämät osat. Messun
perusrakennetta varten tulisikin laatia yksi kielellisesti vielä
tiivimpi ja lyhyempi ehtoollisrukous.

7. Käsikirjakomitea ehdottaa kolminaisuudenpäivän jälkeisten sunnuntaiden nimeämistä helluntain mukaan (x sunnuntai helluntaista) liittyen näin eräiden muiden kirkkojen viimeaikaisiin ratkaisuihin. Kirkkovuoden etenemisessä on nähtävissä myös Jumalan luomis- ja pelastustyön täyttyminen, joka jatkuu kirkon elämässä. Kirkkovuoden kokonaisrakenne liittyy näin kolmiyhteisen Jumalan toimintaan maailmassa: luomiseen, lunastukseen ja pyhitykseen. Piispainkokouksen mielestä helluntai kuvaa kolminaisuuden päivää paremmin kirkkovuoden loppuosan kasvun ja pyhityksen aikaa. Helluntain jälkeinen aika on muuhun kirkkovuoteen verrattuna varsin pitkä ja siksi olisi syytä etsiä ratkaisuja sen profiloimiseksi.
8. Piispainkokouksen mielestä pyhäpäivien otsikot tulisi säilyttää Evankeliumikirjassa, sillä ne auttavat hahmottamaan pyhän erityisluonteen. Pyhäpäivien kuvaukset antavat niiden lisäksi virikkeitä johdantosanojen, saarnan ja yhteisen esirukouksen valmistamiseen.
9. Olisi syytä harkita Vanhan testamentin kertovan aineiston osuuden lisäämistä Evankeliumikirjassa. Täten lukuisat kertomukset hurskaiden ihmisten kokemuksista ja kamppailusta sekä ihmisen kysymyksistä ja Jumalan kohtamisesta saisivat enemmän sijaa jumalanpalveluksessa.

10. Ruotsinkielisen ehdotuksen päivän rukouksia on muokattu varsin paljon ja perinteiset kollehdat ovat tuskin tunnistettavissa. Ruotsinkieliseen aineistoon olisi syytä palauttaa myös perinteisten kollehtojen pohjalta tehtyjä päivän rukouksia.

Suomenkielisten päivän rukousten muokkaaminen on pääsääntöisesti onnistunut hyvin. Uudet päivän rukoukset ovat rakenteeltaan vaihtelevampia kuin perinteiset kollehdat, mutta suurin osa noudattaa perusrakennetta puhuttelu - anamneesi - pyyntö - päätös. Joskus anamneesi tuntuu vievän melko suuren osan rukouksesta ja siksi sitä tulisi tiivistää.

11. Jumalanpalvelusten kirjan ja evankeliumikirjan sisältämän suureen aineistomäärän takia olisi harkittava aineiston jakamista varsinaiseen osaan ja lisäosaan. Varsinaisen käsikirjaosan muodostaisivat ehdotettua tiiviimmässä muodossa jumalanpalvelusten kirja ja evankeliumikirja. Jumalanpalvelusten kirja sisältäisi messun peruskaavan sisäisine variaatioineen ja Evankeliumikirja kirkkovuoden mukaisen tekstiaineiston.

Kotkassa 27 päivänä elokuuta 1998

Arkkipiispa

John Vikström

Piispainkokouksen sihteeri

Hannu Juntunen

22 §

Kristinopin uudistaminen

(Jatkokäsittely 7 §:ään)

Valmistusvaliokunta oli teol. lis. Matti Poutiaisen avustamana laatinut uuden luonnoksen kirkolliskokoukselle tehtävän esityksen tekstiksi. Itse Katekismuksen tekstin muotoilusta oli päätetty jo edellisenä istuntopäivänä 26.8.1998.

Käsittelyn pohjalta piispainkokous päätti

tehdä kirkolliskokoukselle liitteenä olevan esityksen.

Todettiin, että piispainkokouksen esityksen liitteenä kirkolliskokoukselle toimitetaan "Katekismus" ja sen ruotsinnos "Katekes". Ruotsinnokseen liittyy piispa Erik Vikströmin asiakirja "Kommentar till den svenska översättningen". Lisäksi kirkolliskokoukselle toimitetaan "Katekismus. Eero Huovisen ehdotus kristinopiksi" (Sarja B 1998:1), sekä Huovisen mietintö "Katekismusehdotuksen tausta ja perustelut" (Sarja B 1998:2) ja Matti Poutiaisen teos "Katekismuksen sisältö" (Kirkon tutkimuskeskus, Sarja A. Nro 72. 1998). Kirkolliskokouksen perustevaliokunnan käyttöön toimitetaan luettelo niistä muutoksista, joita piispa Wille Riekkisen johtama työryhmä ehdotti tehtäväksi Huovisen katekismustekstiin sekä luettelo piispainkokouksen päättämistä lopullisista muutoksista.

Liite

Piispainkokouksen esitys nro 2/1998 kirkolliskokoukselle

KRISTINOPIN UUDISTAMINEN

Käsitellessään Lapuan hiippakuntakokouksen asiaa koskevaa aloitetta (5/1993) kirkolliskokous päätti 7.5.1993 "pyytää piispainkokousta ryhtymään toimenpiteisiin uuden kirkolliskokouksessa hyväksyttävän kristinopin laatimiseksi".

Nykyinen kristinoppi

Kirkkomme voimassa oleva katekismus on kaksiosainen. Ensimmäisen osan muodostaa Martti Lutherin Vähän katekismuksen (1529) suomennos ja toisen osan kristinoppi vuodelta 1948. Nykyinen kristinoppi on kirkkomme kolmas virallinen kristinopin oppikirja. Ensimmäinen, Gustav Johanssonin komitean kristinoppi on vuodelta 1893 ja toinen, Erkki Kailan komitean kristinoppi on vuodelta 1923. Nykyinen kristinoppimme on laadittu Eino Sormusen komitean työn pohjalta. Komiteaan kuuluivat piispa Sormusen lisäksi tohtori Martti Haavio ja professori G. O. Rosenqvist sekä sihteerinä varajäsen, teol. kand. Martti Simojoki.

Voimassa oleva kristinoppimme joutui jo 50-luvulla kritiikin kohteeksi. Sitä pidettiin pedagogisesti vanhentuneena. Rippikoulutyössä sen rinnalle alkoikin nousta erilaisia apukirjoja, jotka vähitellen syrjäyttivät sen aseman oppikirjana. Kristinoppia on vuosien varrella yritetty uudistaa useaan otteeseen, mutta kaikki tähänastiset yritykset ovat rauenneet.

Nykyisen uudistustyön tausta

Nykyinen uudistushanke lähti liikkeelle Ilmajoen rovastikuntakokouksen aloitteesta keväällä 1993. Aloitteessa todetaan, että kristinoppi on jäänyt rippikoulussa oppilaskeskeistä menetelmää käyttävien apukirjojen varjoon. Tämän vuoksi tunnustuksellisen opetuksen koetaan olevan vaarassa heikentyä. Monet nuoret papit ovatkin aloitteen mukaan menettäneet motivaationsa apukirjojen käyttöön, ja kiinnostus katekismusta kohtaan on lisääntynyt. Nykyisen kristinopin todetaan kuitenkin olevan kieliasultaan vanhentunut. Teokseen kohdistuneen kritiikin koetaan vähentäneen sen arvostusta.

Lapuan hiippakuntakokouksen valmistusvaliokunta toteaa kristinopin olevan "kieli- ja painoasultaan niin vanhentunut, että kirkon nuori työntekijäpolvi ei tunne sitä lainkaan". Nykyisiä "ongelmalähtöisen metodin" mukaan toteutettuja rippikoulukirjoja pidetään myös vanhentuneina ja niiden katsotaan käsittelevän nykynuorelle vieraita kysymyksiä. Sen sijaan kiinnostuksen Lutherin Vähää katekismusta kohtaan todetaan lisääntyneen uuden suomennoksen myötä. Valiokunnan mukaan nykyisessä kristinopissa on myös vanhentunut sisällöllinen korostus. Sen katsotaan nousseen vuosisadan alkupuolen saksalaiseen idealismiin pohjautuvan Luther-tulkinnan virtausten pohjalta. Valiokunta painottaakin uusimman suomalaisen Luther-tutkimuksen huomioon ottamista. Lapuan hiippakuntakokous lähetti aloitteen kirkolliskokoukselle.

Kirkolliskokouksen yleinen valmistusvaliokunta käsitteli aloitetta toukokuussa 1993. Valiokunta totesi nykyisen moniarvoisen ajan lisänneen uuden kristinopin tarvetta. Uususkontojen paineessa ja arvotyhjiössä ihmiset tarvitsevat tietoa kirkon opetuksen keskeisestä sisällöstä. Uusi kristinoppi toimisi myös rippikouluopetuksen tukena ja opetusmateriaalin pohjana. Valiokunnan luonnehdinnan mukaan kristinopin tulisi olla "tiivis", "suppea" ja "selkeä". Siihen tulisi sisältyä "kirkon uskon perus-

kuvaus ja lyhyt, nykyajan ihmisille tärkeitä eettisiä kysymyksiä käsittelevä esitys".

Kirkolliskokous päätti valmistusvaliokunnan esityksen mukaisesti pyytää piispainkokousta ryhtymään toimenpiteisiin uuden kristinopin laatimiseksi.

Uuden kristinopin valmistelu

Syksyllä 1993 piispainkokouksen valmistusvaliokunta totesi, että "uuden kristinopin tulee olla riittävän lyhyt ja yleistajuinen esitys kirkkomme opetuksen keskeisestä sisällöstä". Ulko- ja painoasun tulisi olla innostava ja helppolukuinen. Kirjassa tulisi käyttää myös kuvia ja symboleja kristillisen sanoman välittämisessä nykyajan ihmisille. Kirjan hinta ei saisi kuitenkaan kohota kovin korkealle.

Piispainkokous asetti 14.—15.9.1993 pidetyssä istunnossaan työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia piispainkokoukselle yksityiskohtainen suunnitelma kristinopin sisällöstä ja sen tekemisessä huomioitavista seikoista. Työryhmään nimettiin puheenjohtajaksi piispa Eero Huovinen sekä jäseniksi lehtori Kerttu Inkala, asessori Jaakko Jaatinen ja pastori, teol. lis. Matti Poutiainen. Työryhmä jätti mietintönsä *Kristinoppisuunnitelma* (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 1994:3) ja sen liitteenä sihteerin, Matti Poutiaisen, laatiman pohjaselvityksen *Uudistuva kristinoppi* (Kirkon tutkimuskeskus. Sarja B Nro 75. 1994).

Kristinoppisuunnitelma-mietinnössä todetaan, että kirkkomme nykyisen katekismuksen sisällä vallitsee teologinen jännite. Vuoden 1948 kristinoppi on jossain määrin etäännytynyt Lutherin Vähän katekismuksen teologisesta sisällöstä. Lutherin kolminaisuusopillinen ja pelastushistoriallinen lähtökohta on korvautunut kristinopin omaan aikakauteen liittyvillä erityiskorostuksilla.

Työryhmän mielestä olisikin johdonmukaista seurata Lutherin katekismuksen perusratkaisua ja opillista sisältöä. Työryhmä ehdottaa, että olisi luotava "Lutherin Vähään katekismukseen nykyistä kiinteämmin liittyvä ajankohtainen kristinoppi".

Mietinnössä esitetään erilaisia rakenteellisia vaihtoehtoja tämän perusratkaisun toteuttamiseksi ja päädytään lopulta myös rakenteen tasolla seuraamaan Vähää katekismusta. Perinteiselle katekismusaineistolle (kymmenen käskyä, uskontunnustus, Isä meidän -rukous, sakramentit, rukoukset ja huoneentaulu) pohjautuvassa kristinopissa voidaan mielekkäästi käsitellä sekä elämän että uskon kysymyksiä. Lähtökohta tarjoaa samalla mahdollisuuden kirkkojen yhteisen ekumeenisen kasteopetus-tradition ajankohtaiseen soveltamiseen. Mietinnössä esitetään myös yksityiskohtainen suunnitelma kristinopin toteuttamiseksi. Kristinoppi jakautuisi 50 kohtaan, joissa olisi kussakin otsikko, Vähän katekismuksen selitys ja uusi kristinoppiselitys. Mukaan voitaisiin ottaa myös raamatunkohtia. Tämän suunnilleen nykyisen katekismuksen laajuisen kristinopin nimeksi työryhmä ehdottaa "Katekismus". Katekismus, joka sisältää sekä Vähän katekismuksen että nykypäivän tekstin, voisi olla kirkkolain tarkoittama kristinoppi.

Piispainkokous päätti 15.2.1995 hyväksyä *Kristinoppisuunnitelma*-mietinnössä esitetyn kristinopin uudistamisen perusratkaisun ja ottaa kirjoittamistyön lähtökohdaksi mietinnössä esitetyn suunnitelman kristinopin rakenteesta ja sisällöstä. Uuden kristinopin kirjoittajaksi valittiin piispa Eero Huovinen ja hänelle palauteryhmä, johon kuuluivat toimittaja Leena Huima, professori Gunnar af Hällström, hiippakuntasihteeri Seppo Jarva, lehtori Johanna Jämsä, kirjailija Kaisa Kankare, toimittaja Leena Koljonen, asessori Matti Komulainen, pastori Risto Kormilainen, kirkkoherra Kari Mäkinen, teol. toht. Keijo Nissilä, teol. lis. Matti Poutiainen, pastori Helena Tammi ja professori Timo Veijola. Sihteereiksi valittiin Leena Huima ja Matti Poutiainen.

Piispa Huovinen jätti ehdotuksensa uudeksi kristinopiksi piispainkokoukselle 21.1.1998 (*Katekismus. Eero Huovisen ehdotus kristinopiksi*. Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 1998:1). Ehdotuksen taustaa valottaa kirjoittajan mietintö *Katekismusehdotuksen tausta ja perustelut* (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto. Sarja B 1998:2). Mietinnön liitteenä julkaistiin sihteerin Matti Poutiaisen kirjoittamistyötä varten laatima selvitys *Katekismuksen sisältö* (KTK. Sarja A Nro 72. 1998) ja taustasiakirja *Kristinopin tarkistettavat tekstikohdat*.

Piispa Huovisen ehdotus pohjautuu *Kristinoppisuunnitelma*-mietinnön perusratkaisulle ja seuraa läheisesti mietinnössä esitettyä rakennetta ja suunnitelmaa. Vähään katekismukseen sisältynyt huoneentaulu on jätetty pois, koska siinä sitoudutaan kirjoittajan mukaan niin kiinteästi Lutherin aikuiseen yhteiskuntajärjestykseen, että se voisi nykyaikaisessa katekismuksessa toimia alkuperäistä tarkoitustaan vastaan. Viimeiseen jaksoon on tullut lisää kohdat Raamatusta ja Herran siunauksesta. Kunkin jakson aloittaa sivu, jossa jaksossa käsiteltävä teksti on esitetty yhtenä kokonaisuutena (käskyt, uskontunnustus jne.). Kristinopin kohdat on numeroitu juoksevasti, niitä on yhteensä 43. Kussakin kohdassa on ensin otsikko, sitten nykypäivän kristinoppiteksti, raamattusitaatit ja Vähän katekismuksen lainaus. Uskontunnustusjaksossa Vähän katekismuksen teksti on kunkin uskonkohdan jälkeen. Vähän katekismuksen lainaukset ovat tunnustuskirjojen uuden suomennoksen (1990) mukaisia.

Piispainkokous päätti 10.2.1998 asettaa työryhmän valmistelemaan piispa Eero Huovisen laatiman tekstin pohjalta piispainkokouksen esityksen kirkolliskokoukselle uudeksi kristinopiksi. Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin piispa Wille Riekkinen, jäseniksi asessori Matti Perälä ja asessori Heikki Sariola sekä sihteeriksi teol. lis. Matti Poutiainen.

Piispainkokouksen kristinoppiehdotusta valmisteleva työryhmä piti piispa Huovisen ehdotusta sekä perusratkaisun että rakenteen

ja sisällön puolesta pääsääntöisesti onnistuneena. Työryhmä kävi lävitse piispainkokouksen keskustelussa esille tulleet ja työryhmän jäsenten esittämät muutosehdotukset sekä Huovisen mietinnön liitteenä olevan tausta-asiakirjan *Kristinopin tarkistettavat tekstikohdat*. Tältä pohjalta työryhmä ehdotti piispa Huovisen ehdotuksen yksityiskohtiin useita muutoksia.

Piispainkokouksen esitys

Piispainkokous päätti kokouksessaan 27.8.1998 hyväksyä piispa Eero Huovisen ehdotuksen pohjalta oman kirkolliskokoukselle esitettävän ehdotuksensa uudeksi kristinopiksi. Tämä Katekismus-niminen teos on piispainkokouksen ehdotus kirkkolain tarkoittamaksi kirkolliskokouksessa hyväksyttäväksi kristinopiksi (KL 20:7,2,k.1). Kirkkojärjestys edellyttää, että rippikoulussa annetaan opetusta kristinopin mukaisesti (KJ 3:4) ja että kirkon opetuksessa käytettävien kirjojen on oltava tunnustuksen mukaisia (KJ 1:2).

Piispainkokous hyväksyi myös piispa Erik Vikströmin Katekesnimisen käännöksen piispainkokouksen ehdotukseksi ruotsinkieliseksi kristinopiksi. Käännöstyön periaatteita ja erityispiirteitä on selvitetty Erik Vikströmin laatimassa asiakirjassa *Kommentar till den svenska översättningen*.

Katekismus liittyy teologiselta sisällöltään kiinteästi Lutherin Vähään katekismukseen, joka on yksi kirkkomme keskeisistä tunnustuskirjoista. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että kristinoppiteksi liittyisi sanonnaltaan Vähään katekismukseen tai olisi sen selitystä. Kyseessä on kristillisen uskon keskeisen sisällön esitys tämän päivän suomalaisille luterilaisesta peruslähtökohdasta käsin.

Katekismuksen rakenne seuraa pääpiirteissään Vähän katekismuksen jaottelua. Oman aikansa yhteiskuntakäsitykseen kiin-

teästi liittyvä huoneentaulu on päätetty jättää pois. Sen sisältö tulee kuitenkin esille käskyselityksissä ja kuhunkin kohtaan liittyvissä raamatunlauseissa. Lutherin jaotuksesta poiketen rippi on sijoitettu Katekismuksen viimeiseen jaksoon. Jaksoon on lisätty ripin ja rukouksen ohkeen kohdat myös Raamatusta ja Herran siunauksesta. Ratkaisu korostaa Katekismuksen luonnetta hengellisen elämän kirjana. Katekismuksen alussa olevassa esipuheessa selvitetään teoksen sisältöä ja tarkoitusta.

Katekismuksen viidessä pääjaksossa on yhteensä 43 kohtaa. Pääjaksot alkavat otsikkosivuilla, joissa on esitetty käsiteltävän jakson tekstit yhtenä kokonaisuutena. Jokainen yksittäinen Katekismuksen kohta rakentuu siten, että ensin esitetään kohdan numero ja otsikko ja sitten nykypäivän kristinoppiteksti. Kuhunkin kohtaan on liitetty muutamia raamatunkohtia ja Lutherin Vähän katekismuksen lainaus. Uskontunnustusta koskevassa jaksossa Vähän katekismuksen lainaukset on sijoitettu kunkin uskonkohdan loppuun.

Uskontunnustuksen, Isä meidän -rukouksen, ehtoollisen asetussanojen ja Herran siunauksen tekstit on Katekismukseen otettu nykyisin voimassa olevan kirkkokäsikirjan muodossa. Jos käsikirjauudistuksen yhteydessä näiden tekstien sanamuotoja muutetaan, muutokset tulee ottaa huomioon myös kristinopissa.

Kasteen asetussanoissa ja raamatunkohdissa on käytetty vuoden 1992 raamatunkäännöstä. Lutherin teksteihin sisältyvät raamatunkohdat on kuitenkin säilytetty tunnustuskirjojen suomennoksen käyttämässä muodossa. Kymmenen käskyn kohdalla on otettu huomioon sekä raamatunkäännöksen että tunnustuskirjojen esittämät muodot.

Vähän katekismuksen lainauksien teksti on otettu tunnustuskirjojen uudesta suomennoksesta (1990). Vähän katekismuksen suomen- ja ruotsinkielinen käännös tulee virallisesti hyväksyttäväksi kirkolliskokouksessa kristinopista päättämisen yh-

teydessä.

Piispainkokous esittää kunnioittavasti, että

kirkolliskokous hyväksyisi liitteenä olevan piispainkokouksen ehdotuksen uudeksi suomen- ja ruotsinkieliseksi kristinopiksi.

Kotkassa 27 päivänä elokuuta 1998

Arkkipiispa

John Vikström

Piispainkokouksen sihteeri

Hannu Juntunen

23 §

Hiippakuntahallintokomitean mietintö

(Jatkokäsittely 8 §:ään)

Piispa Eero Huovinen oli edellisenä istuntopäivänä esitetyn pyynnön perusteella laatinut ehdotuksen lausuntotekstin täydentämiseksi pappisviran luonnetta ja piispan asemaa koskevan luonnehdinnan osalta. Muutoin lausuntoteksti hyväksyttiin jo edellisenä istuntopäivänä 26.8.1998. Huovisen lisäteksi hyväksyttiin eräin tarkistuksin.

Käsittelyn perusteella piispainkokous päätti

antaa kirkolliskokoukselle liitteenä olevan lausunnon.

*Liite***Piispainkokouksen lausunto nro 2/1998
kirkolliskokoukselle****HIIPPAKUNTAHALLINTOKOMITEAN MIETINTÖ**

Lausuntonaan kirkolliskokoukselle hiippakuntahallintokomitean mietinnöstä A 1998:1 piispainkokous kunnioittaen toteaa seuraavan.

1. Piispanvirka ja hiippakunta

Hiippakuntahallintokomitean mietintö on ankkuroitu kirkon vanhaan traditioon ja se nojautuu esitettyihin lähtökohtiin ja kirkon historialliseen kehitykseen. Mietintö osoittaa, että piispanvirka ja hiippakunta ovat pysyvästi tärkeä osa kirkon perustehtävän toteuttamista. Mietintö perustuu aikaisempaan kirkkolainsäädäntötyöhön ja eri komiteamietintöihin nykyisen kirkkolakimme säätämisestä lukien.

Vuoden 1869 kirkkolaisissa synodaalinen elementti sai vahvemman roolin kirkon rakenteessa. Pyrkimys episkopaalisen ja synodaalisen elementin tasapainoon hiippakunnassa johti hiippakuntakokousinstituution luomiseen vuonna 1950. Mietintö kehittää hiippakunnan hallintoa omaksutun lähtökohdan pohjalta edelleen.

Mietintö viittaa kirkon järjestysmuodon tutkimiskomitean mietintöön vuodelta 1973, joka toteaa, että kirkon hallinnon tärkein tehtävä on luoda takeet evankeliumin puhtaalle saarnaamiselle ja sakramenttien oikealle hoitamiselle. Hiippakuntajärjestelmä on

syntynyt toteutettaessa kirkon hengellistä tehtävää. "Piispan ympärille muodostunut hiippakunta on rakenteeltaan virkakeskeinen" (s. 21-22). Hiippakuntahallintokomitea toteaa tähän liittyen, että "hiippakuntahallinnossa virkarakenteella on ollut huomattavampi asema kuin kirkon muilla hallinnon tasoilla" (s. 87). Näin ollen hiippakunnassa em. elementtien keskinäisen suhteen ei välttämättä ole oltava sama kuin kokonaiskirkossa tai paikallisseurakunnassa.

Luterilaisen kirkkokäsityksen mukaan kaikkien kristittyjen yhteisen pappeuden ja kirkon viran tulee toimia vuorovaikutuksessa niin, että molempien omaleimaisuus toteutuu. Yhteisen pappeuden asema tulee ilmi monilla kirkon elämän osa-alueilla siten, että maallikoilla on hallintoelimissä enemmistö. Esimerkiksi paikallisseurakunnan, kirkkohallituksen ja kirkolliskokouksen päätäntävalta on maallikoenemmistöinen.

Yhteisen pappeuden rinnalla kirkon viralla - papeilla ja piispoilla - on oma asemansa ja tehtävänsä. Yhtäältä papit hoitavat virkaansa kaikkien kristittyjen antaman kutsun nojalla, mikä toteutuu esimerkiksi papinvaalissa. Toisaalta heillä on itsenäinen, seurakuntalaisten odotuksista riippumaton ja yksinomaan Jumalan sanaan perustuva tehtävänsä. Pappisvihkimyksensä ja -lupaustensa nojalla pappi sitoutuu olemaan kuuliainen ensi sijassa Jumalan sanalle eikä seurakuntalaistensa toiveille. Pappisvirka ei saa sisältöään eikä velvoitteitaan demokraattisesti alhaalta käsin, vaan virka edellyttää kuuliaisuutta Jumalan tahdolle. Tämä luonnollisesti asettaa erityisen suuria vaatimuksia pappisvirkaa hoitavien palvelualltiudelle ja uskollisuudelle.

Luterilaisen kirkon kaikilla hallinnon tasoilla kirkon virka on samanaikaisesti seurakuntalaisten palvelija ja kuitenkin heihin nähden riippumaton. Yhteisen pappeuden ja viran välinen vuorovaikutus toteutuu joillakin kirkon elämän osa-alueilla siten, että virkaan kuuluvan hengellisen kaitsentavelvollisuuden merkitys erityisesti korostuu. Kirkkomme olemukseen kuuluva

piispallinen (episkopaalinen) elementti on tästä yksi esimerkki. Niinpä hiippakunnan luonteelle on ominaista, että piispa on yhtäältä seurakuntien palvelija, mutta toisaalta hänen tulee säilyttää hengellinen riippumattomuutensa hiippakuntalaisiin nähden voidakseen aidosti hoitaa kaitsentatehtäväänsä.

Hiippakunnan tasolla yhteiseen pappouteen perustuva ja piispallinen aines toimivat monella tavalla vuorovaikutuksessa. Viime aikoina on lisätty maallikoiden osuutta piispan vaalissa. Piispan tulee kuitenkin voida säilyttää hengellinen itsenäisyytensä, ettei hän menettäisi mahdollisuuttaan hoitaa uskottavasti tehtäväänsä. Esimerkiksi piispantarkastuksissa piispan tulee yhtäältä kyetä aidosti kuulemaan seurakunnan todellisia haasteita, toisaalta hänen on voitava hoitaa paimenen tehtäväänsä seurakuntalaisten ja eri intressiryhmien toiveista riippumatta. Piispan kaitsentatehtävän luonne tulee ilmi siinä, että hän voi vaikuttaa seurakunnan elämän uudistumiseen ensi sijassa sanan arvovallalla.

Koska hiippakunta komitean esittämällä tavalla on luonteeltaan itsenäinen piispallinen toimialue, on myös välttämätöntä, että piispalle ja tuomiokapitulille taataan viranhoidon edellyttämä itsenäisyys niin hallinnollisesti kuin taloudellisesti. Piispainkokous pitää tätä komitean - ja myös kirkolliskokouksen eri yhteyksissä lausumaa - peruslähtökohtaa oikeana.

Kirkkojärjestyskomitean mietintöön vuodelta 1979 viitaten mietinnössä todetaan, että hiippakunnan hallinto on kolmiportainen: piispa, tuomiokapituli ja hiippakuntakokous. Mietinnön mukaan sekä piispan virka että tuomiokapituli ovat itsenäisiä suhteessa hiippakuntakokoukseen. Tuomiokapitulin tehtävät on rajattu pääpiirteissään hallintoon ja oikeudenhoitoon (s. 24). Kirkkojärjestyskomitean mietintö lähti tilanteesta, jossa tuomiokapituli toimi edelleen osana valtion organisaatiota. Hiippakuntahallintokomitea on uuden tilanteen johdosta liittynyt kehityspyrkimykseen, joissa tuomiokapitulia kehitetään myös toimin-

nalliseen suuntaan.

Jo piispa Erkki Kansanahon johtama Kirkko ja valtio -komitea esitti mietinnössään vuonna 1971, että tuomiokapituli tulee kehittää hiippakunnan hengelliseksi johtoelimeksi (s. 27). Kirkko ja valtio -komitea vuodelta 1977 painotti tuomiokapitulien mahdollisuutta entistä aktiivisemmin johtaa hiippakunnallista toimintaa (s. 28). Piispainkokouksen asettama työryhmä (pj. piispa Kansanaho) esitti vuonna 1974 pääsihteerin virkojen perustamista hiippakuntiin. Hiippakuntahallintokomitea esittää nyt selkeästi tuomiokapitulien tehtäviin kuuluvaksi hallinnon lisäksi hiippakunnan toiminnan johtamisen. Hiippakuntahallintokomitea on näin johdonmukaisesti jatkanut tärkeää kehityslinjaa kirkossamme.

Hiippakuntahallintokomitean mietinnössä tärkeä peruskäsite on "toiminta" sekä piispanviran että hiippakuntahallinnon tehtäviä ajatellen. Sen vuoksi on tärkeää, miten toiminta on määritelty mietinnössä. Kaikessa "toiminnaksi" kutsutussa on kysymys kirkon elämän perusfunktioista: evankeliumin puhtaasta julistamisesta ja sakramenttien oikeasta hoitamisesta. Samasta on kysymys kun piispan kaitsementitehtävä otetaan hiippakunnan hallinnon ja toiminnan lähtökohdaksi (s. 59-, 72-, 77-, 85-). Tämä toiminnan määritelmä tulee yhdistää kaikkeen siihen, mitä myöhemmin esitetään piispan ja hiippakunnan tehtävistä. "Hiippakunnan ... toiminnan tehtävänä on toimia piispan kaitsementitehtävän välineenä (s.77). ... Hallinto-organisaatio on luotu ja ... kehitetty palvelemaan hiippakunnan tarkoituksen toteutumista (s.85)". Edellä mainituilla perusteilla komitea katsoo piispanviran tehtäviin kuuluvan sekä hiippakunnan toiminnan että hallinnon johtamisen. Komitea toteaa aivan oikein, että piispa ei voi toteuttaa kaitsementia ja johtamistehtävää ilman hallinnollisia välineitä. Käytännössä tämä edellyttää, että hiippakunnalla on riittävät henkilöstö- ja talousresurssit sekä hallinnollista päätösvaltaa.

Komitean mukaan piispan kaitsentatehtävän toteutustavoiksi on ymmärretty julkinen opetus, hallinto ja siunaaminen (s. 73). Ilmaisuu piispasta hiippakuntansa ylimpänä kaitsijana on jäänyt pois kirkkolaista edellisessä kokonaisuudistuksessa. Tämä on saatettu mieltää piispan tehtävän supistumiseksi verrattuna vuoden 1964 kirkkolain sanamuotoon. Lisäämällä sanan toiminta piispan tehtäväkuvaukseen on komitea ottanut kirkkolakiin nykyistä laajemman ilmauksen piispan kaitsentatehtävästä. Hiippakunnallista toimintaa ja hiippakunnan hallintotehtäviä on usein pidetty toisistaan riippumattomina tehtävinä, joiden välillä ei ole ollut vuorovaikutusta. Toiminta ja hallinto yhdessä kattavat yhden osa-alueen piispan kaitsentatehtävästä.

Komitean ehdottama KL 18:1 §:n 1 momentin sanamuoto piispan tehtävästä ja KL 19:1 §:n 1 momentin sanamuoto tuomiokapitulin tehtävästä käyttää lähes samoja ilmaisuja. "Piispa johtaa hiippakuntansa toimintaa... Tuomiokapituli ... johtaa hiippakunnallista toimintaa ...". Sen ohella mikä aikaisemmin on todettu toiminta-käsitteen sisällöstä ilmaus perustuu piispan kohdalla hänen esimiestehtävänsä tuomiokapitulin henkilöstön suhteen. Tuomiokapitulin tehtäväksi on selvästi annettu hiippakunnan päätösvallan käyttäminen. Tämän vuoksi epäselvyyttä piispan ja tuomiokapitulin toimivaltarajojen välillä ei pääse syntymään.

Jos komitean esittämällä tavalla korostetaan piispan johtamistehtävää, on otettava huomioon, ettei piispan esimiesasemaa laajemmassa mielessä ole yksiselitteisesti määritelty. Sama koskee soveltuvien osin lääninrovastia.

2. Hiippakuntahallinto

Mietinnön mukaan hiippakunnan hallintorakennetta valittaessa julkisen hallinnon uudistuksia ei voi suoraan kaikilta osin käyttää mallina (s. 69). Kuitenkin toimintakykyisen hiippakunnan johto-

organisaation luominen hiippakuntaan on tärkeää. Komitea lähtee aivan oikein siitä, että hiippakuntakokous ei voisi ottaa hoitaakseen hiippakunnan toiminnan operatiivista johtoa (s. 86). Vaihtoehtoja harkitessaan komitea on hahmotellut kaksi erilaista perusmallia (s. 88-). Mallin 1 mukaan hallintotehtävät jaetaan hiippakuntakokoukselle ja tuomiokapitulille. Tätä mallia ei ole kehitelty säännösasteelle, joten sen yksityiskohdat eivät ole edes mietittyjä. Malli voisi johtaa kehitykseen, jossa käsitys piispan kaitsentatehtävän luonteesta hiippakunnassaan muuttuisi melko ratkaisevasti. Tuomiokapitulista saattaisi kehittyä monilta osin ainoastaan valmisteleva ja täytäntöön paneva elin suhteessa hiippakuntakokoukseen. Vaihtoehto 1 siirtäisi päätösvaltaa kirkolliskokoukselta hiippakuntakokoukselle ja voisi luoda valtajännitteen näiden välille. Tämä olisi pitkällä tähtäimellä vahingollista kirkolle. Näihin sekä hiippakuntahallintokomitean esittämiin näkökohtiin perustuen myös piispainkokous pitää mallia kestävämmänä pohjana hiippakuntahallinnolle.

Vaihtoehto 2:n toteuttaminen velvoittaa hiippakunnan, kirkolliskokouksen ja kirkkohallituksen läheiseen yhteistyöhön, mikä on kirkon edun mukaista. Hiippakunnan hallinnossa yhteisen pappeuden ja demokratian osuus olisi jonkin verran heikompi kuin mallissa 1, mutta toteutuisivat kuitenkin riittävästi: piispa, tuomiorovasti ja pappisasessorit valitaan vaalilla; maallikkoasessorit valitsee hiippakuntakokous. Myös muuttunut ja laajentunut hiippakuntakokous olisi edelleenkin tärkeä kirkon edustusrakenteen foorumi; kirkolliskokous myöntää varat tuomiokapitulille ja valvoo niiden hallintoa. Kokonaisuudessaan nämä tekijät antavat synodaaliselle elementille ja demokraattisille periaatteille riittävän osuuden hiippakunnan hallinnossa.

Hiippakuntahallintokomitea viittaa siihen, että jokainen piispa on itsenäinen suhteessa muihin piispoihin (s. 73) sekä siihen, että hiippakunnat itsenäisinä kokonaisuuksina kirkossamme ovat yhteydessä kokonaiskirkkoon ensisijaisesti kirkolliskokouksen kautta (s. 84). Nämä tärkeät tekijät ovat myös teologisten ja

periaatteellisten lähtökohtien mukaisia. Ilmaus piispasta hiippakunnan ylimpänä kaitsijana on kirkkolaissa viitannut myös piispan ja hiippakunnan itsenäisyyteen.

Komitean esittämässä mallissa 2 hiippakunta kuuluu talouden-hoidon osalta kirkolliskokouksen valvonnan alaisuuteen. Lähtökohtana on, että malli ei rajoita piispan kaitsentatehtävän hoitamista. Erityisesti varojen käytössä ja niiden puitteissa hoidettavan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa on kuitenkin kaikissa organisaatioissa edellytettävä, että toiminta on tarkoituksenmukaista ja varat käytetään niiden käyttötarkoituksen mukaisesti. Tämä koskee myös piispan johdolla tapahtuvaa hiippakunnan toimintaa. Tämän vuoksi myös hiippakuntien tulee antaa kirkolliskokoukselle toimintakertomuksensa tiedoksi.

Mietinnössä ehdotetaan, että Porvoon hiippakunnan toiminta järjestetään samalla tavalla kuin muissakin hiippakunnissa. Tämä ratkaisu on tarkoituksenmukainen, koska se on yksinkertainen eikä edellytä hiippakuntakohtaisia kustannuksia lisääviä erityisjärjestelyjä. Komitea esittää ponsiehdotuksessaan 3 (s. 255), että kirkolliskokous "antaisi kirkkohallituksen tehtäväksi valmistella ruotsinkielisen erillisyyksikön muodostamisen kirkkohallituksen yhteyteen luvussa 5.4. esitetyllä tavalla sekä esittää siitä johtuvat kirkkohallituksen ohjesäännön muutokset". Piispainkokouksen mielestä olisi tärkeää, että kirkolliskokous voisi päättää kirkkohallituksen ohjesäännön ja kirkon virkasäännön muutoksista samanaikaisesti, kun se ponsien 1-2 mukaan hyväksyy kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkon vaalijärjestyksen muutokset. Koska parhaimmassa tapauksessa kirkolliskokous voi tehdä ratkaisevat päätökset jo toukokuun 1999 istunnossa, olisi kirkolliskokouksen syytä jo syksyn 1998 istunnossa antaa ponnassa 3 mainittu tehtävä kirkkohallitukselle. Kirkkohallituksen tulee voida ajoissa asettaa säädöstekstien muutoksia valmisteleva työryhmä. Työryhmä voisi olla läheisessä yhteydessä hallintovaliokuntaan, jolloin kirkkohallituksen ruotsinkielistä erillisyyksikköä koskevassa esityksessä voidaan ottaa huomioon

hallintovaliokunnan valmistumassa oleva mietintö.

3. Hiippakunnan talous

Hiippakuntahallintokomitean mietintö jatkaa kirkolliskokouksen tuomiokapitulikomitean mietinnön käsittelyn yhteydessä hyväksymää linjaa hiippakuntien itsenäisyyden lisäämisestä. Hiippakuntien itsenäisyyttä ei voida tarkastella pelkästään suhteena kirkon keskushallinnon ja hiippakuntien välillä. Hiippakuntien itsenäisyys merkitsee myös, että kirkon keskushallinnossa tehdään vain rajoitetusti kaikkia hiippakuntia koskevia yhdenmukaisia ratkaisuja.

Täydellisessä yhteistaloudessa toimivassa seurakuntayhtymässä yhteinen kirkkovaltuusto päättää seurakunnan kiinteistöistä, viroista ja taloudesta. Seurakuntaneuvoston toimivaltaan kuuluu seurakunnalliseen toimintaan liittyvät tehtävät. Joissakin seurakuntayhtymissä on laajennettu seurakunnan päätösvaltaa antamalla seurakunnan käytännössä ratkaista miten sen käytettäväksi varatut resurssit kohdennetaan. Tilannetta voi osittain verrata hiippakunnan asemaan suhteessa kirkon keskushallintoon. Hiippakunnat voivat nykyisin päättää ainoastaan toimintansa sisällöstä, mutta eivät käytettävissä olevien resurssiensa kohdentamisesta virkojen osalta. Komitean ehdotuksen mukaan hiippakunta saisi päätösvaltaa sille annettujen resurssien kohdentamisessa. Piispainkokous pitää tätä ratkaisevana edistysaskeleena.

Hiippakunnan itsenäisyyden lisääminen vaihtoehdon 2 mukaisesti ei merkitse vastakkainasettelun lisäämistä hiippakuntien ja kirkon keskushallinnon välillä. Kirkon yhteinen organisaatio on kokonaisuutena katsoen sekä absoluuttisesti että seurakuntien henkilöstömäärään suhteutettuna erittäin kevyt. Tässä suhteessa vertailu valtion ja kuntayhtymien hallinnon keventämiseen ontuu, koska lähtökohdat eroavat toisistaan huomattavasti. Kirkon

yhteisten asioiden hoitamisessa on vastakkainasettelun sijasta painotettava tehtävien tarkoituksenmukaista jakamista ja yhteistyötä hiippakuntien ja keskushallinnon välillä. Käytännössä vastakkainasettelua on omiaan vähentämään hiippakuntien ja seurakuntien palveluksessa olevien työntekijöiden, piispat mukaan lukien, osallistuminen monin tavoin kirkon keskushallinnossa tapahtuvaan valmisteluun, päätöksentekoon ja toteutukseen. Kysymys on kuitenkin resurssien jakamisesta, joka aina aiheuttaa ristiriitoja ja vastakkaisasettelua. Tätä ristiriitaa ei voi missään laajassa organisaatiossa täysin välttää.

Hiippakunnat välittävät ja soveltavat kirkon keskusten koko kirkkoa varten laatimia suunnittelemlia ja toiminta-ajatuksia seurakuntien käyttöön. Kirkon toimintaa ovat -80 ja -90 -luvuilla leimanneet monet uudistukset, joiden koulutus- ja perehdyttämis-tehtävät kuuluvat hiippakunnille. Laman seurauksena kirkon työntekijöiden jaksamiskysymykset ovat nousseet esille. On selvää, että nämä tehtävät ovat hiippakunnalle ja sen kolmelle päätoimiselle hiippakuntasihteerille liian laajat. Yhden hiippakuntasihteerin viran lakkauttaminen vuonna 1993 vähensi päätoimisten hiippakuntasihteerien määrää neljänneksellä.

Piispanviran hoitamiseen kuuluvat olennaisena osana koko kirkkoa koskevat tehtävät (s. 73). Siksi piispan työpanos ei ole kokonaan hiippakunnan käytössä. Budjettiteknisesti olisi mahdollista piispan palkkauksesta kohdistaa tuntuva osa kirkon yhteiseen hallintoon. Kirkolla ja seurakunnilla ei kuitenkaan ole käytössä sellaista kustannuslaskentaa, jolla eri työmuotojen ja toimintojen aiheuttamia kustannuksia voitaisiin seurata. Em. tekijät on kuitenkin otettava huomioon arvioitaessa hiippakuntien määrärahaosuutta suhteessa muuhun kirkon hallintoon.

Mietinnössä ei ole tarkemmin arvioitu maallikkoasessorien aiheuttamia lisäkustannuksia eikä työmäärän lisäystä, jotka on kuitenkin otettava huomioon.

Kirkkohallitus on asettanut työryhmän kehittämään seurakuntien kustannuslaskentaa. Mikäli tämä kehitystyö johtaa tuloksiin, voitaisiin tällaista mallia soveltaa myös siten, että seurakuntien ja ehkä hiippakuntien työntekijöiden osallistuminen kirkon yhteisten tehtävien hoitamiseen otettaisiin huomioon resursseista päätettäessä.

4. Tuomiokapitulin työskentelytapa ja kokoonpano

Komitea esittää hiippakunnan johtamiseen osaksi johtokuntatyypistä työskentelytapaa valtionhallinnon uudistusten suuntaisesti. Toisaalta komitea ei esitä muutosta määräaikaisten asessorien tehtäväkuvaan. Valtion keskusvirastoissa johtokuntatyypistä päätöksentekotapaa sovelletaan, kun keskusvirasto toimii asiantuntijavirastona. Johtokunnat käsittelevät viraston toiminnan keskeisiä suuntaviivoja ja kehittämissuuntaviivoja sekä vastaavat viraston yleisestä johtamisesta (s. 67-68).

Piispainkokous toteaa, ettei uusimuotoinenkaan tuomiokapituli toimi täysin johtokunnan kaltaisesti. Äänestystavan muuttaminen parlamentaariseksi ei vielä muuta työskentelytapaa. Asessoreilla säilyvät edelleen laajat työtehtävät ja tuomiokapitulin tehtävät kuvataan kirkkolaissa toisin kuin valtion keskusviraston tehtävät.

Asessorin tehtävää on aikaisemmin luonnehdittu viraksi. Näin on korostettu asessorin kuuluvan tuomiokapitulin henkilöstöön ja edustavan tuomiokapitulia ulospäin. Asessori ei ole ollut vain seurakuntien edustaja hiippakunnan hallinnossa. Mm. tämä näkökohta puoltaa asessorin nimikkeen säilyttämistä ainakin pappisasessorien kohdalla.

Tuomiokapitulin ehdotettu kokoonpano on esitettyjen teologien ja periaatteellisten lähtökohtien mukainen. Mietinnössä esitetään tyydyttävä teologinen ja periaatteellinen perustelu maallikkoasessorien jäsenyydelle tuomiokapitulissa (s. 114).

Pappisasessorien valintapiirin laajentaminen heijastaa kirkon nykyisen toiminnan monimuotoisuutta ja papiston monipuolista erikoistumista erilaisiin tehtäviin. Pappisasessorin erityisasiantuntemus voitaisiin entistä laajemmin ottaa huomioon piispantarkastukseen osallistuvien toimenkuvia suunniteltaessa.

Pappisasessorin vaalissa äännet voivat jakautua hyvin epätasaisesti. Asessorinvaalin tulos ei useinkaan heijasta erityistä ryhmäjakoa hiippakunnassa. Komitean ehdottamalla tavalla suoritettun apujäsenen vaalin tulos saattaa näin jäädä sattumanvaraiseksi. Piispainkokous katsoo, että erityisesti käytännön syistä johtuen tuomiokapitulin tulisi edelleen valita apujäsenet. Tuomiokapitulin on otettava huomioon mm. apujäsenen mahdollisuus saapua istuntoon lyhyelläkin varoitusajalla ja kohtuullisin kustannuksin. Apujäsentä tarvitaan usein vain yhden-kahden asian käsittelyä varten.

Komitea toteaa sivulla 115, että maallikkoasessoreilta tulee odottaa samojen työtehtävien ja vastuun hoitamista kuin pappisasessoreilta. Tältä osin valmistelu ei ole loppuun saakka mietitty. Maallikkoasessorille ei voida asettaa samanlaista pätevyysvaatimusta kuin pappisasessorille. Vastaavia pätevyysvaatimuksia ei sovelleta muihinkaan luottamustehtäviin, joihin jäsenet valitaan yleisessä vaalissa tai laajassa hallintoelimessä. Kun pappisasessorin tehtävä on käsitetty virkana, on siihen voitu säätää pätevyysvaatimukset. Maallikkoasessorin päätehtävä on tuomiokapitulin päätöksentekoon osallistuminen ja siihen kuuluvan vastuun ottaminen. Näin toimitaan sekä kirkkohallituksessa että kirkolliskokouksessa.

Maallikkoasessorin tehtävien määrittely pappisasessorin tehtäviä vastaavaksi johtaa tehtävästä kiinnostuneiden ja esimerkiksi ajankäytön puolesta tehtävän hoitoon mahdollisten maallikkojen piirin supistumiseen. Maallikkoasessorin tehtävistä varsinaisen päätöksenteon lisäksi ei voida säätää kirkkojärjestyksessä. Piispainkokous ei pidä välttämättömänä, että pappis- ja

maallikkoasessorien toimikaudet määriteltäisiin samalla tavalla. Pappisasessorien toimikausi voisi edelleenkin olla enintään 2x3 vuotta.

Pappisasessorien työtehtävät ovat laajat. Yksityiskohdissa tehtävissä on hiippakuntakohtaisia eroja. Tehtävää ovat tähän saakka hoitaneet seurakuntapapit, joilla ei ole ollut säänneltyä työaika. Tämän vuoksi asessorin tehtävien vaatimaa työaika ei ole koskaan mitattu eikä asessorin tehtävien vaikutusta ko. papin seurakuntatyöhön ole yleisellä tasolla tarkasteltu. Jos asessorin tehtäviä hoitaisi pappi, jolla on työssään säännöllisempi työaika kuin seurakuntapapilla, jouduttaisiin nykyistä tarkemmin selvittämään asessorin tehtävien ja papin päätyön keskinäinen suhde. Jos tuomiokapitulin toimintatapa muuttuisi täysin johtokuntatyypiksi, se edellyttäisi valmistelutehtävien siirtämistä kokonaan tuomiokapitulin virkamiesten tehtäväksi. Tällainen on kirkkohallituksen toimintatapa. Tämän muutoksen vaikutukset hiippakuntien toimintaan olisivat huomattavat.

Pappisasessorin pääasialliset tehtävät ovat käytännössä muodostuneet seuraaviksi:

- esittelyjen valmistelu tuomiokapitulia varten, tehtävien jakautuminen pappisasessorien ja tuomiokapitulin virkamiesten kesken vaihtelee hiippakunnittain;
- perehtyminen käsiteltäviin asioihin;
- osallistuminen papiksi vihittävien ordinaatiokoulutukseen ja pappisvihkimyksiin;
- pastoraalitutkinnon ja ylemmän pastoraalitutkinnon osasuoritusten järjestäminen, ylemmän pastoraalitutkinnon seminaarien pitäminen, opponentin tehtävät ylemmässä pastoraalitutkinnossa, teologiharjoittelijoiden paluteseminaarit;
- hiippakunnallisen toiminnan valmistelu- ja koulutustehtävät, erilaisten valmistelutyöryhmien tehtävät;
- piispantarkastukset, kirkkoherranviraston sekä hallinnon ja talouden tarkastusten toimittaminen, työyhteisökysymykset,

- puheet ja esitelmät, tarkastusmateriaaliin perehtyminen;
- piispainkokoukset, valmisteluvaliokunnan jäsenyys ja valmistelujen laatiminen, piispainkokouksen asettamat työryhmät;
- edustustehtävät ja muut tuomiokapitulin ja piispan antamat tehtävät.

Ilmaisu maallikkoasessori ei ole kaikilta osin onnistunut. Nykyisin maallikolla tarkoitetaan henkilöä, jolta puuttuu pätevyys jollakin alueella. Maallikko-sanana vastine muissa kielissä (Laie, layman, lekman) tulee kreikan sanasta "laikos", joka viittaa Jumalan kansaan (laos). 1. Pietarin kirjeessä ovat kaikki Jumalan kansan jäsenet "kuninkaita ja pappeja" ja sana maallikko on siis kunnianimi, joka tarkoittaa, että kaikki kristityt ovat kirkon täysikäisiä jäseniä. Kun kirkkolainsäädännössä maallikko-sanaa käytetään kuitenkin eron tekemiseksi pappisedustajiin, on se siitä syystä tässäkin perusteltua. Asessori-nimityksen käyttöä puoltavat taas edellä esitetyt tuomiokapitulin jäsenten tehtäviä koskevat selvitykset.

Ehdotettujen maallikkoasessorien lisäksi komitea ei ole esittänyt muuta muutosta tuomiokapitulin kokoonpanoon. Koska hiippakunnallisen toiminnan merkitys osana piispan kaitsentatehtävän hoitamisessa korostuu hiippakuntahallintokomitean mietinnössä, on kysytty, edellyttääkö tämä painotus hiippakunnan pääsihteerin toimimista myös tuomiokapitulin jäsenenä.

Tähän kysymykseen liittyen piispainkokous toteaa ensinnäkin, että tuomiokapitulin päätöksenteko koskee hyvin eriluonteisia asioita. Tämän vuoksi tuomiokapitulien toimintatavat hiippakunnallista toimintaa koskevassa päätöksenteossa eivät todennäköisesti ole riittävästi eriytyneet muiden hallintoasioiden käsittelystä. Pääsihteerin on toimenkuvansa mukaisesti päävastuussa hiippakunnallista toimintaa koskevien asioiden esittelystä ja muutkin hiippakuntasihteerit voivat toimia esittelijöinä. Hiippakunnallisen toiminnan osalta tuomiokapitulin voi katsoa

toimivan enemmän edellä kuvatun johtokunnan tyyppisesti, vaikka tuomiokapitulin jäsenet osallistuvat myös monin tavoin käytännön toteutukseen. Hiippakunnallista toimintaa koskevan päätöksenteon pääosa muodostuu koulutus- ja muiden toimintasuunnitelmien hyväksymisestä. Yksityiskohtaisesta toteutuksesta vastaavat ao. työntekijät. Hiippakunnallisen toiminnan taloutta koskeva päätöksenteko on eri hiippakunnissa järjestetty eri tavoin. Pääsääntöisesti taloutta koskeva päätöksenteko tapahtuu toimintasuunnitelmien hyväksymisen yhteydessä.

Pääsihteerin toimimista tuomiokapitulin jäsenenä voitaisiin perustella sillä, että tuomiokapitulin kaikessa päätöksenteossa hiippakunnallista toimintaa koskevat näkökulmat tulisivat paremmin esille. Myöskin ns. hallintoasioita koskevilla päätöksillä voi olla liittymäkohtia pääsihteerin vastuulla oleviin asioihin.

Näistä näkökohdista huolimatta piispainkokous yhtyy komitean ratkaisuun tuomiokapitulin kokoonpanosta myös pääsihteerin osalta. Tärkeimpänä perusteluna komitea esittää, että pääsihteerin jäsenyys lisäisi entisestään toisaalta papiston ja toisaalta tuomiokapitulin itsensä valitseman virkamieskunnan osuutta päätöksenteossa (s. 116). Tähän voidaan vielä lisätä, että tuomiokapitulin jäsenenä toimiva pääsihteeri olisi myös vastuussa kaikista tuomiokapitulin tekemistä päätöksistä. Kun tuomiokapitulilla on valvontatehtävä sekä papiston että laajemminkin seurakunnan työntekijöiden suhteen, nousisi silloin esille sama kysymys kuin piispan osallistumisessa lainkäyttöasioiden ja kurinpitoasioiden käsittelyyn. Kun pääsihteeri, kuten nyt, on esittelijän asemassa, niin hän on vastuussa ainoastaan esittelemistään asioista. Tämä nykyinen asema tuomiokapitulin henkilöstöön kuuluvana, mutta pääosin ilman vastuuta tuomiokapitulin päätöksistä, antaa pääsihteerille tietyn liikkuma-alan työssä. Pääsihteeri voi toimia seurakunnan työyhteisökouluttajana ja työnohjaajana silloinkin, kun saman seurakunnan asioita käsitellään kantelun tai valituksen johdosta tuomiokapitulissa.

Tuomiokapitulien toimintatapojen kehittäminen em. kysymyksissä on ilmeisen tarpeellista. Niistä ei säädetä kirkkojärjestyksessä, joten asiaa ei tarkemmin käsitellä tässä lausunnossa.

Pääsihteerin nimikkeen muuttamiseksi on tehty joitakin aloitteita. Nimikkeen muuttamista on perusteltu sillä, että nimike pääsihteerin on yleisluonteinen eikä millään tavoin viittaa hiippakuntaan. Lisäksi se ei kansainvälisissä yhteyksissä anna oikeaa kuvaa viran luonteesta. Komitea ehdottaa kuitenkin viran mainitsemista kirkkojärjestyksessä niin, että nimike säilyisi ennallaan. Ehdotettu KJ 19:3 § puhuu hiippakunnan pääsihteeristä.

Piispainkokous on istunnossaan 14.-15.2.1995 (7 §) käsitellyt Lapuan hiippakunnan tuomiokapitulilain aloitteen, jonka mukaan piispainkokouksen tulisi suositella tuomiokapituleille *hiippakuntadekaanin* nimikettä. Asia jätettiin kuitenkin raukeamaan viitaten siihen, että tuomiokapitulilaitoksen kehittäminen on parhaillaan vireillä, ja perusratkaisun jälkeen voidaan palata mm. virkanimikkeisiin. Viran perustamisvaiheessa oli esillä dekaanimike, mutta se viittaisi nykyiseen akateemiseen nimikkeeseen. Piispainkokous pitää tärkeänä, että virkanimikkeissä yleensä näkyisi selvä viittaus kirkolliseen ja hiippakunnalliseen tehtävään. Siksi piispainkokous tässä vaiheessa puoltaa hiippakuntadekaanin nimikettä.

5. Tuomiokapitulilainkäyttötehtävät, erityisistunto

Lainkäyttötehtävien säilyttäminen tuomiokapitulilla on periaatteessa edelleen mahdollista. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on käsitellyt ortodoksisesta kirkkokuntaa koskevaa lainmuutosesitystä (HE 34/1997 vp) ja mietinnössään (n:o 22/1997 vp) katsonut, että hallintolainkäyttöelimenä voi toimia ortodoksisen kirkon sisäinen toimielin, kun sen päätöksistä on avattu valitusmahdollisuus korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tämän nojalla voidaan katsoa, että tuomiokapitulilainkäyttötehtävää voidaan tarkastella tarkoituksenmukaisuuskysymyksenä.

Hiippakuntahallintokomitea on esittämillään perusteilla halunnut säilyttää lainkäyttöasiat edelleen tuomiokapitulilla, mutta on ehdottanut niiden siirtämistä tuomiokapitulin erityiskokoonpanon käsiteltäväksi. Piispainkokous pitää komitean ehdotusta mahdollisena, muttei välttämättömänä. Piispan osallistumista kurinpitoasiain ja lainkäyttöasiain käsittelyyn voidaan perustella piispanvirkaan kuuluvan valvontatehtävän hoitamisena. Kurinpitoasiassa joudutaan ottamaan kantaa siihen, onko pappi menetellyt virkavelvollisuuksiensa vastaisesti tai käyttäytynyt virka-asemaan sopimattomalla tavalla. Äärimmäisessä tapauksessa joudutaan ratkaisemaan, osoittaako papin käyttäytyminen hänet sopimattomaksi olemaan pappina.

6. Oikaisuvaatimusmenettely

Komitea esittää oikaisuvaatimusmenettelyn käyttöönottoa yleisesti tuomiokapitulissa. Voimassa olevassa laissa oikaisuvaatimus voidaan tehdä ainoastaan kirkkoherranviran vaaliehdotuksesta. Tähän suppeaan käyttöön liittyen oikaisuvaatimuksen käsittelytavaksi on KL 24:4 §:n 3 momentissa säädetty, että sitä käsiteltäessä on noudatettava valituksesta annettuja säännöksiä. Esimerkiksi kuntalain 89 §:n mukaan oikaisuvaatimuksen käsittely on hallintomenettelyä. Tämän vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista, että tuomiokapitulin käsittelytapa oikaisuasiassa poikkeaisi muiden viranomaisten vastaavasta menettelystä. Tämän vuoksi KL 24:4 §: 3 momenttia on muutettava siten, että oikaisuvaatimuksen käsittely tuomiokapitulissa on hallintomenettelyä.

7. Hiippakuntakokous

Komitean ehdotuksen mukaan hiippakuntakokoukselta poistuu osa sen hallintotehtävistä. Tämä antaa mahdollisuuden kehittää hiippakuntakokousta osaksi laajempaa hiippakunnan toimintaa

koskevaa neuvottelua, jossa olisi mukana edustus kaikista hiippakunnan seurakunnista.

Aloiteoikeus kirkolliskokoukselle on nykyisten säännösten mukaan hyvin laaja. Monet merkittävät uudistukset ovat olleet lähtöisin hiippakuntakokous- tai pappeinkokousaloitteesta. Laaja aloiteoikeus ja lukuisat aloitteet edellyttävät myös aloitteiden käsittelyssä huomattavaa työmäärää. Aloitteiden käsittelyn luonteeseen kuuluu, että ne käsitellään laajalla foorumilla. Seurakunnista tulleiden aloitteiden käsittely hiippakuntakokoukseen verrattuna suppeassa tuomiokapitulissa ei tämän vuoksi ole tarkoituksenmukaista. Tuomiokapitulin kokoonpano poikkeaa sekä kirkkoneuvoston että kirkolliskokouksen kokoonpanosta.

Hiippakuntakokouksen tulee edelleen käsitellä seurakunnista tulleet aloitteet ja päättää niiden lähettämisestä kirkolliskokoukselle, vaikka hiippakuntakokous kokoontuukin joka toinen vuosi. Tuomiokapituli ei tarvitse ehdotettua suoraa aloiteoikeutta kirkolliskokoukselle.

8. Rovastikuntahallinto

Rovastikuntien erilaisuus on vaikea ottaa huomioon niitä koskevissa säännöksissä, jos halutaan luoda kaikkia rovastikuntia koskeva hallintomalli. Rovastikunnan merkitys hallinnollisena yksikkönä supistuisi esityksen mukaan vain lääninrovastin tehtäviin papiston henkilöstöhallinnossa. Rovastikunnat toiminnallisina yksikkönä ovat hyvin erilaisia. Kun rovastikunta ja seurakuntayhtymä toimivat samanlaisin rajoin tai kun seurakuntayhtymän alueella toimii sitä pienempiä rovastikuntia, seurakuntien yhteistoiminta on pääsääntöisesti hoidettu seurakuntayhtymän puitteissa. Rovastikunnalla ei tällaisilla alueilla ole mainittavaa toiminnallista merkitystä.

Edellä mainittu tilanne voidaan ottaa huomioon siten, että rovastikuntia varten ei luodakaan yhteistä hallintomallia. Tämän vuoksi tuomiokapituli voisi kirkkolaissa annetun valtuutuksen nojalla antaa rovastikunnallista toimintaorganisaatiota ja sen tehtäviä koskevan määräyksen, kun rovastikunnallinen toiminta tätä edellyttää. Monissa rovastikunnissa rovastikuntakokouksella on vastuu rovastikunnallisesta toiminnasta, joten hallintoelimen säilyttäminen on edelleen tarpeen.

Mietinnössä esitetään lääninrovastille annettavaksi johtamisen päävastuu rovastikunnan toiminnan johtamisessa, mikä tukee piispaa hänen viranhoidossaan. Piispainkokous pitää tätä lääninrovastin aseman vahvistamista johdonmukaisena ja hyödyllisenä tarkennuksena. Lääninrovasti kuitenkin tarvitsee seurakuntien tukea, jotta seurakuntien yhteistyö käytännössä onnistuu.

Komitea ehdottaa KJ 10:10 §:n 2 momentin muuttamista siten, että samojen seurakuntien muodostaessa sekä rovastikunnan että seurakuntayhtymän, toimii yhteisen kirkkoneuvoston puheenjohtajana tuomiokapitulini nimittämä lääninrovasti. Tällä muutoksella ei ilmeisesti saavuteta aiottua tarkoitusta kovin laajasti, koska useissa kaupungeissa, joissa yhtymään kuuluvat suomenkieliset seurakunnat muodostavat samalla rovastikunnan, toimii myös toiseen hiippakuntaan kuuluva ruotsinkielinen seurakunta.

9. Piispainkokouksen toiminta

Piispainkokous on asettanut työryhmän pohtimaan piispainkokouksen tehtäviä ja toimintatapoja. Mikäli komitean ehdotukset toteutetaan, niin piispainkokouksen tehtävä hiippakuntahallinnon koordinoijana korostuu. Piispainkokouksen koordinoititehtävään myös liittyy hiippakuntien henkilöstön ja tuomiokapitulien jäsenten erillisneuvottelujen tulosten kokoaminen ja käsittely.

10. Hiippakuntajako

Maan eri alueiden sisäiseen yhteistoiminnan kehittämisessä lienee maakuntajako merkittävin huomioon otettava tekijä. Tämän vuoksi komitean näkemys maakuntajaon huomioon ottamisesta hiippakuntajaossa on perusteltu. Keskustelussa on esitetty huomattavasti nykyistä pienempien hiippakuntien perustamista. Tällaiseen ratkaisuun tähtäävää valmistelua ei kuitenkaan ole tehty, joten oleellisesti nykyisestä poikkeavaa hiippakuntajakouudistusta ei voida toteuttaa hiippakuntahallintokomitean mietinnön pohjalta. Hiippakuntien tulevaisuudesta keskusteltaessa tulisi hiippakuntajakomallien ohella pohtia myös hallinnollisesti ja taloudellisesti keveämpiä ratkaisuja, esimerkiksi olemassaolevien hiippakuntien voimavarojen lisäämistä.

Kotkassa 27 päivänä elokuuta 1998

Arkkipiispa

John Vikström

Piispainkokouksen sihteeri

Hannu Juntunen

24 §

Piispainkokouksen istunnot vuonna 1999

Piispainkokouksen istunnot pidetään 9.-10.2.1999 kirkon toimitalossa Helsingissä ja 14.-15.9.1999 Porvoon hiippakunnassa.

25 §

Piispainkokouksen istunnon päättäminen

Asioiden tultua käsitellyiksi *arkkipiispa John Vikström* kiitti piispainkokouksen jäseniä kolmen päivän työskentelystä. "Piispainkokous on saanut kokoontua Kotkan kaupungissa, seurakunnan tiloissa, meren rannalla. Tämä tuo mieleen, miten kirkon ensimmäinen piispa sai rannalla tehtävänsä: 'Kaitse minun lampaistani' (Joh. 21:16)." *Arkipiispa* kiitti piispainkokouksen jäseniä hedelmällisestä yhteistyöstä sekä valmistusvaliokunnan puheenjohtajaa, jäseniä ja sihteeriä. Hän totesi myös, että ilman Pentti Miettisen ja Matti Poutiaisen asiantuntija-apua ei oltaisi selvitty tämänkertaisista tehtävistä. *Arkipiispa* luovutti kirkon vaakunalautasen kiitoksena Kotkan seurakunnalle.

Nyt pidetty piispainkokouksen istunto oli viimeinen, jonka *arkkipiispa John Vikström* puheenjohtajana johti virkakaudellaan. Valmistusvaliokunnan puheenjohtaja *piispa Juha Pihkala* lausui puheenjohtajalle kiitokset sekä tämänkertaisen istunnon johtamisesta että koko

työskentelystä piispainkokouksen johdossa. Pihkala totesi, että John Vikströmin persoonassa ja toimintatavassa ovat onnistuneella tavalla yhdistyneet instituutio ja persoona. Pihkala luovutti piispainkokouksen läksiäislahjan joulu-kuun alussa eläkkeelle siirtyvälle arkkipiispalle.

Toimitettiin puolipäivärukous (ad sextam). Puheenjohtaja julisti istunnon päättyneeksi klo 12.10.

Vakuudeksi

Hannu Juntunen

Pöytäkirja tarkistettu ja hyväksytty

Kari Mäkinen

Pertti Voutilainen